

Województwo
Śląskie

Załącznik do Uchwały
nr 1960/265/VI/2021
Zarządu Województwa Śląskiego
z dnia 25.08.2021 r.

PROGRAM WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM NA LATA 2021-2030

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

Katowice, sierpień 2021

Program opracował zespół w składzie:

Dominika Błasiak - kierownik Działu Programowania i Analiz

Mariola Zalewska - kierownik Działu Pieczy Zastępczej

pod kierunkiem:

Grzegorza Baranowskiego - Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

we współpracy ze Śląskim Ośrodkiem Adopcyjnym w Katowicach

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	4
1.1. Podstawy prawne.....	4
1.2. Spójność z dokumentami strategicznymi.....	6
2. Pomoc społeczna i opieka nad dziećmi.....	12
3. Diagnoza obszaru wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.....	16
3.1. Wspieranie rodziny.....	16
3.1.1. Asystent rodziny	17
3.1.2. Placówki wsparcia dziennego	21
3.1.3. Rodziny wspierające	23
3.2. System pieczy zastępczej	24
3.2.1. Rodzinna piecza zastępcza	26
3.2.2. Instytucjonalna piecza zastępcza	36
3.2.3. Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w regionie	48
3.2.4. Usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej	51
3.3. Postępowanie adopcyjne	55
4. Podsumowanie.....	62
5. Analiza SWOT.....	66
6. Założenia programowe – cele, działania i wskaźniki realizacji.....	68
7. Sposób realizacji i ramy finansowe	75
8. Monitoring i ewaluacja programu	76
9. Aneks.....	77

1. Wprowadzenie

Rodzina jest naturalnym środowiskiem narodzin i rozwoju człowieka. Z tego powodu jest ona podstawową instytucją społeczną, która poprzez swoje funkcje kształtuje strukturę społeczną. Szczęście rodzinne uważane jest za jedną z podstawowych wartości i cel życiowy wielu Polaków. Więzi rodzinne w Polsce cechują się dużą siłą i stabilnością. Wpływa na to nie tylko terytorialna koncentracja, która jest charakterystyczna dla większości rodzin w naszym kraju, ale również powiązana z tym, utrzymująca się na wysokim poziomie częstotliwość spotkań z bliskimi oraz skala zażyłych, przyjacielskich relacji między krewnymi¹.

1.1. Podstawy prawne

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w preambule podkreśla szczególne prawa dziecka. Dziecko wymaga szczególnej opieki, jest przedmiotem największej troski ze strony rodziców, którzy ponoszą odpowiedzialność za jego wychowanie, mając prawo do korzystania z pomocy Państwa, które ma podejmować niezbędne kroki mające na celu wspomaganie rodziny w wypełnianiu swoich funkcji. Konwencja o Prawach Dziecka zobowiązuje również organy Państwa do realizacji programów i podejmowania działań na rzecz dzieci, zmierzających do wyeliminowania ubóstwa, przemocy, zapewnienia dzieciom równych szans edukacyjnych i rozwojowych oraz wdrażania działań profilaktycznych i prewencyjnych.

Prawa dziecka do rozwoju gwarantowane są z jednej strony poprzez nałożony na rodziców obowiązek wychowania i opieki nad dzieckiem, z drugiej strony poprzez zobligowanie organów Państwa do tworzenia systemu wspierania rodziny. Zarówno Konstytucja RP i Konwencja o Prawach Dziecka nakazują kierowanie się dobrem dziecka, co oznacza, że wszystkie działania powinny być podejmowane w najlepiej pojętym interesie dziecka, biorąc pod uwagę, że naturalnym środowiskiem rozwoju dziecka jest rodzina; troską o ochronę praw każdego dziecka oraz poszanowaniem praw, obowiązków i odpowiedzialności rodziców.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 821 ze zm.) określa formy wspierania rodziny, organizowania rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, a także określa procedury adopcyjne. Zgodnie z obowiązującym prawem, instytucjami wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego wykonujące zadania z tego zakresu, tj.: placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Zadania związane z organizacją systemu pomocy dziecku i rodzinie ww. ustawa przypisuje wszystkim szczeblom samorządu terytorialnego jako zadania własne lub zlecone z zakresu administracji rządowej. Art. 183 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej stanowi, że do zadań własnych samorządu województwa należy:

¹ Fundacja CBOS, *Więzi rodzinne*, komunikat z badań nr 61/2019. Kwiecień 2019.

- 1) prowadzenie interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych i regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych;
- 2) opracowywanie programów dotyczących wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, będących integralną częścią strategii rozwoju województwa;
- 3) promowanie nowych rozwiązań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 4) szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr jednostek organizacyjnych samorządu gminnego i powiatowego;
- 5) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego.

Z kolei art. 184 cytowanej ustawy określa zadania zlecone z zakresu administracji rządowej samorządu województwa, do których należy: organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych oraz realizacja zadań wynikających z rządowego programu. Ustawa przewiduje również możliwość zlecenia przez samorządy realizacji określonych zadań organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność w zakresie wspierania rodziny, pieczy zastępczej lub pomocy społecznej oraz osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej lub pomocy społecznej.

Innymi aktami prawa, będącymi podstawą do opracowania Programu są:

- 1) ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1668 ze zm.),
- 2) ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.),
- 3) ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359),
- 4) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2021 r. poz. 1038),
- 5) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 218),
- 6) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 2050),
- 7) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tj. Dz. U. z 2019 r. poz. 2277),
- 8) ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 426),
- 9) ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1062),
- 10) Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.

Dotychczas obowiązujący „Wojewódzki program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2016-2020” został przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego nr 2240/152/V/2016 z dnia 8 listopada 2016 r. Z uwagi na zakończenie obowiązywania Programu, niezbędne stało się zaktualizowanie części diagnostycznej oraz założeń programowych dokumentu. Dodatkową przesłanką aktualizacji Programu jest potrzeba przygotowania

dokumentów strategicznych związanych z nową perspektywą finansową funduszy strukturalnych na lata 2021-2027 dla województwa śląskiego.

Prace nad aktualizacją dokumentu rozpoczęły się pod koniec 2020 roku. Projekt dokumentu został opracowany przez wewnętrzny zespół redakcyjny ROPS w porozumieniu ze Śląskim Ośrodkiem Adopcyjnym w Katowicach. Program został poddany konsultacjom społecznym w okresie od 18 maja do 28 lipca 2021 r. z wybranymi departamentami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, zespołami doradczymi Marszałka Województwa Śląskiego oraz z powiatami - miastami na prawach powiatu i powiatami ziemskimi. Projekt Programu uzyskał pozytywną opinię Departamentu Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego. Następnie dokument został przedłożony do akceptacji Zarządu Województwa Śląskiego.

1.2. Spójność z dokumentami strategicznymi

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030

Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2021-2030 koresponduje z założeniami Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030², w tym szczególnie z:

Priorytetem I *Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży*, Działaniem 1.1. *Rozwój usług środowiskowych wspierających rodzinę oraz usług opiekuńczych i edukacyjnych dla dzieci*.

W Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 będą realizowane działania z zakresu procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej polegające na rozwoju profilaktyki i usług środowiskowych oraz działania świadomościowe kierowane do szerokiego kręgu społeczności lokalnych, a służące przekazywaniu wiedzy na temat istoty rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonowania rodzin zastępczych w środowisku, trudności wiążących się ze sprawowaniem pieczy zastępczej.

Ich celem będzie podniesienie świadomości na temat rodzinnych form pieczy zastępczej, realiów ich funkcjonowania, wyzwań przed którymi stoją, korzyści dla przebywających w nich dzieci, problemów z jakimi rodziny zastępcze borykają się na co dzień, a przede wszystkim powoływanie nowych rodzin zastępczych oraz zachęcanie władz samorządowych do dokonywania przekształceń struktury pieczy zastępczej.

Ponadto celem pośrednim będzie wskazywanie korzyści, jakie niesie deinstytucjonalizacja tego systemu dla wychowanków pieczy zastępczej i docelowo dla społeczności lokalnej. Tego rodzaju działania wspomogają pozyskiwanie kandydatów na rodziny zastępcze oraz służą popularyzacji dobrych rozwiązań w obszarze deinstytucjonalizacji.

² Projekt z dn.19.11.2020 r.

Efektom tych działań ma być odejście od sprawowania pieczy zastępczej w dużych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych na rzecz mniejszych form pieczy zastępczej (rodzinne domy dziecka oraz placówki do 14 dzieci – osiągnięcie standardów) przy jednoczesnym rozwijaniu rodzinnej pieczy zastępczej i zintensyfikowaniu działań zmierzających do umieszczania dzieci w rodzinach adopcyjnych.

W Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 przewidziano:

1. Działania profilaktyczne realizowane przez samorządy gminne, zapobiegające umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, takie jak:
 - a) praca z rodziną naturalną/biologiczną – rozwój zatrudnienia i wzrost kompetencji asystentów rodziny,
 - b) rozwój usług środowiskowych, wspomagających rodzinę w pełnieniu funkcji rodzicielsko – wychowawczo – opiekuńczych,
 - c) rozwój placówek wsparcia dziennego,
 - d) wykorzystanie instytucji rodziny wspierającej jako usługi o charakterze lokalnym,
 - e) realizacja działań zapobiegających umieszczeniu dzieci w domach pomocy społecznej - rozwój profesjonalnych rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów pomocy.
2. Realizację przez samorządy gminne i powiatowe procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej:
 - a) intensywny rozwój usług dla rodzin wychowujących dzieci wspierających rodziców w wychowaniu dziecka – zadanie gminy zmierzające do zmniejszania liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej,
 - b) działania na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizacji zawodu rodzica zastępczego, poprzez szkolenia kandydatów na nowe rodziny i wsparcie już istniejących,
 - c) działania świadomościowe na rzecz rozwoju pieczy zastępczej (kampanie społeczne, seminaria, debaty),
 - d) przekształcenia placówek opiekuńczo-wychowawczych poprzez wzmocnienie działań samorządów na rzecz realizacji standardów dotyczących liczby dzieci w nich przebywających – nie więcej niż 14 wychowanków oraz przestrzeganie wieku przebywających w placówkach dzieci – powyżej 10 roku życia,
 - e) intensyfikacja działań zmierzających do powrotu dziecka do rodziny biologicznej poprzez - służące jej reintegracji - wsparcie rodziny w środowisku lokalnym,
 - f) skuteczne programy usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej,
 - g) podnoszenie umiejętności i kwalifikacji kadr w zakresie sprawowania pieczy zastępczej, głównie osób prowadzących rodzinne domy dziecka, dyrektorów małych placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc oraz rodziców zastępczych w formie szkoleń, warsztatów, kursów czy seminariów,
 - h) szkolenia specjalistyczne, przygotowujące kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.
3. Rozwój wysokiej jakości opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, poprzez zwiększenie dostępności terytorialnej i dostępności finansowej (poprzez obniżenie opłat ponoszonych przez rodziców, a także zwiększenie konkurencyjności poprzez większą liczbę instytucji):
 - a) dofinansowanie tworzenia i funkcjonowania miejsc w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów w tym dla dzieci z niepełnosprawnościami oraz wymagających szczególnej opieki,

- b) opłacanie przez budżet państwa składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe oraz ubezpieczenie zdrowotne za nianie (od podstawy stanowiącej kwotę nie wyższą niż 50% kwoty stanowiącej wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę).³

Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności

Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności⁴ podejmują zagadnienie wdrażania i wspierania trwałego przejścia od opieki instytucjonalnej do alternatywnych rozwiązań rodzinnych i opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności m.in. w przypadku dzieci. Spełnienie postulatów zawartych w Wytycznych wymaga z jednej strony rozwoju usług świadczonych w środowisku lokalnym (lokalnej społeczności), z drugiej – stopniowego ograniczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej. Integralnym elementem deinstytucjonalizacji usług jest profilaktyka, mająca zapobiegać rozdzieleniu dziecka z rodziną i umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Opieka instytucjonalna, zwłaszcza we wczesnym okresie życia, wywiera szkodliwy wpływ na wszystkie obszary rozwoju dziecka oraz zwiększa podatność na trudności intelektualne, behawioralne i społeczne w późniejszych latach. Badania wykazały, że w przypadku dzieci w wieku poniżej trzech lat pobyt w placówce może negatywnie wpływać na funkcjonowanie mózgu w najbardziej krytycznym okresie jego rozwoju, wywierając długotrwały wpływ na zachowania społeczne i emocjonalne dziecka. Wiele badań pokazuje, że dzieci wychowywane w rodzinach biologicznych, adopcyjnych lub zastępczych radzą sobie dużo lepiej od rówieśników wychowywanych w placówkach, nie tylko pod względem rozwoju fizycznego i poznawczego, ale także osiągnięć edukacyjnych oraz włączenia społecznego już jako niezależni dorośli. Wyniki badań sugerują zatem, że wszystkie placówki dla dzieci do lat pięciu (w tym dzieci niepełnosprawnych) powinno się zastąpić innymi usługami, które zapobiegają oddzieleniu od rodzin i posłużą wsparciu tych rodzin, aby umożliwić im opiekę nad dziećmi. Po dokonaniu oceny rodzin oraz ich doborze i przeszkoleniu, jak też stworzeniu niezbędnych usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności, wszystkie dzieci poniżej piątego roku życia powinny zostać przeniesione pod opiekę rodzinną⁵.

Jak czytamy w Wytycznych, dobro, bezpieczeństwo i ochrona dziecka powinny być głównymi względami, jakimi należy kierować się przy podejmowaniu decyzji o wyborze najodpowiedniejszej formy opieki. Warto również stosować następujące zasady:

- a) *Rozdzielenie rodziny jest ostatecznością*: oddzielenie dziecka od rodziny należy postrzegać jako środek ostateczny. W miarę możliwości rozwiązanie to powinno być tymczasowe i jak najkrótsze.
- b) *Kontakt z rodziną*: dziecko powinno być umieszczone jak najbliżej domu, aby ułatwić kontakty z rodziną (chyba że nie leży to w najlepszym interesie dziecka) oraz uniknąć zakłóceń w życiu edukacyjnym, kulturalnym i społecznym.
- c) *Reintegracja pierwszym wyborem*: w przypadku oddzielenia od rodziny i umieszczenia w środowisku opieki zastępczej ewentualna reintegracja dziecka powinna być traktowana

³ Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 (projekt z dn. 19.11.2020 r.), s. 39-41.

⁴ „Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności” są dostępne pod adresem: www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/17881/12.pdf

⁵ Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/17881/12.pdf, s. 53.

priorytetowo w stosunku do wszystkich innych rozwiązań. Opiekę zastępczą należy zapewnić jedynie, jeśli rodzina nie jest w stanie odpowiednio zająć się dzieckiem (nawet jeśli otrzyma stosowną pomoc) lub powrót do rodziny nie gwarantuje dziecku bezpieczeństwa.

- d) *Opieka rodzinna dla dzieci poniżej trzeciego roku życia*: małym dzieciom, szczególnie w wieku poniżej trzech lat, opiekę zastępczą należy zapewnić w warunkach rodzinnych.
- e) *Opieka stacjonarna, jeśli jest konieczna i odpowiednia*: opieka stacjonarna powinna być świadczona pod warunkiem, że jest odpowiednia, konieczna i konstruktywna z punktu widzenia danego dziecka i leży w jego najlepszym interesie.
- f) *Nie należy rozdzielać rodzeństwa*: rodzeństwu należy zapewnić możliwość wspólnego wychowywania się, a nie umieszczać w różnych placówkach opieki zastępczej (chyba że w wyniku oceny stwierdzono, że rozłąka leży w najlepszym interesie dzieci). Rodzeństwa są często rozdzielane, gdy trafiają do placówki. Jednym z celów procesu przejścia powinno być zaniechanie tej praktyki.
- g) *Trwałość*: częste zmiany miejsca świadczenia opieki są niekorzystne dla rozwoju dziecka i zdolności do tworzenia więzi, dlatego należy ich unikać. Objęcie opieką tymczasową powinno prowadzić do znalezienia stałego rozwiązania.⁶

„Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2021-2030” jest zgodny z następującymi programami wzmocniającymi politykę prorodzinną na poziomie kraju:

- Programem „Rodzina 500+”,
- Programem „Dobry Start”,
- Świadczeniami rodzinnymi⁷,
- Kompleksowym programem wsparcia rodzin „Za życiem”,
- Resortowym programem rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH+”⁸,
- Kartą Dużej Rodziny⁹,
- Programem „Mama 4+”,
- Programem „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019–2023¹⁰.

Dokumenty regionalne

„Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2021-2030” jest zgodny z następującymi celami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”¹¹, przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r.:

Celem strategicznym B *Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca*,

Celem operacyjnym: B.1. *Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych*,

Kierunkiem działań: *Podnoszenie dostępu do usług wspierających funkcjonowanie rodziny, w tym opieki wytchnieniowej nad osobami zależnymi*.

⁶ Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/17881/12.pdf, s. 137.

⁷ <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodzinnych-kryteria-uzyskania> [odczyt: 08.07.2021 r.].

⁸ <https://www.gov.pl/web/rodzina/programy-i-projekty-program-maluch> [odczyt: 08.07.2021 r.].

⁹ Podstawa prawna: ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (Dz. U. z 2014 poz. 1863).

¹⁰ Przyjęty uchwałą nr 140 Rady Ministrów z dnia 15 października 2018 r.,

<https://www.gov.pl/attachment/c9947c09-6c6b-4fdc-8567-7a579e7c4561> [odczyt: 18.09.2019 r.].

¹¹ Przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r.

oraz z następującymi celami, kierunkami działań i działaniami Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030, przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 16 listopada 2020 r.:

Celem strategicznym 1. *Aktywna polityka prorodzinna. Wspieranie właściwego funkcjonowania rodziny, zapewniającej prawidłowy rozwój i opiekę wszystkim jej członkom, zwłaszcza osobom zależnym.*

Kierunkiem działania 1.1. *Wspieranie rodziny w jej prawidłowym funkcjonowaniu. Wzmacnianie funkcji opiekuńczej i wychowawczej rodzin wraz z następującymi działaniami:*

- 1.1.1. Zwiększenie dostępności usług opieki nad małym dzieckiem do lat 3 w ramach rozwiązań instytucjonalnych (żłobki, kluby dziecięce) i pozainstytucjonalnych (opiekun dzienny, niania).
- 1.1.2. Wzmacnianie kompetencji rodzicielskich. Wspieranie działań na rzecz rozwoju umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców (np. szkoły rodziców i wychowawców, poradnictwo dla rodziców).
- 1.1.3. Wzmacnianie rodziny w celu utrzymania prawa rodziców do opieki nad dziećmi i przeciwdziałanie dezintegracji rodziny, w tym poprzez intensyfikację pracy z rodziną biologiczną, na rzecz powrotu do niej dzieci z pieczy zastępczej.
- 1.1.4. Wsparcie i rozwój sieci wyspecjalizowanych placówek realizujących zadania na rzecz pomocy rodzinie (w tym z osobą z niepełnosprawnością).
- 1.1.5. Tworzenie oraz wzmacnianie placówek wsparcia dziennego, w szczególności w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich.

Kierunkiem działania 1.2. *Promowanie rodziny jako naturalnego środowiska rozwoju. Wzmacnianie rodzin wielodzietnych wraz z następującymi działaniami:*

- 1.2.1. Promowanie i realizacja wydarzeń o charakterze regionalnym na rzecz rodziny oraz integracji pokoleń, w tym organizacja konferencji, seminariów i spotkań.
- 1.2.2. Organizacja konkursów, promujących lokalną politykę prorodziną.
- 1.2.3. Upowszechnianie dobrych rozwiązań w działaniach prorodzinnych wdrażanych przez samorządy lokalne.
- 1.2.4. Promowanie rozwoju rynku dóbr i usług dostosowanych do potrzeb rodzin, w tym rodzin wielodzietnych.
- 1.2.5. Udostępnianie zniżek na produkty i usługi dla rodzin wielodzietnych.
- 1.2.6. Realizacja gminnych programów wsparcia dużych rodzin.
- 1.2.7. Prowadzenie lokalnych i regionalnych stron internetowych dotyczących problematyki rodziny.

Kierunkiem działania 1.3. *Pomoc dzieciom zgłoszonym do przysposobienia i przysposobionym, w tym przeciwdziałanie ich ubóstwu i wykluczeniu społecznemu wraz z następującymi działaniami:*

- 1.3.1. Prowadzenie działań na rzecz zapewnienia opieki rodzinnej dzieciom zgłoszonym do przysposobienia.
- 1.3.2. Realizacja działań terapeutycznych dla dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych.

- 1.3.3. Zapewnienie rodzinom adopcyjnym dostępu do usług specjalistycznych, w tym wsparcia pedagogicznego, psychologicznego.
- 1.3.4. Doskonalenie kompetencji wychowawczych kandydatów na rodziców adopcyjnych poprzez organizację szkoleń, warsztatów oraz innych form wsparcia.
- 1.3.5. Promowanie idei adopcji oraz edukacji społecznej w obszarze przysposobienia.

Kierunkiem działania 1.4. *Diagnozowanie i monitorowanie sytuacji rodzin w województwie śląskim.* wraz z następującymi działaniami:

- 1.4.1. Prowadzenie analiz/ badań dotyczących problematyki rodziny.
- 1.4.2. Opracowywanie i wydawanie publikacji/ newsletterów dotyczących obszaru polityki społecznej, w tym polityki prorodzinnej.

Celem strategicznym 4. *Wzmocnienie instytucji, organizacji i innych podmiotów realizujących zadania na rzecz włączenia społecznego mieszkańców regionu oraz skuteczności działań w tym obszarze. Organizowanie społeczności lokalnej.*

Kierunkiem działania 4.1. *Rozwój działalności terapeutycznej regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych* wraz z następującymi działaniami:

- 4.1.1. Zapewnienie opieki dzieciom, które ze względu na stan zdrowia wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej poprzez prowadzenie regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.
- 4.1.2. Realizowanie działań na rzecz reintegracji rodziny lub zapewnienia nowego środowiska rodzinnego dla dzieci pozbawionych opieki rodziców biologicznych, które przebywają w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych.

2. Pomoc społeczna i opieka nad dziećmi

Rodziny korzystające z pomocy społecznej

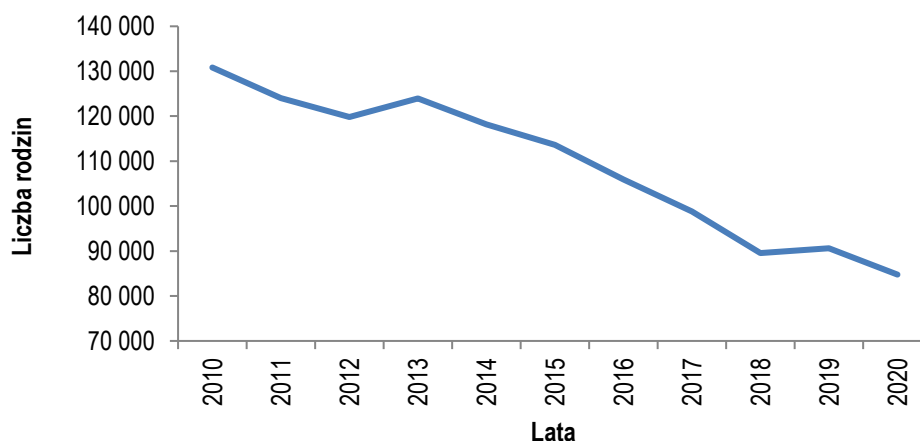
W stosunku do 2019 roku w 2020 roku odnotowano pogorszenie się sytuacji materialnej części gospodarstw domowych i wzrost ubóstwa skrajnego w Polsce z 4,2% do 5,2%, co wiąże się z wprowadzeniem od marca 2020 r. zamrożenia części gospodarki i ograniczeń w kontaktach społecznych, w odpowiedzi na pojawienie się w Polsce koronawirusa i rozwój pandemii COVID-19. Wzrost powyższego wskaźnika dotyczył m.in. gospodarstw domowych z dziećmi poniżej 18 roku życia oraz gospodarstw z co najmniej 3 dzieci na utrzymaniu. Wzrosła także stopa ubóstwa skrajnego wśród dzieci i młodzieży do 18 roku życia¹².

W 2020 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 84,8 tys. rodzin¹³. Liczyły one 163,3 tys. osób¹⁴. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 3,6% (w całej Polsce było to 5,5%)¹⁵.

Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2020 roku należały rodziny z dziećmi (ta kategoria liczyła 20,4 tys. rodzin), które stanowiły 24,1% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę dzieci. W 2020 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 6,1 tys. tego rodzaju rodzin. Liczyły one łącznie 32,7 tys. osób. Rodziny wielodzietne stanowiły 7,2% ogółu rodzin korzystających z pomocy.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2020 r. było ubóstwo. Pomocą z tego tytułu objęto 61,3 tys. osób w rodzinach korzystających ze wsparcia.

Wykres 1. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w latach 2010-2020.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za okres I-XII 2010-2020 r.

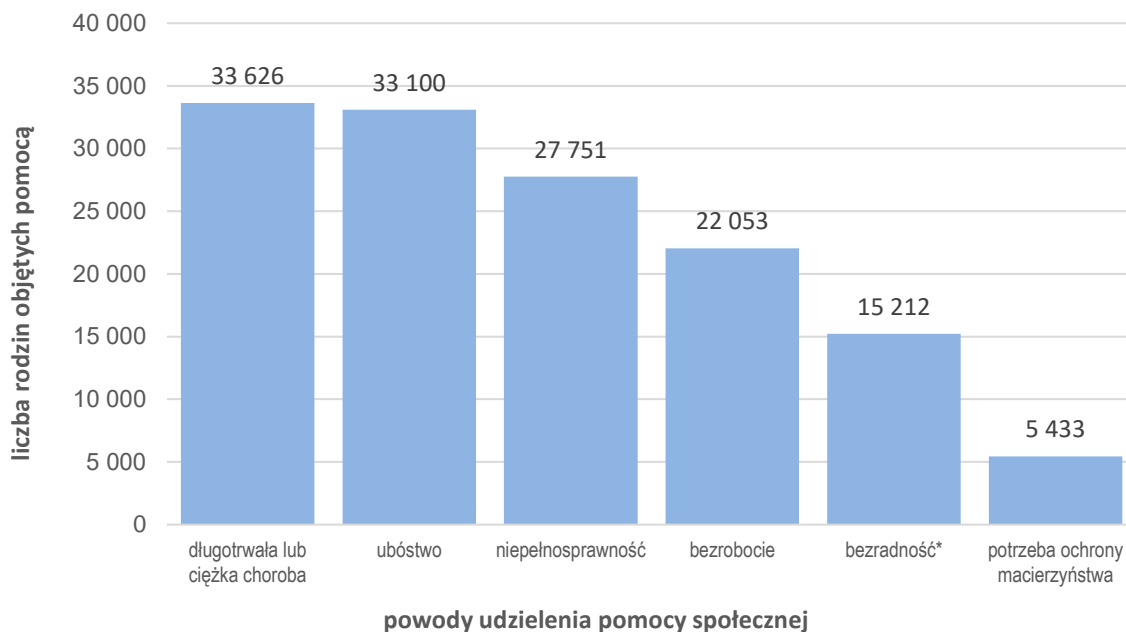
¹² Główny Urząd Statystyczny, Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2020 r. Informacje sygnałowe 30.06.2021 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spooleczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2020-roku,14,8.html> [odczyt: 02.07.2021 r.].

¹³ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

¹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

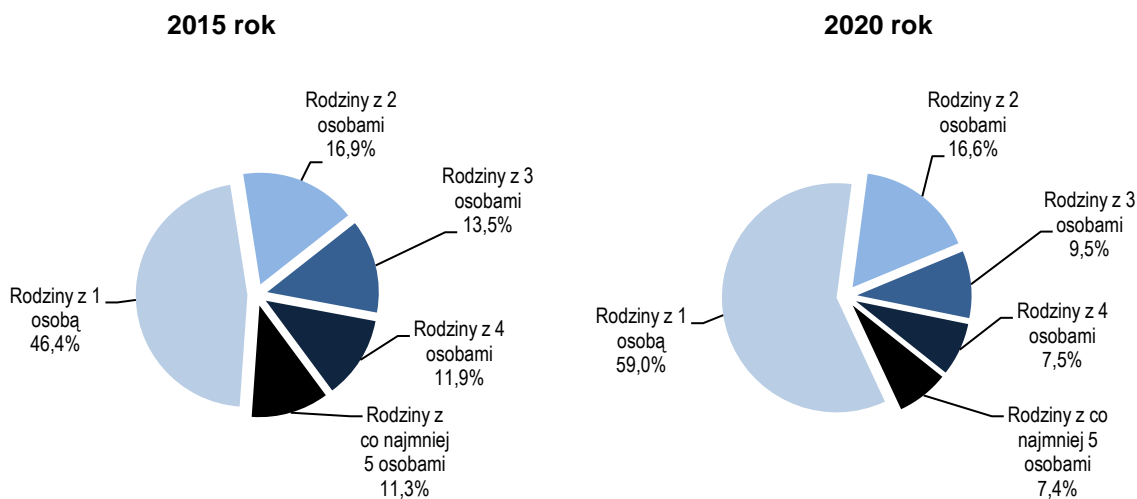
¹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 2. Rodziny objęte pomocą społeczną wg głównych powodów udzielenia pomocy w województwie śląskim w 2020 roku.

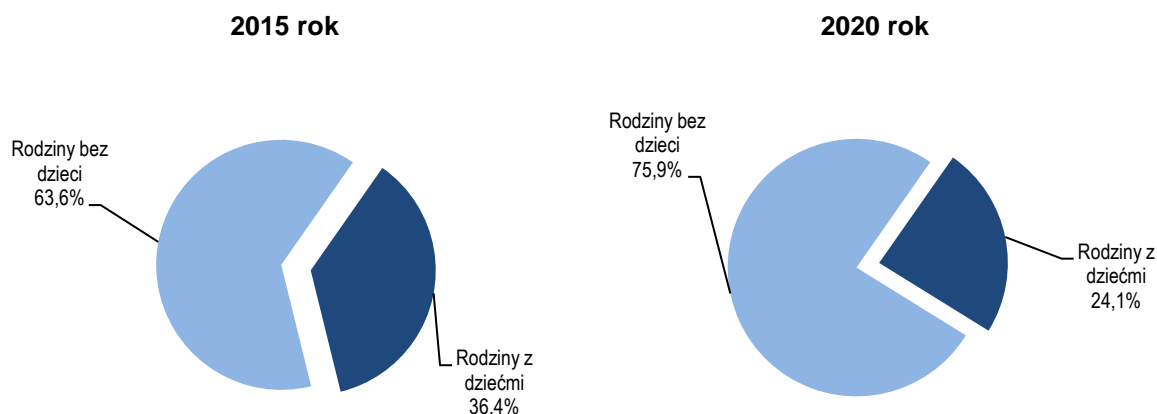
* w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.
 Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 3. Struktura rodzin objętych pomocą społeczną wg liczby członków w województwie śląskim w 2015 (N=113 638) i 2020 roku (N=84 761).

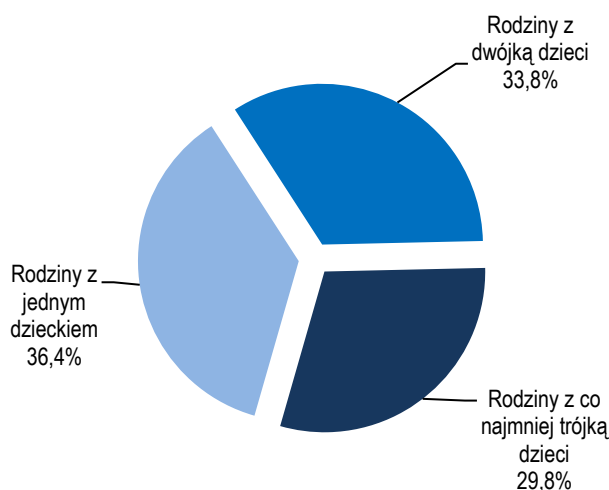
Źródło: Statystyczna Aplikacja Centralna, Sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2015 i 2020 r..

Wykres 4. Struktura rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2015 (N=113 638) i 2020 roku (N=84 761).

Źródło: Statystyczna Aplikacja Centralna, Sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2015 i 2020.

Wykres 5. Struktura rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną wg liczby dzieci w województwie śląskim w 2020 roku (N=20 429).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.,

Opieka dzienna nad dziećmi do lat 3

W 2020 roku w województwie śląskim odnotowano 120,3 tys. dzieci w wieku do lat 3 (o 9,0 tys. mniej dzieci niż w 2014 roku). W latach 2014-2020 w województwie śląskim nastąpiła znacząca zmiana w zakresie dostępu i korzystania z opieki instytucjonalnej nad dziećmi do lat 3. O ile w 2014 roku funkcjonowało 147 żłobków (wraz z oddziałami) oraz 40 klubów dziecięcych to w 2020 roku już 385 żłobków i 66 klubów. Liczba placówek znacząco wzrosła m.in. dzięki realizacji rządowego programu „Maluch+”.

Wraz ze wzrostem liczby placówek dziennej opieki nad dziećmi do lat 3 wzrosła również liczba miejsc z 7,1 tys. w 2014 roku do 18,3 tys. w 2020 roku. W opisywanych placówkach według stanu

na dzień 31 grudnia 2020 r. przebywało 14,5 tys. dzieci, a w ciągu całego roku – 24,1 tys. dzieci. W latach 2014-2020 systematycznie zwiększał się odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach z 5,1% na początku tego okresu do 12,1% na końcu tego okresu. W latach 2014-2020 rosły także wskaźniki dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku do lat 3 z 51 do 121, a także wskaźniki liczby miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 z 55 do 152.

Placówki wychowania przedszkolnego

W roku szkolnym 2016/2017 w wyniku reformy edukacji podwyższono obowiązek szkolny z 6 do 7 lat. Wielu rodziców skorzystało z prawa decydowania o czasie posłania dziecka do szkoły, tak więc większość sześciolatków nie rozpoczęła edukacji szkolnej, lecz pozostała w ośrodkach wychowania przedszkolnego, co wpłynęło na liczbę miejsc przeznaczonych dla młodszych dzieci.

W 2020 roku w województwie śląskim odnotowano 129,8 tys. dzieci w wieku 3-5 lat (w 2019 r. – 127,4 tys.). Z kolei kategoria wiekowa 3-6 lat liczyła w 2020 r. 172,5 tys. dzieci (w 2019 r. – 170,1 tys.). W porównaniu do 2014 roku grupa dzieci liczących 3-5 lat zmniejszyła się o 8%.

Placówki wychowania przedszkolnego są to placówki przeznaczone dla dzieci w wieku od lat 3 do momentu rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej. Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczane są przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne. Ostatnie dane nt. wychowania przedszkolnego w województwie śląskim pochodzą z 2019 roku.

W 2019 roku wychowaniem przedszkolnym było objętych 114,8 tys. dzieci w wieku 3-5 lat oraz 155,5 tys. dzieci w wieku 3-6 lat. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł odpowiednio 90,1% i 91,4%.

W 2019 roku w województwie śląskim funkcjonowało 1 936 formalnie zarejestrowanych placówek wychowania przedszkolnego: 1 568 przedszkoli (w tym 25 specjalnych), 313 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych, 2 zespoły wychowania przedszkolnego oraz 53 punkty przedszkolne. W porównaniu do 2018 roku:

- wzrosła liczba placówek wychowania przedszkolnego (o 15 placówek),
- wzrosła liczba przedszkoli (o 15 placówek),
- wzrosła liczba oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych (o 3 oddziały),
- wzrosła liczba zespołów przedszkolnych (o 1 zespół),
- spadła liczba punktów przedszkolnych (o 4 punkty).

3. Diagnoza obszaru wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. (tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r., poz. 821) reguluje zagadnienia dotyczące:

- 1) profilaktyki środowiskowej dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
- 2) rodzinnej pieczy zastępczej;
- 3) instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- 4) usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej;
- 5) procedur adopcyjnych;
- 6) zadań administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 7) zasad finansowania systemu opieki nad dzieckiem i pieczy zastępczej.

Powyższe kompetencje zostały rozdzielone pomiędzy poszczególnymi podmiotami administracji publicznej. Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są jednostki organizacyjne JST, placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z tego zakresu.

Do zadań *samorządu gminnego* należą w szczególności: opracowanie i realizacja gminnych programów wspierania rodziny, tworzenie i rozwój systemu opieki nad dzieckiem oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych (m.in. przez wsparcie i pomoc asystenta rodziny) oraz monitorowanie sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem.

Samorząd powiatowy odpowiada za organizację pieczy zastępczej – zapewnienie i tworzenie warunków do powstawania i działania pieczy zastępczej, organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego, wyznaczenie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, który z kolei zatrudnia koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Wreszcie, *samorząd województwa* odpowiada za organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych, interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych i regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych. Do jego zadań należy też dbanie o to, aby działania wspierające rodziny i system pieczy zastępczej były częścią strategii rozwoju województwa oraz monitorowanie działania tego systemu na terenie województwa.

3.1. Wspieranie rodziny

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Na mocy art. 3 ust. 1 w/w ustawy obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizacji pieczy

zastępczej w zakresie ustalonym ustawą spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz na organach administracji rządowej, które realizują go we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądami i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi, o czym stanowi art. 3 ust. 2 ustawy. Wsparcie to, polega między innymi na analizie sytuacji rodziny, określeniu przyczyn jej kryzysu oraz na wzmocnieniu jej roli, tj. rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, a także na pomocy w integracji rodziny i przeciwdziałaniu jej marginalizacji czy degradacji.

Podstawowym narzędziem działania systemu wspierania rodziny jest praca z rodziną. Jest ona ważna od momentu przeżywania przez rodzinę pierwszych trudności oraz niezbędna wówczas, gdy w rodzinie ma miejsce poważny kryzys, zagrażający dobru dziecka. Rodzina, w wyniku podjętej z nią pracy, powinna osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania na tyle, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone. Praca z rodziną prowadzona jest głównie w formie usług asystenta rodziny, natomiast pomoc w opiece i wychowaniu prowadzona jest w formie placówek wsparcia dziennego oraz rodzin wspierających.

3.1.1. Asystent rodziny

*Asystentura rodziny*¹⁶ należy do gminnych instrumentów wspierających rodziny potrzebujące pomocy przy wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Zgodnie z zapisami art. 11 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w przypadku, gdy ośrodek pomocy społecznej otrzyma informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza wywiad środowiskowy w tej rodzinie, następnie analizuje jej sytuację i, jeżeli zachodzi taka konieczność, występuje do dyrektora/ kierownika ośrodka z wnioskiem o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny. Asystent rodziny prowadzi pracę z rodziną ze jej zgodą, również wówczas, gdy została ona zobowiązana do współpracy przez sąd. Celem wspólnej pracy jest odzyskanie przez rodzinę zdolności funkcjonowania w stopniu zapewniającym bezpieczeństwo dzieci. Według założeń ustawy asystent może mieć pod opieką nie więcej niż 15 rodzin, a jego praca nie może być łączona z wykonywaniem obowiązków pracownika socjalnego. Za jego zatrudnienie i doskonalenie zawodowe odpowiada samorząd gminny.

Realizowana przez asystenta pomoc polega na takim wsparciu rodziny w przezwyciężeniu trudności, w poprawie sytuacji życiowej, by w przyszłości samodzielnie pokonywała własne problemy. Zakres tej pomocy jest bardzo szeroki: pomoc w poszukiwaniu pracy przez udzielanie wsparcia dzieciom (w tym poprzez zapewnienie ich udziału w zajęciach psychoedukacyjnych), działania interwencyjne w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa poszczególnych członków rodziny, pomoc w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych i wychowawczych, opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z jej członkami oraz sporządzanie opinii o rodzinie na potrzeby sądu. Ponadto, asystent rodziny jest zobowiązany do współpracy z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w art. 9a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

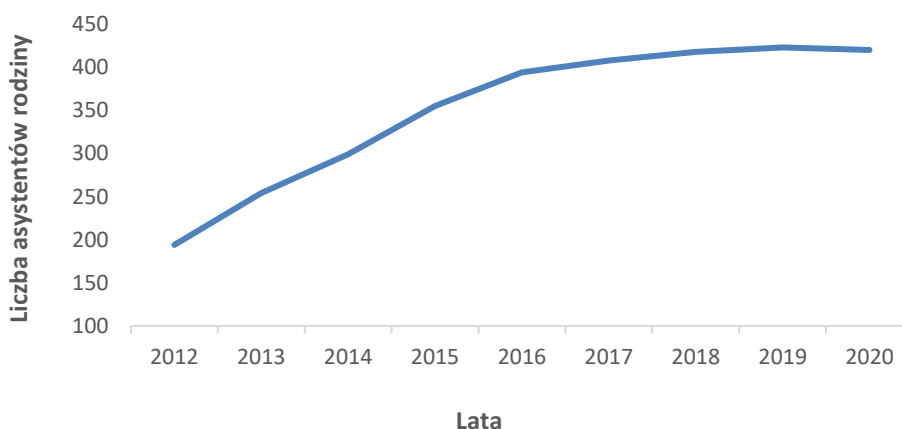
¹⁶ Zob. Dział II „Wspieranie rodziny”, Rozdział 2 „Praca z rodziną” *Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 821 ze zm.).

Wielość zadań wynikających z ustawy oraz związana z nimi odpowiedzialność powodują, że asystenci rodziny nie tylko muszą posiadać określone w ustawie kwalifikacje, ale też obowiązani są do stałego podnoszenia poziomu swoich kompetencji, bowiem skuteczność ich działań w szybko zmieniających się warunkach współczesnego życia w dużej mierze zależy od stopnia znajomości najnowszych osiągnięć psychologii i pedagogiki

W latach 2012-2020 liczba asystentów rodzin w województwie śląskim wzrosła o 116,5%, od 194 asystentów na początku tego okresu do 420 asystentów w 2020 roku. W 2019 roku 95% gmin województwa śląskiego zatrudniało asystentów rodziny¹⁷. Na tempo tego wzrostu wpływ ma m.in. wprowadzenie ustawą z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. poz. 406) gwarancji zapobieżenia umieszczenia dziecka w pieczy jedynie z powodu ubóstwa rodziców. Użycie tego środka jest możliwe po wyczerpaniu wszystkich narzędzi wsparcia rodziny określonych w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz w ustawie, czyli także po wykorzystaniu pracy prowadzonej przez asystenta rodziny z rodziną¹⁸.

W latach 2012-2020 liczba rodzin zobowiązanych przez sąd do pracy z asystentem rodziny w województwie śląskim lawinowo wzrastała – o ile w 2012 roku takich rodzin było 160 to w 2020 roku już 1 539. W latach 2012-2020 liczba rodzin korzystających z usług asystenta rodziny także rosła z wyjątkiem ostatniego roku. W 2012 roku objętych nią było 1 974 rodziny, a w 2020 roku – już 4 830 rodzin¹⁹. Oznacza to wzrost o 144,7%. Z kolei w stosunku do 2019 roku zanotowano spadek tego wskaźnika o 153 rodziny.

Wykres 6. Liczba asystentów rodziny w województwie śląskim w latach 2012-2020.

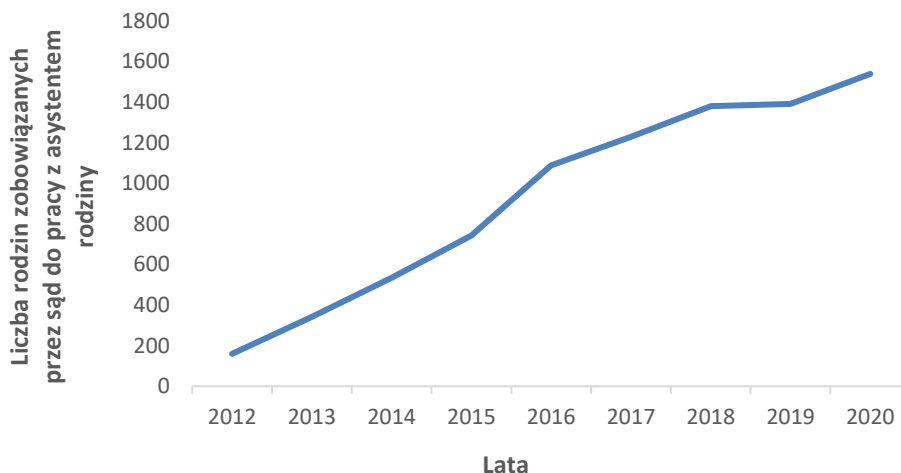
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (WRiSPZ-G) za lata 2012-2020 (stan na koniec roku).

¹⁷ Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2019 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821), Warszawa, lipiec 2020 r., s. 4 [odczyt: 16.03.2021 r.].

¹⁸ Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2019 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821), Warszawa, lipiec 2020 r., s. 5 [odczyt: 16.03.2021 r.].

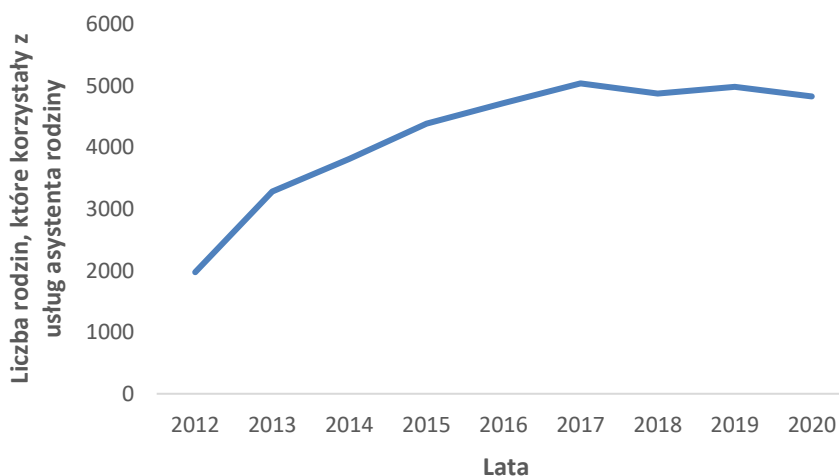
¹⁹ Rodziny liczone narastająco od początku roku. Każda rodzina korzystająca z pomocy asystenta wykazywana jest tylko jeden raz.

Wykres 7. Liczba rodzin zobowiązanych przez sąd do pracy z asystentem rodziny w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-G za lata 2012-2020 (stan na koniec roku).

Wykres 8. Liczba rodzin, które korzystały z usług asystentów rodziny* w województwie śląskim w latach 2012-2020.

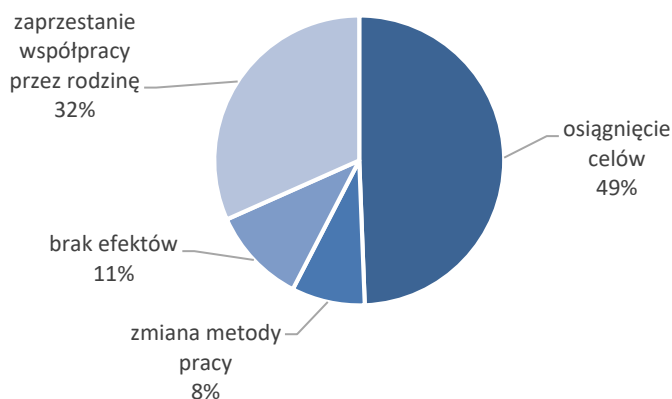
* Narastająco od początku roku. Każda rodzina korzystająca z pomocy asystenta wykazywana jest tylko jeden raz.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-G za lata 2012-2020.

W 2020 roku w niemal połowie rodzin pracujących z asystentami w województwie śląskim współpraca zakończyła się na skutek osiągnięcia założonych celów, natomiast w prawie 1/3 rodzin z powodu zerwania współpracy przez samą rodzinę.

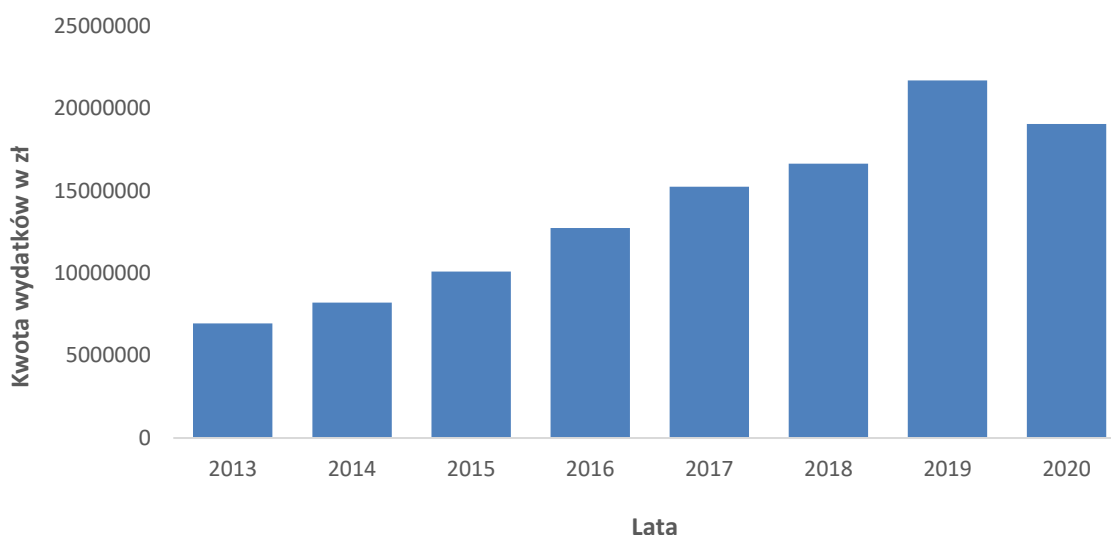
W 2020 roku w województwie śląskim na wynagrodzenia asystentów rodzin wydatkowano ogółem 19 042,7 tys. zł, z tego 16 573,2 tys. zł z budżetu gminy, a 2 469,5 tys. zł z innych źródeł. W latach 2013-2019 wysokość środków wydanych na ten cel ogółem rosła, zaś w 2020 roku nastąpił spadek.

Wykres 9. Powody zakończenia pracy z rodzinami przez asystentów rodziny w województwie śląskim w 2020 roku.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie WRiSPZ-G za 2020 r. (stan na koniec roku).

Wykres 10. Wydatki ogółem na wynagrodzenia wraz z pochodnymi asystentów rodzin w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie WRiSPZ-G za I i II półrocze 2013-2020.

Warto wspomnieć, że do 2019 roku gminy w całej Polsce mogły skorzystać z Programu „Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej”, który umożliwiał finansowanie kosztów wynagrodzeń asystentów rodziny. I tak w 2019 roku 148 gmin z województwa śląskiego otrzymało kwotę dotacji w łącznej wysokości 4 754 248,00 zł na zatrudnienie 381 asystentów rodziny. W lipcu 2020 roku Minister Rodziny i Polityki Społecznej ogłosił „Program asystent rodziny na rok 2020”, który obejmował dofinansowanie kosztów wypłaty dodatku do wynagrodzenia dla asystentów rodziny aktywnie działających na rzecz rodzin w okresie pandemii Covid-19. Dofinansowanie w ramach tej edycji Programu otrzymało 146 gmin z województwa śląskiego na łączną kwotę 487 985,00 zł. Liczba objętych Programem asystentów rodziny wyniosła 338, zaś liczba dofinansowanych etatów - 287,05.

3.1.2. Placówki wsparcia dziennego

Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, niejednokrotnie potrzebują pomocy w opiece i wychowaniu. Placówki wsparcia dziennego zapewniają im szeroko rozumiane wsparcie poprzez:

- organizację czasu wolnego i rozwój zainteresowań dzieci (z zakresu zajęć rekreacyjnych, sportowych, muzycznych, plastycznych, tanecznych i in.),
- prowadzenie zajęć z zakresu zdrowego stylu życia (rekreacyjnych, sportowych, zdrowego odżywiania),
- realizację zajęć profilaktycznych (rekomendowane i autorskie programy profilaktyczno-edukacyjne),
- opiekę pedagogiczną,
- pomoc psychologiczną,
- pomoc w nauce,
- dożywianie i edukację żywieniową.

Profesjonalne działania, dobra znajomość środowisk oraz codzienne spędzanie czasu wychowawców z podopiecznymi, pozwalają na szybkie i trafne identyfikowanie czynników ryzyka lub niepokojących zdarzeń. Istotną rolę odgrywa systematyczna praca z rodzicami podopiecznych (kontakt indywidualny z pedagogiem i psychologiem, warsztaty kompetencji i in.) oraz zyskanie zaufania podopiecznych. Udział w zajęciach placówek wsparcia dziennego daje dzieciom i ich rodzinom poczucie bezpieczeństwa, wpływa na ich prawidłowy rozwój i funkcjonowanie społeczne. Zapobiega pochopnym decyzjom, związanym z umieszczaniem dzieci w pieczy zastępczej. Istotną rolę w pracy na rzecz dziecka i rodziny jest długofalowa i systematyczna współpraca międzyinstytucjonalna. Należyta realizacja zadań przez poszczególne instytucje, a także wspólne wypracowanie metod pracy z rodziną, daje szansę lepszemu funkcjonowaniu rodziny.

Placówkę wsparcia dziennego prowadzi gmina, podmiot, któremu gmina zleciła realizację tego zadania lub podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta. Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie opiekuńczej (w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych), specjalistycznej i w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę. Placówka wsparcia dziennego prowadzona *w formie opiekuńczej* zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań. Placówka prowadzona *w formie specjalistycznej* w szczególności: organizuje zajęcia korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, a także terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię. Z kolei placówka prowadzona *w formie pracy podwórkowej* realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne. Powyższe zadania placówek mogą być wykonywane z pomocą wolontariuszy. Pod opieką jednego wychowawcy w placówce wsparcia dziennego, w tym samym czasie, może przebywać nie więcej niż 15 dzieci. Dostęp do tego narzędzia wsparcia rodziny powinien być na tyle szeroki, aby miejsce w nim znalazły nie tylko dzieci kierowane przez ośrodki pomocy społecznej, ale także te, które przyprowadzą rodzice lub opiekunowie

Tabela 1. Placówki wsparcia dziennego o zasięgu gminnym w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Placówki wsparcia dziennego o zasięgu gminnym		Lata (stan na koniec roku)								
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba placówek ogółem		147	210	230	230	232	235	248	253	242
Prowadzone w formie	opiekuńczej	99	155	178	172	165	169	179	184	169
	specjalistycznej	49	65	67	78	86	84	83	78	75
	pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę	5	5	12	11	8	13	15	14	19
Liczba miejsc ogółem		4 905	6 598	7 132	7 093	7 005	7 326	7 860	7 488	7 004
Przeciętna liczba przebywających dzieci		3 693	5 335	5 443	5 118	4 717	5 423	5 610	6 215	4 564

Uwaga: Przeciętną liczbę przebywających dzieci oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci uczęszczających w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-G za lata 2012-2020 (stan na koniec roku).

Tabela 2. Placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym		Lata (stan na koniec roku)								
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba placówek ogółem		19	15	7	7	10	2	3	1	10
Prowadzone w formie	opiekuńczej	13	6	6	6	7	0	1	0	8
	specjalistycznej	6	9	1	1	2	2	2	1	6
	pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Liczba miejsc ogółem		549	364	258	258	464	133	173	84	364
Przeciętna liczba przebywających dzieci		667	325	243	250	478	167	231	125	258

Uwaga: Przeciętną liczbę przebywających dzieci oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci uczęszczających w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020 (stan na koniec roku).

W latach 2012-2019 w województwie śląskim rosła liczba placówek wsparcia dziennego o zasięgu gminnym. O ile na początku tego okresu wynosiła 147 to w końcu – już 253. W tym samym okresie zwiększeniu uległa liczba miejsc w placówkach z 4 905 miejsc w 2012 roku do 7 488 miejsc w 2019 roku oraz przeciętna liczba przebywających w nich dzieci z 3 693 dzieci w 2012 roku do 6 215. Ostatni rok przyniósł spadek wszystkich trzech wskaźników. W latach 2019-2020 zmniejszyła się liczba placówek wsparcia dziennego o 11 placówek (242), liczba miejsc w placówkach o 484 miejsc (7 004) oraz przeciętna liczba przebywających w nich dzieci o 1 651 dzieci (4 564).

Powiat może prowadzić lub zlecić prowadzenie placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym. W województwie śląskim w 2020 roku w stosunku do 2019 roku przybyło 9 nowych placówek (2020 r. – działało łącznie 10 placówek), a co za tym idzie, zwiększyła się liczba miejsc o 280 (2020 r. – łącznie 364 miejsca) i przebywających w nich dzieci o 133 (w 2020 r. – łącznie 258 dzieci).

Tabela 3. Wydatki związane z prowadzeniem placówek wsparcia dziennego w gminach województwa śląskiego w latach 2013-2020.

Lata	Wydatki związane z prowadzeniem placówek wsparcia dziennego ogółem (w zł)	W tym wydatki placówek/ w placówkach prowadzonych przez inne podmioty niż gmina (w zł)
2013	26 757 580	11 706 825
2014	28 019 558	11 367 930
2015	28 268 666	13 750 997
2016	29 180 383	14 008 593
2017	36 386 027	14 936 542
2018	40 196 353	17 676 505
2019	37 604 319	18 597 468
2020	34 121 455	15 945 673

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-G za lata 2013-2020.

W latach 2013-2018 wydatki związane z prowadzeniem placówek wsparcia dziennego w gminach województwa śląskiego wzrastały – od 26,8 mln zł do 40,2 mln zł. W 2020 roku wysokość tych wydatków wyniosła 34 121 455 zł. W stosunku do roku poprzedniego w 2020 roku zanotowano spadek o 9,1%.

3.1.3. Rodziny wspierające

Zgodnie z art. 29 ustawy rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może zostać objęta pomocą *rodziny wspierającej*, która przy współpracy asystenta rodziny pomaga jej w opiece i wychowaniu dzieci, prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Rodzinę wspierającą mogą tworzyć małżonkowie lub osoba fizyczna, spełniająca określone warunki do sprawowania tej funkcji. Preferuje się, aby pełnienie funkcji rodziny wspierającej powierzone było osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka np. osobom zaprzyjaźnionym, które już wcześniej nieformalnie pomagały rodzinie (np. sąsiedzi, znajomi, krewni), a także nie były skazane prawomocnym wyrokiem. Należy podkreślić, że rodzina wspierająca nie wykonuje swoich działań zawodowo i nie otrzymuje za nie wynagrodzenia, a jedynie zwrot kosztów związanych z udzieleniem pomocy. Jest to zatem swoista forma wolontariatu na rzecz innej rodziny.

Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny po uzyskaniu pozytywnej opinii dyrektora/ kierownika ośrodka pomocy społecznej, wydanej na podstawie rodzinnego wywiadu środowiskowego. Wójt może również upoważnić dyrektora/

kierownika ośrodka pomocy społecznej do ustanawiania rodziny wspierającej lub zawierania i rozwiązywania z nią umowy określającej zasady zwrotu kosztów związanych z udzieleniem pomocy. Tworzenie warunków do działania rodzin wspierających jest zadaniem gminy. W 2019 roku w województwie śląskim funkcjonowały 3 rodziny wspierające (tyle, ile w 2012 roku), z których pomocy korzystały 4 rodziny²⁰. Natomiast w 2020 roku takich rodzin nie odnotowano.

3.2. System pieczy zastępczej

Pieczą zastępczą to zespół osób, instytucji oraz działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności ich sprawowania przez rodziców. Zapewnia pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub, gdy jest to niemożliwe, dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku takiej możliwości, opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym. Jej organizatorem jest powiat.

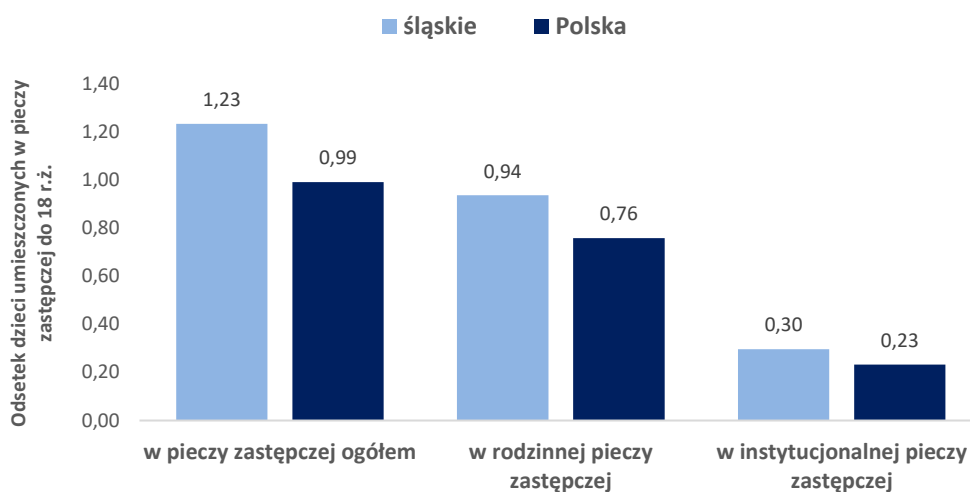
Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje na podstawie orzeczenia sądu albo w przypadku, gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję/ Straż Graniczną, albo na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, o którym mowa w art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie lub w przypadku pilnej konieczności, na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, na podstawie umowy zawartej między rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny lub miejsce prowadzenia rodzinnego domu dziecka. Ponadto ustawa z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy w art. 112³ wprowadziła zapis, który stanowi, iż umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich form pomocy rodzicom dziecka, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, chyba że dobro dziecka wymaga zapewnienia mu niezwłocznie pieczy zastępczej. Oznacza to, że do umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej może dojść jedynie wówczas, gdy uprzednio stosowane inne środki przewidziane w art. 109 § 2 pkt 1-4 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz formy pomocy rodzicom dziecka, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nie doprowadziły do usunięcia stanu zagrożenia dobra dziecka, chyba że konieczność niezwłocznego zapewnienia dziecku pieczy zastępczej wynika z poważnego zagrożenia dobra dziecka, w szczególności zagrożenia jego życia lub zdrowia. Ponadto w art. 112³ § 2 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy wprowadzono zapis, iż umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej wbrew woli rodziców wyłącznie z powodu ubóstwa nie jest dopuszczalne.

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka następuje po uzyskaniu zgody, odpowiednio rodziców zastępczych albo prowadzącego rodzinny dom dziecka. Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia przez nie pełnoletności lub do 25 roku życia, w przypadku spełnienia warunków, o których mowa w ustawie (art. 37).

W 2019 roku w województwie śląskim mieszkało 812 316 osób w wieku 0-18 lat (co stanowiło 11,1% ludności w tym wieku w Polsce). Z tej grupy 1,23% było umieszczonych w pieczy zastępczej. Z kolei spośród 7 314 617 dzieci w Polsce w pieczy zastępczej przebywało 0,99% dzieci.

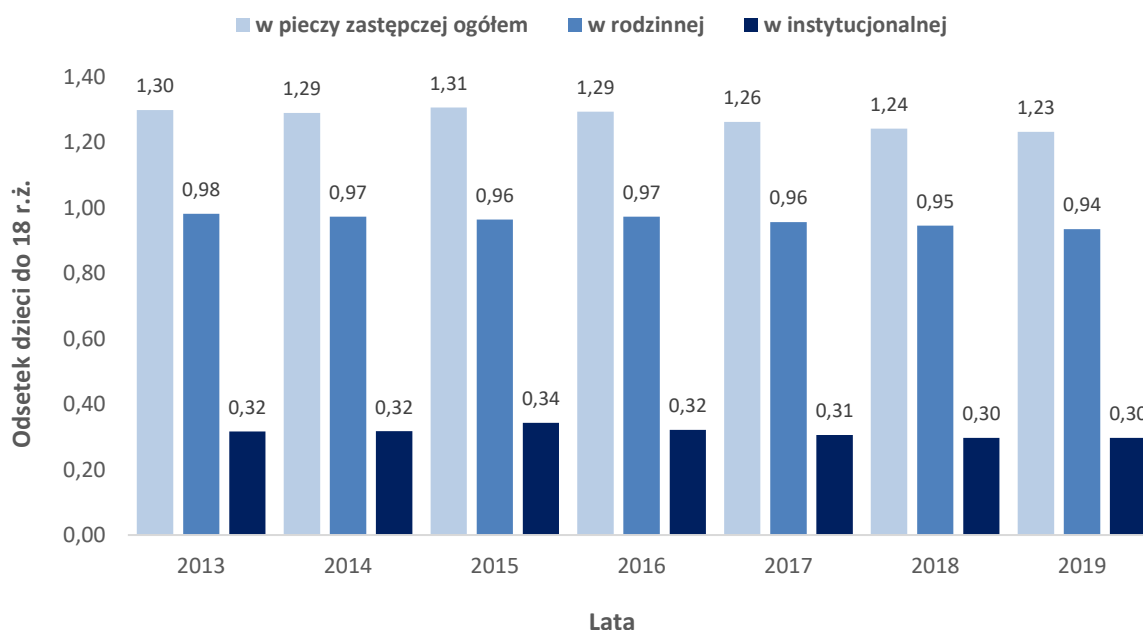
²⁰ Rodziny liczone narastająco od początku roku. Każda rodzina korzystająca z pomocy rodziny wspierającej wykazywana jest tylko jeden raz.

Wykres 11. Odsetek dzieci do 18 r.ż. umieszczonych w pieczy zastępczej w stosunku do liczby ludności do 18 r.ż. w województwie śląskim i w Polsce w 2019 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P i WRiSPZ-M za lata 2013-2019 (stan na koniec roku), Banku Danych Lokalnych GUS oraz „Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2019 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821), Warszawa, lipiec 2020 r., s.7-8.

Wykres 12. Dzieci do 18 r.ż. umieszczone w pieczy zastępczej w województwie śląskim w stosunku do liczby ludności do 18 r.ż. w latach 2013-2019.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P i WRiSPZ-M za lata 2013-2019 (stan na koniec roku), Bank Danych Lokalnych GUS.

3.2.1. Rodzinna piecza zastępcza

Rodzina zastępcza oraz rodzinny dom dziecka zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie. Traktują małoletniego w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej, zapewniają dostęp do świadczeń zdrowotnych, umożliwiają kształcenie, rozwój uzdolnień i zainteresowań, zapewniają ochronę przed bezprawną ingerencją w jego życie prywatne, a także zaspokajają jego potrzeby emocjonalne (w tym, jeżeli sąd nie postanowi inaczej, poprzez zapewnienie kontaktu z rodziną biologiczną), bytowe, rozwojowe, społeczne oraz religijne. W realizowaniu tych zadań rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka współpracują z ośrodkiem adopcyjnym, koordynatorem pieczy zastępczej i organizatorem pieczy zastępczej. W rodzinie zastępczej zawodowej lub niezawodowej w tym samym czasie może przebywać nie więcej niż 3 dzieci lub osób, które uzyskały pełnoletność, chyba, że istnieje konieczność umieszczenia w niej rodzeństwa.

Funkcja rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka mogą zostać powierzone osobom, które spełniają warunki określone w art. 42 ustawy, m.in. przebywają na terytorium Polski, nie są pozbawione władzy rodzicielskiej (nie jest im ona również ograniczona, ani zawieszona), wypełniają obowiązek alimentacyjny (jeśli wynika z tytułu egzekucyjnego), nie są ograniczone w zdolności do czynności prawnych, są zdolne do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem (co jest potwierdzone zaświadczeniami o braku przeciwwskazań zdrowotnych oraz opinią o posiadaniu predyspozycji i motywacji do pełnienia omawianej funkcji, wystawioną przez psychologa), czy zapewnią odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające zaspokojenie potrzeb dziecka.

Ponadto pełnienie funkcji rodziny zastępczej niezawodowej lub zawodowej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (zawodowej, niezawodowej) lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka powinni posiadać świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzonego przez ośrodek adopcyjny, przy czym w przypadku rodzin zastępczych zawodowych oraz osób prowadzących rodzinny dom dziecka szkolenia te mają formę rozszerzoną.

Organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

Funkcję *organizatora rodzinnej pieczy zastępczej* może pełnić wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu lub inny podmiot, któremu zlecono realizację tego zadania (np. organizacja pozarządowa lub zespół ds. pieczy zastępczej w powiatowym centrum pomocy rodzinie). Do jego zadań należy m.in. nabór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, organizowanie dla nich szkoleń, czy badań psychologicznych, a także wspieranie już funkcjonujących rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka poprzez zapewnianie im szkoleń podnoszących kwalifikacje oraz pomocy (poradnictwo). Ponadto obowiązkiem organizatora rodzinnej pieczy zastępczej jest zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających.²¹

²¹ Na podstawie art. 76 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 821 ze zm.).

We wspieraniu rodzin zastępczych w codziennych obowiązkach najważniejszą rolę pełni *koordynator rodzinnej pieczy zastępczej*, zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Do jego obowiązków należy m.in. przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku; pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązywaniu wzajemnego kontaktu; zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci (w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej), a także zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających. Ponadto koordynator udziela wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej.²²

Po wcześniejszych doświadczeniach wskazujących na zbyt dużą liczbę rodzin przypadających na jednego koordynatora (30 rodzin), z dniem 1 stycznia 2015 r. ustawodawca ograniczył do 15 liczbę rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka znajdujących się pod opieką jednego koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej²³. Regulację tę wprowadzono, by zwiększyć skuteczność działań koordynatorów.

W 2020 roku w województwie śląskim działało 35 organizatorów oraz 226 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Liczba rodzin zastępczych/ rodzinnych domów dziecka, z którymi pracowali koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej wyniosła 3 561²⁴. Powyższe liczby były nieco niższe niż w poprzednim roku.

Tabela 4. Organizatorzy i koordynatorzy pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2012-2020 (stan na koniec roku).

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Organizatorzy pieczy zastępczej	38	40	41	37	36	36	37	38	35
Koordynatorzy pieczy zastępczej	95	108	146	198	198	199	234	231	226

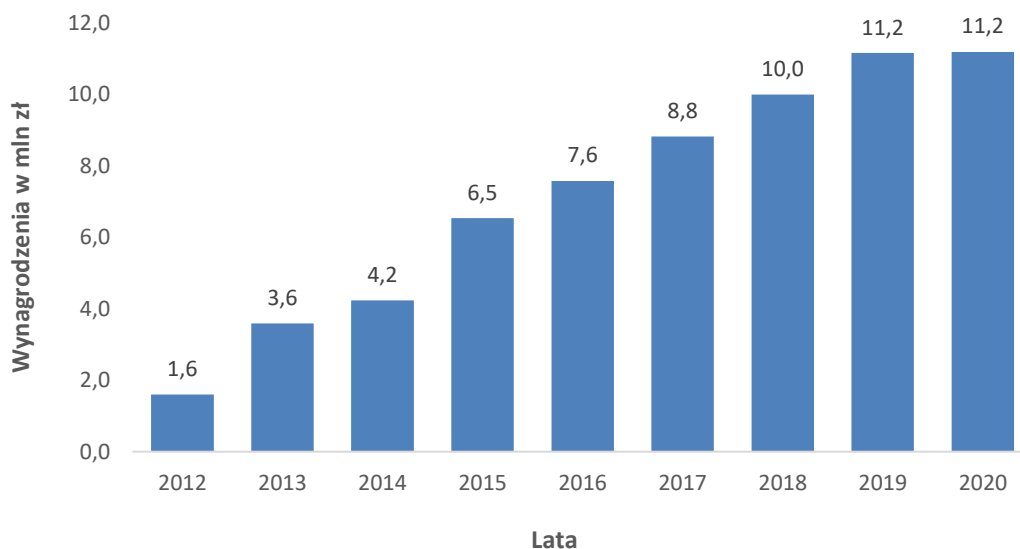
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020 (stan na koniec roku).

²² Na podstawie art. 77 i 79 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 821 ze zm.).

²³ Ustawa z dnia 25 lipca 2014 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. Nr 167, poz. 1188).

²⁴ Rodziny liczone narastająco od początku roku. Rodzina korzystająca z pomocy koordynatora wykazywana jest tylko jeden raz. Sprawozdanie WRiSPZ-P za II poł. 2020 r., [odczyt: 17.03.2021 r.].

Wykres 13. Wydatki na wynagrodzenia ogółem wraz z pochodnymi koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2012-2020 (w mln zł).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020.

Rodziny zastępcze

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- a) rodzina zastępcza:
 - spokrewniona,
 - niezawodowa,
 - zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna,
- b) rodzinny dom dziecka.

Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, będący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka.

Rodzinę zastępczą niezawodową tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, niebędący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka. W rodzinie zastępczej niezawodowej, w tym samym czasie, może przebywać łącznie nie więcej niż 3 dzieci.

Rodzina zastępcza zawodowa to rodzina, która za wykonywaną pracę na rzecz przydzielonych jej dzieci otrzymuje wynagrodzenie (w przypadku małżeństwa wynagrodzenie pobiera tylko jeden z małżonków, przy czym małżonek niepobierający wynagrodzenia z tytułu umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej może zostać zatrudniony przez starostę do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich, o czym stanowi art. 57 ust. 3 ustawy). Pod jej opieką znajdują się dzieci, które nie są z nią spokrewnione. W rodzinie zastępczej zawodowej w tym samym czasie, może przebywać łącznie nie więcej niż 3 dzieci.

Rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję, Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby. W rodzinie zastępczej zawodowej

pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego umieszcza się dziecko do czasu unormowania sytuacji dziecka, nie dłużej jednak niż na okres 4 miesięcy. W uzasadnionych przypadkach okres ten może być przedłużony za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o powrót dziecka do rodziny lub o przysposobienie lub umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej.

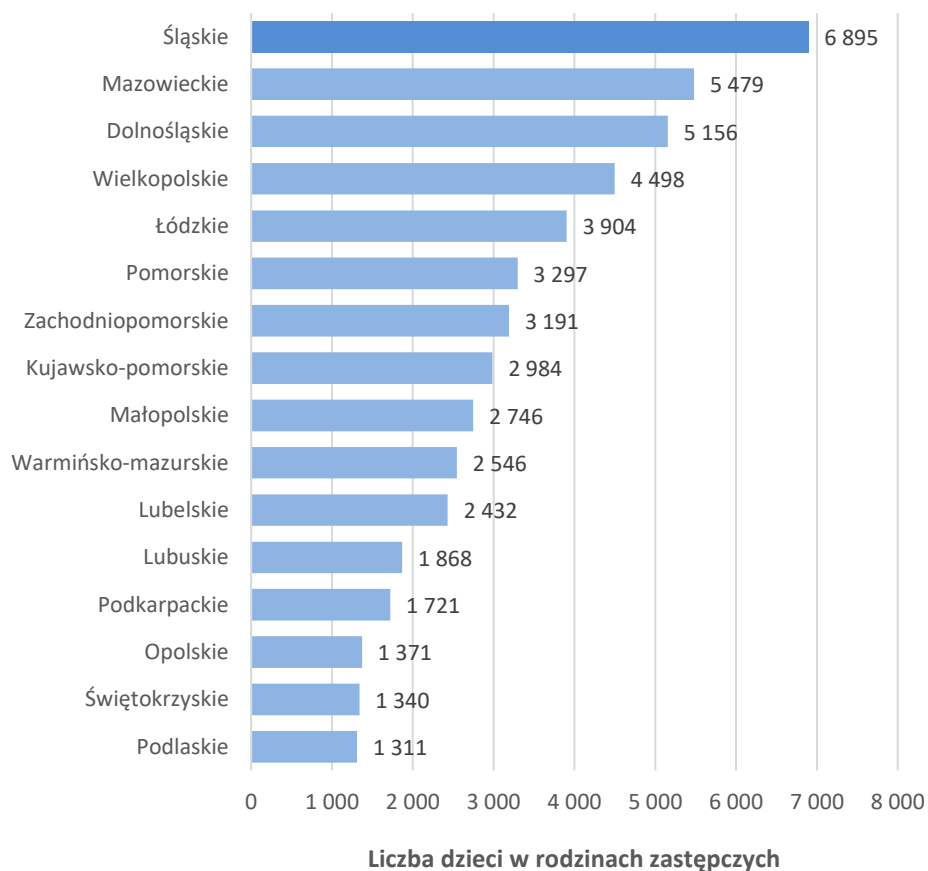
W rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej umieszcza się w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (przy czym dzieci z tych dwóch grup nie można umieścić w jednej rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej jednocześnie) oraz małoletnie matki z dziećmi.

Rodzinny dom dziecka działa na zasadach zbliżonych do rodziny zastępczej zawodowej, ale jest przygotowany do sprawowania opieki nad większą liczbą dzieci (nie więcej niż 8 wychowanków). W razie konieczności umieszczenia w rodzinnym domu dziecka rodzeństwa, za zgodą prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, jest dopuszczalne umieszczenie w nim w tym samym czasie większej liczby dzieci.

Pełnienie funkcji rodziny zastępczej czy prowadzenie rodzinnego domu dziecka to praca 24 godziny na dobę przez wszystkie dni tygodnia. Elementem wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej jest także możliwość powołania rodziny pomocowej, która okresowo zastępuje rodzinę zastępczą czy prowadzącego rodzinny dom dziecka w sytuacji, gdy nie mogą oni sprawować opieki nad powierzonymi dziećmi ze względu na zdarzenie losowe lub czasowe niesprawowanie opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu. Rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka mogą otrzymać tego rodzaju wsparcie na swój wniosek. Funkcję rodziny pomocowej może pełnić rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka. Rodziną pomocową mogą być również małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

W 2020 roku w Polsce swoje funkcje pełniło 35,9 tys. rodzin zastępczych (w 2019 r. – 36,0 tys.), w których przebywało 50,7 tys. dzieci (w 2019 r. – 50,9 tys.). Rodziny zastępcze zlokalizowane w województwie śląskim stanowiły 13,5% rodzin zastępczych w Polsce, natomiast przebywające w nich dzieci - 13,6% wszystkich dzieci w rodzinach zastępczych w Polsce. Najwięcej rodzin zastępczych, jak i umieszczonych w nich dzieci odnotowano w województwie śląskim.

Wykres 14. Liczba dzieci w rodzinach zastępczych ogółem w 2020 roku wg województw.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych.

Tabela 5. Rodzinna piecza zastępcza w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Rodzinna piecza zastępcza		Lata									
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Rodziny zastępcze	spokrewnione	3 669	3 643	3 465	3 422	3 396	3 364	3 245	3 163	3 183	
	niezawodowe	1 873	1 821	1 722	1 657	1 636	1 599	1 557	1 487	1 484	
	zawodowe	rodziny ogółem	123	133	139	142	170	176	194	217	204
		pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	71	73	72	67	63	64	65	61	58
		specjalistyczne	26	22	18	19	18	18	20	17	16
Rodzinne domy dziecka		26	39	49	69	77	86	83	88	97	

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020.

W 2020 roku w województwie śląskim funkcjonowały 3 183 rodziny zastępcze spokrewnione, 1 484 rodziny niezawodowe, 204 rodziny zawodowe, 58 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego i 16 specjalistycznych oraz 97 rodzinnych domów dziecka. W latach 2012-2020 odnotowano wzrost liczby zawodowych rodzin zastępczych ogółem oraz rodzinnych domów dziecka. W omawianym okresie zmniejszyła się liczba rodzin zastępczych spokrewnionych

(z wyjątkiem ostatniego roku), rodzin zastępczych niezawodowych, rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego i rodzin zawodowych specjalistycznych.

Tabela 6. Dzieci przebywające w rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Dzieci umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej		Lata (stan na koniec roku)									
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Rodziny zastępcze	spokrewnione	4 551	4 532	4 387	4 314	4 309	4 193	4 080	3 969	3 935	
	niezawodowe	2 478	2 411	2 349	2 240	2 203	2 113	2 055	1 970	1 919	
	zawodowe	ogółem, w tym:	867	905	903	800	858	884	988	1 033	1 041
		pełniące funkcję pogot. rodzinnego	284	338	318	257	230	263	262	273	275
		specjalistyczne	79	53	48	45	34	33	33	35	32
Rodzinne domy dziecka		154	244	317	471	507	572	563	625	640	
RAZEM		8 050	8 092	7 956	7 825	7 877	7 762	7 686	7 597	7 842	

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020 (stan na koniec roku).

Tabela 7. Liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej wg powodów ich umieszczenia w województwie śląskim w 2020 roku (stan na koniec roku).

Powód umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej	Ogółem	Miejsce umieszczenia dziecka					
		Rodzina zastępcza			Rodzinny dom dziecka	Placówka opiekuńczo-wychowawcza	
		spokrewniona	niezawodowa	zawodowa			
Sieroctwo	279	174	69	5	6	25	
Pólsieroctwo	520	306	141	11	0	62	
Uzależnienie rodziców	ogółem	3 745	1 352	805	403	267	918
	od alkoholu	3 471	1 215	718	372	256	910
Przemoc w rodzinie	413	76	55	55	33	194	
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	3 432	1 474	611	439	282	626	
Niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	136	60	37	15	3	21	
Długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców	210	88	42	24	6	50	
Ubóstwo	3	1	2	0	0	0	
Bezrobocie	1	0	0	1	0	0	
Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	20	3	3	2	0	12	
Pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców (praca zarobkowa)	121	82	15	3	3	18	
Inny	736	306	139	80	40	171	

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za 2020 r. (stan na koniec roku).

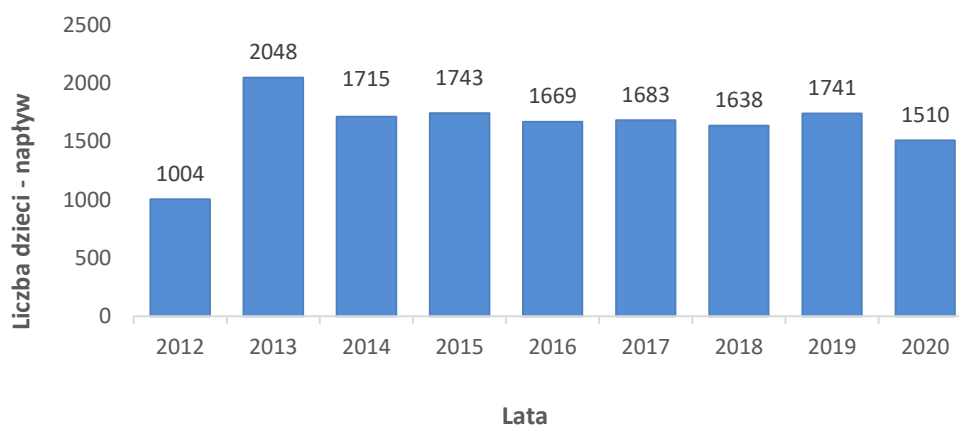
W 2020 roku w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej (przybyło 245 dzieci). W ostatnim roku w zastępczych rodzinach spokrewnionych przebywało 3 935 dzieci, w rodzinach niezawodowych – 1 919 dzieci, w rodzinach

zawodowych ogółem – 1 041 dzieci, w tym 275 dzieci w rodzinach pełniących funkcję pogotowia rodzinnego i 32 dzieci w rodzinach specjalistycznych oraz 640 dzieci w rodzinnych domach dziecka. W stosunku do poprzedniego roku odnotowano niewielki wzrost liczby dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych zawodowych ogółem, w rodzinach pełniących funkcję pogotowia rodzinnego oraz w rodzinnych domach dziecka.

Podobnie jak w poprzednim roku, do głównych powodów umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej w 2020 roku należały: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz uzależnienia, w tym przede wszystkim od alkoholu.

W 2020 roku do pieczy zastępczej napłynęło 1 510 dzieci z rodzin naturalnych i jest to najniższy wskaźnik od 2012 roku, w którym napłynęło 1 004 dzieci. W tym samym roku 501 dzieci powróciło do rodziny naturalnej, 319 - zostało umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, 193 - zostało umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej, 220 - zostało przysposobionych, 7 - zostało umieszczonych w młodzieżowym ośrodku wychowawczym i 117 – trafiło do innych miejsc.

Wykres 15. Liczba dzieci, które napłynęły do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020.

Tabela 8. Odpływ dzieci z pieczy zastępczej w wieku do 18 roku życia w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Lata	Dzieci do 18 roku życia, które w danym roku:					
	powróciły do rodziny naturalnej	zostały umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej	zostały umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej	zostały przysposobione	zostały umieszczone w młodzieżowym ośrodku wychowawczym	inne
2012	307	137	190	217	34	79
2013	575	311	228	363	36	151
2014	589	301	266	337	25	132
2015	595	296	231	326	28	117
2016	731	316	232	324	16	139
2017	545	298	206	260	8	120
2018	508	316	271	226	9	130
2019	532	264	261	286	9	145
2020	501	319	193	220	7	117

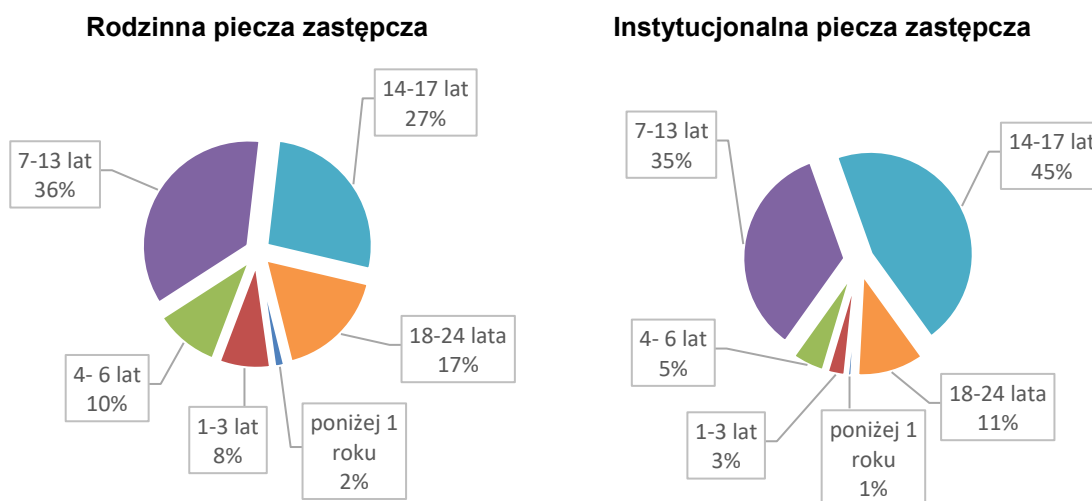
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020.

Przysposobienie dziecka przebywającego w placówce opiekuńczo-wychowawczej (o ile nie może wrócić do rodziny biologicznej) jest zdecydowanie najlepszym dla niego rozwiązaniem. Niestety, nie zawsze można mieć tę pewność w przypadku dziecka przebywającego w rodzinie zastępczej. Jak wynika z przeprowadzonych w roku 2018 badań, w Polsce w rodzinach zastępczych dzieci spędzają średnio aż trzy lata i siedem miesięcy²⁵. Jeśli dziecko w rodzinie zastępczej przebywa dłuży czas, tworzą się więzi, które z jednej strony świadczą o emocjonalnym zdrowieniu dziecka, z drugiej zaś – przypadku przeprowadzenia procedury adopcyjnej - narażają je na kolejną traumę utraty opiekunów, domu, kolegów z podwórka, szkoły, bliskich mu osób i miejsc. Konieczne jest zatem konsekwentne egzekwowanie od rodziców biologicznych realizacji zadań zmierzających do odzyskania dzieci i nieprzedłużanie terminów ich wykonania. W procesie naprawczym rodziny najważniejsze powinno być dziecko, a czas jego oczekiwania na decyzje dorosłych powinien być jak najkrótszy.

Zgodnie z zapisami ustawy (art. 95 ust. 2 ustawy) z dniem 1 stycznia 2020 r. dzieci poniżej 10 roku życia powinny trafiać wyłącznie do rodzinnych form pieczy zastępczej z wyjątkiem sytuacji, gdy w placówce przebywa jego matka, ojciec bądź dotyczy to rodzeństwa (lub nastąpiły inne szczególne okoliczności).

Obecnie w pieczy zastępczej (na poziomie powiatu i regionu) przebywa znikomy odsetek dzieci poniżej 1 roku życia (1-2%). Dzieci małe, w wieku 1-3 lat oraz dzieci w wieku 4-6 lat częściej umieszczone są w rodzinach zastępczych niż w placówkach. Podobny odsetek w obydwu typach pieczy stanowią dzieci w wieku 7-13 lat (szkoła podstawowa – 35-36%). Z kolei młodzież będąca w wieku 14-17 lat stanowi 27% wychowanków przebywających w rodzinnej pieczy oraz 45% wychowanków placówek. Najstarsza grupa wiekowa - 18-24 lata jest liczniej reprezentowana w rodzinnej pieczy zastępczej (17%) niż w instytucjonalnej (11%).

Wykres 16. Wiek dzieci umieszczonych w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w 2020 roku.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P i WRiSPZ-M za 2020 r. (stan na koniec roku).

²⁵ A. Prusinowska-Marek, *Praktyka sądowa w zakresie realizacji zasady tymczasowości pieczy zastępczej, Prawo w działaniu, Sprawy Cywilne 40/2019*, s. 62, <https://pzd.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/02/Alina-Prusinowska-Marek.pdf> [odczyt: 19.06.2021 r.].

W 2020 roku w województwie śląskim udzielono 54,8 tys. świadczeń dla rodzin zastępczych spokrewnionych i na ten cel wydano 36 080,2 tys. zł (nieznaczny spadek w stosunku do 2019 roku), 28,5 tys. świadczeń dla rodzin niezawodowych i na ten cel wydano 26 728,2 tys. zł (spadek), 17,8 tys. świadczeń dla rodzin zawodowych i na ten cel wydano 18 186,9 tys. zł (znaczący wzrost), 10,9 tys. świadczeń dla rodzinnych domów dziecka i na ten cel wydano 10 083,0 tys. zł (wzrost) oraz 295 świadczeń dla rodzin pomocowych i na ten cel wydano 138,1 tys. zł (znaczący spadek).

W latach 2013–2020 wydatki na świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim rosły w zastępczych rodzinach zawodowych i w rodzinnych domach dziecka, natomiast zmniejszyły się w zastępczych rodzinach spokrewnionych i niezawodowych oraz w rodzinach pomocowych. W 2020 roku najwyższą liczbę świadczeń jak i wydatków z tego tytułu, podobnie jak w poprzednich latach, zanotowano w rodzinach spokrewnionych.

Tabela 9. Liczba udzielonych świadczeń dla rodzin zastępczych lub osób prowadzących rodzinny dom dziecka w województwie śląskim w latach 2013–2020.

Wyszczególnienie		Lata							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rodziny zastępcze	spokrewnione	57 931	57 691	57 578	57 842	56 746	56 769	55 243	54 775
	niezawodowe	33 957	32 898	31 930	31 004	30 798	30 528	29 752	28 450
	zawodowe	13 370	13 947	15 096	14 492	15 034	16 665	18 031	17 776
Rodzinny dom dziecka		3 660	4 772	6 955	8 870	9 192	9 351	10 026	10 881
Rodziny pomocowe		178	277	355	312	334	482	559	295

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2013-2020.

Tabela 10. Wydatki na świadczenia dla rodzin zastępczych oraz osób prowadzących rodzinny dom dziecka ogółem (w zł) w województwie śląskim w latach 2013–2020.

Wyszczególnienie		Lata							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rodziny zastępcze	spokrewnione	36 594 184	36 311 955	37 815 033	37 408 834	36 745 393	36 850 282	36 417 884	36 080 233
	niezawodowe	29 918 725	29 622 518	28 998 629	27 970 829	27 924 025	28 337 796	27 539 427	26 728 201
	zawodowe	11 769 739	12 237 687	12 261 608	12 900 005	13 236 888	15 351 874	16 379 642	18 186 865
Rodzinny dom dziecka		3 294 875	4 439 910	6 452 890	8 088 731	8 523 149	8 709 553	9 318 593	10 082 994
Rodziny pomocowe		92 620	135 654	186 625	152 484	303 564	230 272	252 890	138 083

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2013-2020.

Tabela 11. Liczba udzielonych świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2013–2020.

Wyszczególnienie		Lata							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rodziny zastępcze	spokrewnione	54 774	54 085	53 321	53 069	51 772	51 449	49 862	49 866
	niezawodowe	30 946	29 792	28 596	27 465	27 330	27 245	26 438	25 347
	zawodowe	10 933	11 168	12 021	10 952	11 355	12 599	13 671	13 573
Rodzinny dom dziecka		2 700	3 570	5 268	6 221	6 598	6 879	7 321	8 038
Rodziny pomocowe		161	262	341	297	322	446	522	267

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2013-2020.

Tabela 12. Wydatki na świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej (w zł) w województwie śląskim w latach 2013–2020.

Wyszczególnienie		Lata							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rodziny zastępcze	spokrewnione	35 643 722	35 253 652	36 661 899	36 124 979	35 388 764	35 416 936	34 912 371	34 815 734
	niezawodowe	29 081 448	28 718 958	28 043 469	27 024 035	26 965 972	27 383 796	26 551 106	25 849 030
	zawodowe	10 595 481	10 689 412	10 427 697	10 619 985	10 712 499	12 527 929	13 393 168	15 232 991
Rodzinny dom dziecka		2 616 263	3 412 028	5 059 226	6 309 308	6 603 416	6 829 509	7 239 725	7 774 192
Rodziny pomocowe		88 632	133 562	185 541	151 056	301 538	226 139	249 360	135 637

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2013-2020.

Ponadto, w 2020 roku w rodzinnej pieczy zastępczej udzielano świadczeń i ponoszono wydatki m.in. na pokrycie dodatku z tytułu niepełnosprawności dziecka i wyniosły one:

- w rodzinach spokrewnionych 4 418 świadczeń na kwotę 914 891 zł,
- w rodzinach niezawodowych 2 643 świadczenia na kwotę 544 611 zł,
- w rodzinach zawodowych 1 705 świadczeń na kwotę 351 009 zł,
- w rodzinnym domu dziecka 1 333 świadczenia na kwotę 269 924 zł,
- w rodzinach pomocowych 28 świadczeń na kwotę 2 446 zł.

W poniższych tabelach przedstawiono informacje na temat wysokości wynagrodzeń zastępczych rodzin zawodowych i osób prowadzących rodzinne domy dziecka.

Tabela 13. Wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej w województwie śląskim w latach 2016–2020.

Wyszczególnienie			Lata				
			2016	2017	2018	2019	2020
Wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej, z tego:	Liczba wypłaconych wynagr./świad.	ogółem	3 477	3 625	6 912	3 992	4 126
		w tym podwyższone	205	275	237	454	629
	Wydatki w zł		8 863 371	9 430 623	8 216 176	10 808 924	11 865 250
za pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej	Liczba wypłaconych wynagr./świad.	ogółem	2 536	2 675	3 782	3 083	3 244
		w tym podwyższone	88	124	112	270	414

	Wydatki w zł		6 058 677	6 558 010	5 360 388	7 904 237	8 835 930
świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	Liczba wypłaconych wynagr./świad.	ogółem	88	104	395	180	115
		w tym podwyższone	0	0	2	0	5
	Wydatki w zł		51 811	46 560	192 814	76 791	58 850
za okres pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	Liczba wypłaconych wynagr./świad.	ogółem	941	950	711	909	882
		w tym podwyższone	117	151	87	184	215
	Wydatki w zł		2 804 694	2 872 613	1 658 028	2 904 687	3 029 320
dodatek dla rodziny, w której przebywa przez okres dłuższy niż 10 dni w m-cu 3 dzieci lub co najmniej 1 dziecko legitym. się orzeczeniem o niepełn. lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełn.	Liczba wypłaconych wynagr./świad.	ogółem	401	460	250	471	480
		w tym podwyższone	58	88	54	91	97
	Wydatki w zł		279 796	262 613	267 527	263 163	295 522

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2016-2020.

Tabela 14. Wynagrodzenia dla osób prowadzących rodziny dom dziecka w województwie śląskim w latach 2016–2020.

Wyszczególnienie			Lata				
			2016	2017	2018	2019	2020
Wynagrodzenia dla osób prowadzących rodziny dom dziecka	Liczba wypłaconych wynagrodzeń /świadczeń	ogółem	1 022	1 212	717	1 242	1 358
		w tym podwyższone	3	24	12	42	95
	Wydatki w zł		2 668 081	2 984 445	1 932 373	3 357 272	4 078 334
w tym świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	Liczba wypłaconych wynagrodzeń /świadczeń	ogółem	26	22	82	64	55
		w tym podwyższone	1	0	0	0	0
	Wydatki w zł		25 984	12 609	239 934	28 318	33 199

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2016-2020.

3.2.2. Instytucjonalna piecza zastępcza

Zgodnie z art. 93 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej instytucjonalna piecza zastępcza jest sprawowana w formie placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-wychowawczej oraz interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Placówki opiekuńczo-wychowawcze zobowiązane są zapewnić dzieciom całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokoić jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne. Realizują przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku, umożliwiają kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny, zapewniają dostęp do kształcenia

dostosowanego do wieku i możliwości rozwojowych, obejmują dziecko działaniami terapeutycznymi oraz zapewniają korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczane są dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Niemniej jednak w wyjątkowych przypadkach (stan zdrowia dziecka, obecność w placówce rodziców czy rodzeństwa) dopuszcza się umieszczenie w placówce młodszego dziecka. W tym samym czasie w placówce może przebywać łącznie nie więcej niż 14 wychowanków (w placówkach typu rodzinnego – nie więcej niż 8 lub w szczególnych przypadkach, takich jak konieczność umieszczenia rodzeństwa – nie więcej niż 10).

Tabela 15. Typy placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu*:			
socjalizacyjnego	interwencyjnego	specjalistyczno-terapeutycznego	rodzinnego
<p>Celem placówki typu socjalizacyjnego jest zapewnienie całodobowej opieki i zaspokajanie niezbędnych potrzeb dziecka. Zapewnia ona wychowanie i kształcenie, w tym zajęcia specjalistyczne, rekompensujące brak wychowania w środowisku rodzinnym.</p> <p>Ponadto podejmuje działania w celu przywrócenia dziecka rodzinie biologicznej, umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej lub w rodzinnej formie opieki zastępczej.</p>	<p>Zadaniem placówki typu interwencyjnego jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. Placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki.</p> <p>W placówce typu interwencyjnego umieszcza się dziecko na max. 3 miesiące (podczas trwania postępowania sądowego dot. sytuacji prawnej dziecka, pobyt może być wydłużony o max. kolejne 3 miesiące).</p>	<p>Placówka typu specjalistyczno-terapeutycznego sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w tym legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych.</p>	<p>Placówka typu rodzinnego wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się. Umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu.</p>

* Typ placówki opiekuńczo-wychowawczej określa jej regulamin. Dana placówka opiekuńczo-wychowawcza może łączyć poszczególne zadania.

Realizując zadania, placówka współpracuje z sądem, powiatowym centrum pomocy rodzinie, rodziną, asystentem rodziny, organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz z innymi osobami i instytucjami, które podejmują się wspierania działań wychowawczych placówki opiekuńczo-wychowawczej. Praca z dzieckiem jest prowadzona zgodnie z planem pomocy dziecku, sporządzonym i realizowanym przez wychowawcę we współpracy z asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został on przydzielony – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną.

Placówka umożliwi dziecku kontakt z bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej i podejmuje działania w celu przywrócenia dziecka rodzinie biologicznej lub znalezienia mu rodziny adopcyjnej (pod warunkiem uregulowanej sytuacji prawnej).

Placówka opiekuńczo-wychowawcza może być prowadzona jako placówka opiekuńczo-wychowawcza typu socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego lub rodzinnego. Ponadto placówka opiekuńczo-wychowawcza może łączyć zadania powyżej wymienionych placówek.

W 2020 roku w województwie śląskim funkcjonowało 156 placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym 142 o charakterze socjalizacyjnym, 13 interwencyjnych i 11 rodzinnych (placówki te mogły pełnić kilka funkcji jednocześnie). Dysponowały one 2 315 miejscami, a przeciętna liczba umieszczonych w nich dzieci wynosiła 2 107. W stosunku do poprzedniego roku wzrosła liczba placówek ogółem (o 19 placówek), w tym pełniących funkcję socjalizacyjną (o 21 placówek) oraz liczba miejsc w placówkach (o 60 miejsc). Spadła natomiast liczba umieszczonych w nich dzieci o 169 dzieci.

Tabela 16. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze		Lata (stan na koniec roku)								
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba placówek ogółem		82	79	77	101	105	104	104	137	156
Placówki pełniące funkcję	socjalizacyjną	61	59	59	84	89	88	88	121	142
	interwencyjną	12	12	11	14	15	14	14	13	13
	specjalistyczno-terapeutyczną	0	0	0	0	0	1	1	0	0
	rodzinną	23	17	16	15	13	13	13	12	11
Liczba miejsc ogółem (przeciętnie)		2 330	2 276	2 264	2 437	2 400	2 518	2 518	2 255	2 315
Liczba umieszczonych dzieci (przeciętnie)		2 153	2 243	2 391	2 520	2 402	2 324	2 324	2 070	2 007

Uwaga: Przeciętna liczba miejsc w placówkach to iloraz sumy liczby miejsc w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego oraz liczby dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym. Przeciętną liczbę umieszczonych dzieci oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby. Liczbę umieszczonych dzieci podano łącznie z dziećmi cudzoziemców oraz nieletnimi matkami.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2012-2020 (stan na koniec roku).

Tabela 17. Dzieci umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wg typów w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Wyszczególnienie		Lata (stan na koniec roku)								
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
W placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu	ogółem	2 519	2 480	2 655	2 466	2 354	2 287	2 276	2 107	
	socjalizacyjnego	2 246	2 212	2 423	2 280	2 212	2 091	2 106	1 970	
	interwencyjnego	146	145	124	102	61	109	88	66	
	specjalistyczno-terapeutycznego	0	0	0	0	10	6	0	0	
	rodzinnego	127	123	108	84	71	81	82	71	

Uwaga: Liczbę dzieci w pieczy zastępczej wykazano łącznie z dziećmi cudzoziemców oraz nieletnimi matkami.
Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P za lata 2013-2020 (stan na koniec roku).

Tabela 18. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej w województwie śląskim w latach 2013-2020 (w zł).

Wyszczególnienie	Lata (dane za II półrocze)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Średnie miesięczne wydatki ogółem (w zł)	2 529 185	4 511 867	7 232 885	9 464 526	10 631 938	11 792 415	12 722 659	13 058 732
- w tym w placówkach prowadzonych na zlecenie powiatu	842 391	1 796 402	3 409 403	4 286 055	3 248 342	3 279 913	3 244 625	4 638 334
Liczba umieszczonych dzieci (przecięt.)	2 243	2 391	2 520	2 402	2 324	2 324	2 070	2 007
- w tym w placówkach prowadzonych na zlecenie powiatu	929	952	1 093	848	725	725	680	831
Średni koszt utrzymania ogółem (w zł)	1 128	1 887	2 870	3 940	4 575	5 074	6 146	6 507
- w tym w placówkach prowadzonych na zlecenie powiatu (w zł)	907	1 887	3 119	5 054	4 480	4 524	4 772	5 582

Uwaga: Przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za II półrocze 2013-2020.

W latach 2013-2020 kwota średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej w województwie śląskim systematycznie rosła i w II półroczu 2020 roku wyniosła 6 507 zł (w placówkach prowadzonych na zlecenie powiatu 5 582 zł)²⁶.

W 2020 roku wydatki w placówkach opiekuńczo-wychowawczych ogółem wyniosły 134 502 898 zł, z tego najwięcej wydały placówki typu socjalizacyjnego - 125 529 954 zł.

²⁶ Metodologia obliczenia wskaźnika: wysokość średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, poniesionych przez gminę właściwą ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej podzielona przez liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (przeciętnie), przy czym przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby.

Tabela 19. Wydatki w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie śląskim w latach 2016-2020.

Wyszczególnienie			Lata				
			2016	2017	2018	2019	2020
Placówki ogółem, z tego typu	wydatki	ogółem	131 657 372	132 109 150	134 620 100	134 986 531	134 502 898
		w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	43 280 211	35 778 321	33 015 026	38 452 544	36 475 831
socjalizacyjnego	wydatki	ogółem	119 125 064	123 949 610	124 867 117	126 105 004	125 529 954
		w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	40 658 580	34 465 127	31 566 424	37 531 124	34 927 403
interwencyjnego	wydatki	ogółem	8 726 843	4 675 387	5 501 155	4 772 719	5 045 587
		w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	2 102 834	999 077	1 279 410	745 680	1 116 267
specjalistyczno- terapeutycznego	wydatki	ogółem	1 016 529	1 059 840	1 653 097	1 463 821	1 212 612
		w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	224 552	211 717	62 013	0	41 963
rodzinnego	liczba świadczeń	ogółem	1 002	952	738	997	879
		w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	47	48	48	24	70
		w tym podwyższone	317	320	321	349	291
	wydatki	Ogółem	2 788 936	2 424 313	2 598 731	2 644 987	2 714 745
		w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	294 245	102 400	107 179	175 740	390 198

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2016-2020.

Pobyt dziecka w pieczy zastępczej z założenia trwać ma nie dłużej, niż jest to konieczne dla poprawy sytuacji jego rodziny i możliwości powrotu do rodziny naturalnej. Zgodnie z zapisami ustawy w tym celu powinny współpracować wszystkie służby działające w obszarze wsparcia dziecka i rodziny. Taką możliwość daje obowiązek dokonywania okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej. Oceny dokonuje się w miarę potrzeb, jednak nie rzadziej niż co 3 miesiące (dzieci do 3. roku życia) lub nie rzadziej niż co 6 miesięcy (dzieci powyżej 3. roku życia).

Oceny sytuacji dziecka przebywającego w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka dokonuje organizator rodzinnej pieczy zastępczej, natomiast sytuacja dziecka umieszczonego w pieczy instytucjonalnej dokonywana jest przez zespół ds. okresowej oceny sytuacji dziecka. W obu przypadkach w ocenie udział biorą osoby faktycznie sprawujące opiekę (rodzina zastępcza, prowadzący rodzinny dom dziecka lub wychowawca kierujący procesem wychowawczym dziecka), a także rodzice biologiczni, jeśli nie są pozbawieni władzy rodzicielskiej oraz zatrudnieni specjaliści (pedagog, psycholog, pracownik socjalny, asystent rodziny, koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, a także przedstawiciel ośrodka adopcyjnego). W posiedzeniu mogą uczestniczyć również zaproszeni przedstawiciele: sądu, PCPR-u, Policji, służby zdrowia, instytucji oświatowych i innych instytucji istotnych dla sytuacji dziecka lub jego rodziny, a także osoby bliskie dziecku²⁷.

Celem oceny dokonywanej przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub zespół ds. okresowej oceny sytuacji dziecka jest przede wszystkim ustalenie aktualnej sytuacji rodzinnej dziecka, modyfikacja planu pomocy dziecku z uwzględnieniem jego potrzeb oraz ocena zasadności

²⁷ art. 128, art. 130, art. 135 i art. 137 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 821 ze zm.).

dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej w rodzinie zastępczej lub możliwości powrotu do rodziny biologicznej, bądź umieszczenia w rodzinnej pieczy zastępczej.

Wszyscy uczestniczący w dokonywaniu oceny mają możliwość poznania szczegółowych (i pochodzących z wielu źródeł) informacji mających wpływ na podejmowane decyzje dotyczące zarówno dziecka jak i jego rodziny.

Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjny ośrodek preadopcyjny

Jednym z zadań własnych samorządu województwa, określonych ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest prowadzenie interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych oraz regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

Prowadzenie *regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej* należy do zadań samorządu województwa, który jednak może je zlecić innemu podmiotowi. W tego rodzaju instytucji umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia, wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji, nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci. W szczególnych przypadkach wojewoda (który sprawuje nad nią nadzór, podobnie jak nad interwencyjnym ośrodkiem preadopcyjnym) może zezwolić na umieszczenie większej liczby dzieci, nie większej jednak niż 45.

Prowadzenie *interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego* należy do zadań samorządu województwa, który jednak może je zlecić podmiotowi niepublicznemu w trybie otwartego konkursu ofert. W tego rodzaju ośrodku umieszczane są dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci, a pobyt dziecka nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez nie pierwszego roku życia.

Działalność regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2018 r.

Samorząd województwa śląskiego zdecydował, iż zadanie w postaci prowadzenia RPOT i IOP będzie realizowane za pomocą powierzenia realizacji zadania publicznego podmiotom niepublicznym. W wyniku otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych województwa śląskiego w dziedzinie polityki społecznej – zapewnienie instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2014-2018 – zadanie zlecono organizacjom społecznym, które prowadziły łącznie 5 placówek, tj. Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny (który funkcjonował do końca 2018 roku) i 4 Regionalne Placówki Opiekuńczo-Terapeutyczne.

Zadanie prowadzenia interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego powierzono do realizacji Zgromadzeniu Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej – Prowincja Opolska z siedzibą w Leśnicy. Ośrodek prowadzony był w latach 2014-2018.

W przypadku zadania w postaci prowadzenia regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych za pomocą otwartego konkursu ofert wyłoniono realizatorów zadania tj.: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej – Prowincja Opolska z siedzibą w Leśnicy, Stowarzyszenie „Otwarte Serca Dzieciom” z Kuźni Raciborskiej, Fundację Zapobiegania i Resocjalizacji Uzależnień „Nadzieja” z siedzibą w Bielsku – Białej, Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej - Prowincja Łódzka z siedzibą w Łodzi²⁸.

Pierwszy z wymienionych podmiotów prowadzi Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną Nr 1 w Gliwicach oraz Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną Nr 2 w Gliwicach.

Stowarzyszenie „Otwarte Serca Dzieciom” prowadziło w latach 2014-2018 Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną Nr 3 w Cyrphanowie, Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną Nr 4 w Samborowicach oraz Centrum Administracyjne Regionalnych Placówek Instytucjonalnej Pieczy Zastępczej nr 2 w Samborowicach.

W 2018 r. w miejsce w/w placówek, samorząd województwa zlecił prowadzenie RPOT Zgromadzeniu Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej – Prowincji Opolskiej z siedzibą w Leśnicy - Regionalną Placówkę Opiekuńczo - Terapeutyczną „Dom Życia” im. Leonii Nastał w Częstochowie.

Działalność regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych w okresie od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2020 r.

W 2020 roku w województwie śląskim funkcjonowały 4 regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne (RPOT), które dysponowały przeciętnie 133 miejscami. Przeciętna liczba umieszczonych w nich dzieci wynosiła 127 dzieci. W RPOT zatrudnionych było 125 osób, w tym 76 z nich zajmowało się opieką i wychowywaniem dzieci (w 2019 r. odpowiednio – 118 i 74 osoby). Wszystkie cztery placówki były prowadzone na zlecenie Samorządu Województwa.

Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne w roku 2020 udzieliły łącznie 1 552 świadczeń²⁹. Była to liczba podobna do tej z poprzedniego roku. Na świadczenia RPOT wydano 9 309 365 zł (o 2 778 266 zł więcej niż w roku poprzednim). Kwoty na świadczenia RPOT systematycznie rosną od 2014 roku.

W 2020 roku do RPOT napłynęło łącznie 40 dzieci w wieku do 18 r.ż., w tym 5 dzieci – z rodzin naturalnych, 11 dzieci – z rodzinnej pieczy zastępczej, 15 dzieci – z instytucjonalnej pieczy zastępczej i 9 w inny sposób. W poprzednim roku łączna liczba dzieci wyniosła 92.

Oprócz sprawowania opieki RPOT prowadzą aktywne działania w kierunku powrotu dzieci do rodziny naturalnej oraz przejścia do rodzinnej pieczy zastępczej lub adopcji. I tak w 2020 roku regionalne placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej opuściło łącznie 49 dzieci do 18 r.ż. i 2 dzieci powyżej 18 r.ż. (w 2019 r. odpowiednio 37 i 2 dzieci). Wśród młodszej grupy 5 dzieci powróciło do rodziny naturalnej, 4 dzieci zostało umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, 16 dzieci - w instytucjonalnej pieczy zastępczej, 15 dzieci zostało przysposobionych i 9 dzieci

²⁸ Zob. uchwała Zarządu Województwa Śląskiego nr 2938/303/IV/2013 z dnia 30 grudnia 2013 r.

²⁹ Liczba świadczeń obliczana jest przez pomnożenie liczby dzieci przez liczbę miesięcy ich przebywania w placówce. W przypadku przebywania dziecka przez niepełny miesiąc należy podać wartość proporcjonalną do okresu przebywania.

znalazło inne miejsce (dom pomocy społecznej, zakład opiekuńczo-leczniczy, hospicjum). Z kolei obydwójce pełnoletnich wychowanków powróciło do rodziny naturalnej.

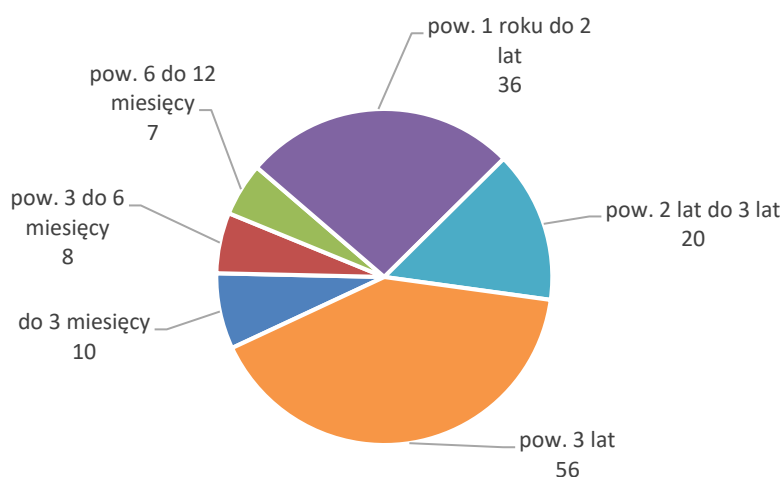
Wykres 20. Odływ dzieci do 18 roku życia z regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Lata	Dzieci do 18 roku życia, które:				
	powróciły do rodziny naturalnej	zostały umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej	zostały umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej	zostały przysposobione	inne
2013	13	5	43	52	1
2014	12	4	19	31	0
2015	10	2	11	49	3
2016	6	6	21	45	1
2017	3	4	19	44	3
2018	4	4	8	23	2
2019	4	9	5	16	3
2020	5	4	16	15	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania WRiSPZ-M za lata 2013-2020.

Spośród 137 dzieci przebywających w RPOT w 2020 roku (stan na koniec roku) - 10 dzieci przebywało tam w okresie do 3 miesięcy, 8 dzieci - pow. 3 do 6 miesięcy, 7 dzieci - pow. 6 do 12 miesięcy, 36 dzieci - pow. 1 roku do 2 lat, 20 dzieci – pow. 2 do 3 lat, 56 dzieci - pow. 3 lat. Liczebna przewaga dzieci przebywających w RPOT więcej niż 3 lata utrzymuje się od 2017 roku (RPOT powstały w 2013 roku).

Wykres 21. Czas przebywania dzieci w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych w województwie śląskim w 2020 roku (stan na koniec roku).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania WRiSPZ-M za 2020 rok (stan na koniec roku).

Działalność regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych od 2021 roku

Obecnie w województwie śląskim prowadzone są 4 regionalne placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej. Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna w Bytomiu jest prowadzona przez Województwo Śląskie, jako dział organizacyjny Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego (o liczbie miejsc statutowych – 27).

Z kolei na zlecenie Województwa Śląskiego prowadzone są:

- Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna nr 1 w Gliwicach (45 miejsc statutowych),
- Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna nr 2 w Gliwicach (44 miejsca statutowe),
- Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna „Dom z Nadzieją” w Bielsku-Białej (14 miejsc statutowych).

Do najczęściej wymienianych przyczyn umieszczenia dzieci w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej należały uzależnienie rodziców, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz przemoc w rodzinie.

Tabela 22. Przyczyny umieszczenia dzieci w placówkach pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Województwa Śląskiego w latach 2013-2020.

Przyczyny umieszczenia dzieci w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym*	Lata (stan na koniec roku)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Uzależnienie rodziców	45	44	60	69	66	60	64	58
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	7	26	32	25	32	36	34	34
Przemoc w rodzinie	9	9	13	12	13	12	13	18
Niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	2	4	5	4	0	1	1	4
Długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców	2	2	1	1	2	0	3	0
Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	2	2	0	0	0	0	0	0
Sieroctwo	0	0	0	1	0	0	0	0
Pólsieroctwo	0	0	0	1	0	0	4	0
Ubóstwo	0	0	0	0	0	0	0	0
Bezrobocie	0	0	0	0	0	0	0	0
Pobyty za granicą co najmniej jednego z rodziców	0	0	0	0	0	0	0	0
Inne (np. pozostawienie w szpitalu lub przeniesienie z innej placówki)	22	26	18	20	18	18	16	23

*Uwaga: IOP w Gliwicach funkcjonował do końca 2018 roku, a więc dane z 2019 i 2020 roku dotyczą wyłącznie RPOT.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-M za lata 2013-2020 (stan na koniec roku).

W latach 2013-2020 wydano łącznie 750 skierowań do placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej, prowadzonych na zlecenie Województwa Śląskiego.

Tabela 23. Liczba skierowań wydanych do placówek pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Województwa Śląskiego w latach 2013-2020.

Nazwa placówki	Lata							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny w Gliwicach	60	24	31	29	29	20	x	x
Regionalne Placówki Opiekuńczo-Terapeutyczne	146	66	57	59	44	59	84	42

Uwaga: IOP w Gliwicach funkcjonował do końca 2018 roku.

Źródło: Rejestr wniosków i skierowań prowadzony przez ROPS.

Tabela 24. Dzieci do 18 roku życia w rodzinnej oraz instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Liczba dzieci w pieczy zastępczej	Lata (stan na koniec roku)							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rodzinna piecza zastępcza, w tym:	8 092	7 956	7 825	7 877	7 762	7 686	7 597	7 535
Rodziny zastępcze	7 848	7 639	7 354	7 370	7 190	7 123	6 972	6 895
Rodzinne domy dziecka	244	317	471	507	572	563	625	640
Instytucjonalna piecza zastępcza, w tym:	2 608	2 593	2 784	2 599	2 485	2 414	2 411	2 244
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	2 519	2 480	2 655	2 466	2 354	2 287	2 276	2 107
Regionalne Placówki Opiekuńczo-Terapeutyczne	70	96	108	113	112	107	135	137
Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny	19	17	21	20	19	20	0	0
RAZEM	10 700	10 549	10 609	10 476	10 247	10 100	10 008	9 779

Uwaga: Liczbę dzieci w pieczy zastępczej wykazano łącznie z dziećmi cudzoziemców oraz nieletnimi matkami.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P i WRiSPZ-M za lata 2013-2020 (stan na koniec roku).

Oprócz zabezpieczania codziennych potrzeb dziecka, zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji, regionalne placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzą aktywne działania na rzecz poszukiwania i umieszczania dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej, w tym w rodzinach adopcyjnych. W latach 2013-2020 spośród dzieci przebywających w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Województwa Śląskiego 57 dzieci zostało przysposobionych, 38 dzieci - skierowanych do rodzinnej pieczy zastępczej, a 275 dzieci - powróciło do rodziny biologicznej.

Tabela 25. Odpływ dzieci do 18 roku życia z placówek pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Województwa Śląskiego w latach 2013-2020.

Lata	dzieci ogółem	z tego dzieci do 18 roku życia					
		ogółem	z tego:				
			powrócili do rodziny naturalnej	zostały umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej	zostały umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej	zostały przysposobione	inne
2013	114	114	13	5	43	52	1
2014	66	66	12	4	19	31	0
2015	75	75	10	2	11	49	3
2016	79	79	6	6	21	45	1
2017	75	73	3	4	19	44	3
2018	46	41	4	4	8	23	2
2019	39	37	4	9	5	16	3
2020	51	49	5	4	16	15	9

*Uwaga: IOP w Gliwicach funkcjonował do końca 2018 roku, a więc dane z 2019 i 2020 roku dotyczą wyłącznie RPOT.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-M za lata 2013-2020 (zsumowane dane za I i II półrocze).

Tabela 26. Odpływ dzieci powyżej 18 roku życia z placówek pieczy zastępczej prowadzonych na zlecenie Województwa Śląskiego w latach 2013-2020.

Lata	dzieci ogółem	z tego dzieci powyżej 18 roku życia			
		ogółem	z tego:		
			powrócili do rodziny naturalnej	założyły własne gospodarstwo domowe	wyjechały za granicę
2013	114	0	0	0	0
2014	66	0	0	0	0
2015	75	0	0	0	0
2016	79	0	0	0	0
2017	75	2	2	0	0
2018	46	5	4	0	1
2019	39	2	2	0	0
2020	51	2	2	0	0

*Uwaga: IOP w Gliwicach funkcjonował do końca 2018 roku, a więc dane z 2019 i 2020 roku dotyczą wyłącznie RPOT.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-M za lata 2013-2020 (zsumowane dane za I i II półrocze).

Szkolenie rodzin zastępczych

Szkolenie rodzin zastępczych stanowi jeden z istotnych elementów systemu rodzinnej pieczy zastępczej. Bez dobrego przygotowania merytorycznego i praktycznego niejednokrotnie rodziny zastępcze nie byłyby w stanie podjąć trudom rodzicielstwa zastępczego. Jest ono

przeprowadzane na podstawie programów szkoleniowych dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, zatwierdzonych decyzją Ministra Rodziny i Polityki Społecznej.

Rekrutacja i dobór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej jest zadaniem własnym powiatu. Art. 42 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej szczegółowo określa wymagania, które musi spełniać osoba, która chciałaby pełnić funkcję rodziny zastępczej. Ostateczną decyzję w tej sprawie podejmuje każdorazowo sąd opiekuńczy, powierzając skonkretyzowanym kandydatom pieczę zastępczą nad dzieckiem.

W 2020 roku w województwie śląskim zostało przeszkolonych:

- 73 kandydatów na rodziny zastępcze spokrewnione (na ten cel wydano kwotę 16 815 zł),
- 202 kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe (131 104 zł),
- 39 kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe (50 116 zł),

oraz

- 269 rodzin zastępczych (na ten cel wydano kwotę 75 082 zł),
- 12 prowadzących rodzinne domy dziecka (11 309 zł).

Odnotowany w ostatnim okresie spadek liczby osób przeszkolonych wynika z mniejszej liczby kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej w powiatach. Epidemia Covid-19 ograniczyła liczbę kampanii społecznych, a także uniemożliwiła organizację konferencji czy spotkań promujących pieczę zastępczą. Mniejsza liczba wydarzeń organizowanych przez powiaty mogła wpłynąć na mniejsze zainteresowanie założeniem rodziny zastępczej. Ponadto trzeba pamiętać, że programy szkoleń dla osób zamierzających pełnić funkcję rodziny zastępczej są zatwierdzane przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej. Oprócz przekazywania wiedzy (która w sytuacji epidemicznej może być przekazywana zdalnie), programy te obejmują obserwację, kontakt osobisty z kandydatami celem wydania wiarygodnej opinii. Obostrzenia i izolacja ograniczyły takie działania. Ponadto nie wszystkie powiaty dysponują infrastrukturą informatyczną, pozwalającą na zdalne uczestnictwo w szkoleniach.

Tabela 27. Liczba osób przeszkolonych do pełnienia funkcji związanych ze sprawowaniem pieczy zastępczej i wydatki poniesione na ten cel w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Wyszczególnienie			Lata							
			2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kandydaci	na rodziny zastępcze spokrewnione	Liczba przeszk.	219	177	178	184	169	190	121	73
		Wydatki (w zł)	41 273	28 569	26 464	35 468	51 116	62 929	44 948	16 815
	na rodziny zastępcze niezawodowe	Liczba przeszk.	450	360	363	364	337	256	283	202
		Wydatki (w zł)	216 257	195 415	167 903	167 946	205 829	129 716	183 918	131 104
	na rodziny zastępcze zawodowe	Liczba przeszk.	61	46	113	69	112	47	60	39
		Wydatki (w zł)	24 993	13 770	36 809	19 657	26 180	17 516	19 498	50 116
	na prowadzących rodzinne domy dziecka	Liczba przeszk.	5	24	15	5	12	3	14	0
		Wydatki (w zł)	1 188	5 696	4 442	307	1 200	1 200	6 203	0
	na pełnienie funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-	Liczba przeszk.	0	121	3	0	10	0	11	0
		Wydatki (w zł)	0	18 389	155	0	0	0	5 903	0

	wychowawczej typu rodzinnego									
Rodziny zastępcze	Liczba przeszcz.	959	796	677	845	624	648	763	269	
	Wydatki (w zł)	166 755	142 326	97 905	94 163	96 482	114 304	147 235	75 082	
Prowadzący rodzinne domy dziecka	Liczba przeszcz.	13	14	33	34	50	52	36	12	
	Wydatki (w zł)	2 680	4 033	11 950	3 768	16 440	11 582	17 665	11 309	
Dyrektorzy placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego	Liczba przeszcz.	3	1	6	1	5	0	1	0	
	Wydatki (w zł)	47	10	120	800	990	0	0	0	

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za I i II półrocze 2013-2020.

3.2.3. Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w regionie

Celem deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej jest systematyczne zwiększanie liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do pieczy instytucjonalnej, osiągnięcie standardów przez placówki opiekuńczo-wychowawcze (tworzenie małych placówek do 14 osób), przy jednoczesnym rozwijaniu rodzinnej pieczy zastępczej i zintensyfikowaniu działań zmierzających do umieszczania dzieci w rodzinach adopcyjnych, w szczególności rodzeństw, dzieci starszych (pow. 10 r.ż.) oraz dzieci niepełnosprawnych.

W myśl założeń ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Od stycznia 2021 roku w tym samym czasie w takich placówkach może przebywać łącznie nie więcej niż 14 dzieci (art. 95 ust. 1 i 3 ustawy), ponieważ małe placówki pozwalają na zaspokojenie potrzeb dzieci w sposób bardziej indywidualny. Dochodzenie do osiągnięcia tego standardu przez powiaty wymagało czasu i było przeprowadzane etapami (art. 230 ust. 1 ustawy - do końca 2020 r. w placówkach nie mogło przebywać więcej niż 30 dzieci równocześnie).

Deinstytucjonalizację pieczy zastępczej muszą wspierać działania (również inwestycyjne) na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizacji zawodu rodzica zastępczego. Z drugiej strony deinstytucjonalizacja musi być wspierana przez intensywną profilaktykę i podaż zindywidualizowanych usług na rzecz rodzin z dziećmi³⁰. Dużą rolę odgrywają tu placówki wsparcia dziennego, prowadzące działania opiekuńczo-wychowawcze i realizujące programy profilaktyczne, mające na celu zapobieganie zachowaniom zagrażającym prawidłowemu funkcjonowaniu dziecka. Systematyczne podnoszenie świadomości i kompetencji rodzicielskich zapobiega umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej.

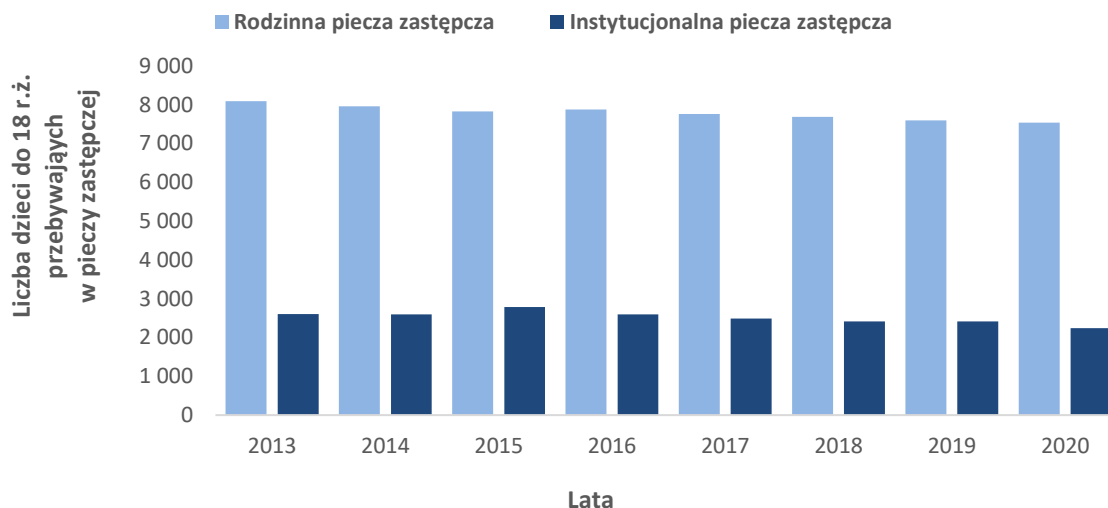
W 2020 roku łączna liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w województwie śląskim była nieco niższa niż w 2019 roku i wyniosła 9 779 dzieci (w 2019 r. - 10 008 dzieci)³¹, z tego

³⁰ Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2016 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Warszawa, 31 lipca 2017 rok, s.47-48.

³¹ Liczbę dzieci w pieczy zastępczej wykazuje się łącznie z dziećmi cudzoziemców oraz nieletnimi matkami.

w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 7 535 dzieci, a w instytucjonalnej – 2 244 dzieci. Struktura form umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej potwierdza stałe utrzymanie pożądanej przewagi formy rodzinnej nad instytucjonalną. Gdyby jednak próbować zastąpić pieczę instytucjonalną – pieczę rodzinną, w województwie śląskim powinno powstać (brakuje) docelowo ok. 750 nowych rodzin zastępczych dla 2 244 dzieci aktualnie przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

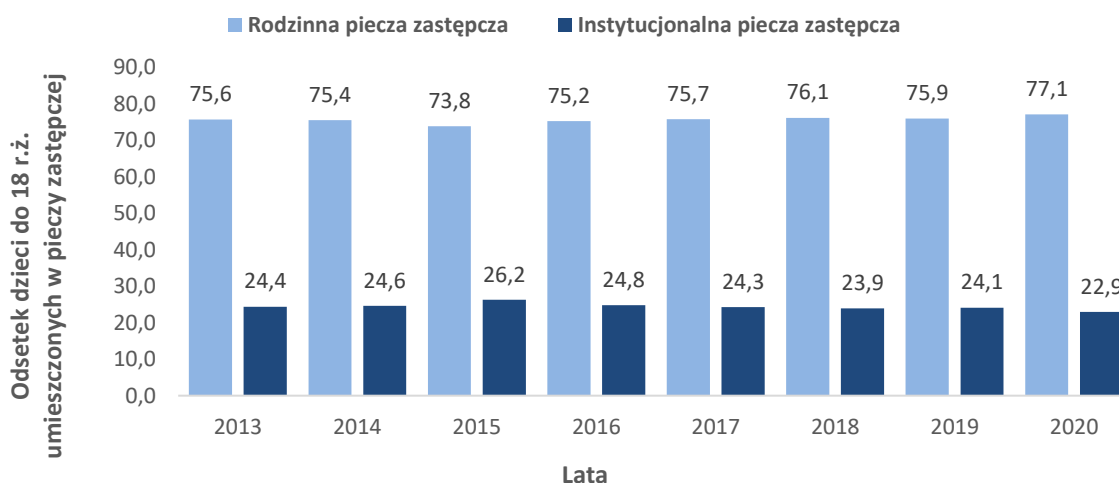
Wykres 18. Liczba dzieci do 18 roku życia umieszczonych w rodzinnej oraz instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Uwaga: Liczbę dzieci w pieczy zastępczej wykazano łącznie z dziećmi cudzoziemców oraz nieletnimi matkami.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P za lata 2013-2020 oraz WRiSPZ-M za lata 2013-2020 (stan na koniec roku).

Wykres 19. Odsetek dzieci do 18 roku życia umieszczonych w rodzinnej oraz instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P i WRiSPZ-M za lata 2013-2020 (stan na koniec roku).

W poniższej tabeli zaprezentowano wskaźniki deinstytucjonalizacji usług związanych ze wspieraniem rodziny i systemem pieczy zastępczej obliczone jako stosunek liczby dzieci umieszczonych w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej w danym roku do liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej ogółem.

Tabela 28. Liczba dzieci w pieczy zastępczej oraz wskaźniki deinstytucjonalizacji i instytucjonalizacji usług związanych ze wspieraniem rodziny i systemem pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Wyszczególnienie	Lata							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem	10 700	10 549	10 609	10 476	10 247	10 100	10 008	9 779
Rodzinna piecza zastępcza	8 092	7 956	7 825	7 877	7 762	7 686	7 597	7 535
% udział dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej (wskaźnik deinstytucjonalizacji)	75,6	75,4	73,8	75,2	75,7	76,1	75,9	77,1
Instytucjonalna piecza zastępcza	2 608	2 593	2 784	2 599	2 485	2 414	2 411	2 244
% udział dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej (wskaźnik instytucjonalizacji)	24,4	24,6	26,2	24,8	24,3	23,9	24,1	22,9

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P i WRiSPZ-M za lata 2013-2020.

Warto wspomnieć, że zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, jednym ze wskaźników osiągnięcia celu, jakim była poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, był udział dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w Polsce. Ich udział w 2020 roku miał wzrosnąć do poziomu 90%³², co oznacza, że do tej pory nie udało się go osiągnąć.

W porównaniu z danymi ogólnopolskimi, w 2019 roku województwo śląskie charakteryzowały nieco mniej korzystne wskaźniki deinstytucjonalizacji usług związanych ze wspieraniem rodziny i systemem pieczy zastępczej, choć na początku tego okresu (w 2014 roku) sytuacja była odwrotna.

³² Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, Warszawa czerwiec 2013, s. 71, <https://akademia.nfz.gov.pl/strategia-rozwoju-kapitalu-ludzkiego-2020/> [odczyt: 21.06.2021 r.]. W *Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030* opracowanej przez Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii w grudniu 2020 r. nie umieszczono tego wskaźnika.

Tabela 29. Wskaźniki deinstytucjonalizacji i instytucjonalizacji usług związanych ze wspieraniem rodziny i systemem pieczy zastępczej w województwie śląskim i w Polsce w latach 2014-2019.

Wskaźniki	Lata					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
% udział dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej						
Polska	74,5	74,5	75,6	76,2	76,4	76,5
śląskie	75,4	73,8	75,2	75,7	76,1	75,9
% udział dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej						
Polska	25,5	25,5	24,4	23,8	23,6	23,5
śląskie	24,6	26,2	24,8	24,3	23,9	24,1

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Centralnej Aplikacji Statystycznej, sprawozdań WRiSPZ-P i WRiSPZ-M za lata 2014-2019 oraz „Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2019 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821), Warszawa, lipiec 2020 r., s. 7-8.

3.2.4. Usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej

Zgodnie z art. 140 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej osobie, która po osiągnięciu pełnoletności opuszcza pieczę zastępczą (rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą bądź regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną) przysługuje pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie, o ile jej umieszczenie w pieczy nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu. Udziela się jej również pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia, a także zapewnia pomoc prawną i psychologiczną. Pomoc mogą uzyskać również osoby, których pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał ze względu na śmierć osób tworzących rodzinę zastępczą lub prowadzących rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed ukończeniem przez nie 18 roku życia. Pomoc, o której mowa powyżej nie przysługuje, jeżeli osoba usamodzielniana przebywa w domu pomocy społecznej bądź też placówce zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym lub przewlekle chorym, a także gdy otrzymuje ona już pomoc dla osób usamodzielnianych w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej.

Pomoc dla osoby usamodzielnianej jest udzielana lub przyznawana na jej wniosek. Jej przyznanie lub odmowa następuje w drodze decyzji.

Warunkiem uzyskania pomocy na usamodzielnienie oraz na zagospodarowanie jest osiągnięcie miesięcznego dochodu nieprzekraczającego 1 200 zł, jednakże w uzasadnionych przypadkach (sytuacja mieszkaniowa, dochodowa, majątkowa lub osobista) pomoc może być również przyznana osobom, których dochód jest wyższy.

Osoba usamodzielniana chcąc uzyskać pomoc na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie oprócz złożenia wniosku musi również posiadać zatwierdzony indywidualny program usamodzielnienia określający w szczególności zakres jej współdziałania z opiekunem usamodzielnienia oraz uzyskiwania przez nią wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskiwaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez nią zatrudnienia.

Indywidualny program usamodzielnienia jest opracowywany przez osobę usamodzielnianą wraz z opiekunem usamodzielnienia co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności. Musi on zostać zatwierdzony przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie. Zmiany w indywidualnym programie usamodzielnienia mogą być dokonywane w przypadku zmiany sytuacji życiowej osoby usamodzielnianej. Po zakończeniu jego realizacji osoba usamodzielniana wspólnie z opiekunem usamodzielnienia oraz kierownikiem PCPR dokonuje oceny końcowej procesu usamodzielnienia.

Tabela 30. Mieszkania chronione, w tym dla osób usamodzielnianych w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Wyszczególnienie		Lata							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
liczba mieszkań chronionych ogółem		139	145	105	116	114	128	150	210
dla osób usamodzielnianych*	liczba mieszkań chronionych	68	67	47	48	49	53	58	68
	liczba miejsc	245	243	210	215	237	236	261	252
	liczba korzystających	288	288	238	206	262	253	244	233
	udział jednostek prowadzonych przez podmiot publiczny (%)	86,8	86,6	95,7	95,8	98,0	100,0	100,0	100,0
	udział jednostek prowadzonych przez podmiot niepubliczny (%)	13,2	13,4	4,3	4,2	2,0	0,0	0,0	0,0

*opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2013-2020.

Ważnym elementem usamodzielniania wychowanków jest mieszkanie chronione. W 2020 roku województwo śląskie dysponowało łącznie 210 mieszkaniami chronionymi i liczba ta od 2015 roku wykazuje tendencję wzrostową. Dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne placówki przeznaczonych było 68 mieszkań chronionych z 252 miejscami. W tym okresie z mieszkań tego typu skorzystało 233 usamodzielniających się wychowanków. Od 2018 roku wszystkie mieszkania chronione prowadzone są wyłącznie przez podmioty publiczne.

Powyższe dane można zestawić z liczbą wychowanków będących w wieku 18-24 lata, przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej (a więc pozbawionych wsparcia rodziny biologicznej i zastępczej) wynoszącą 242 osoby. W procesie planowanej deinstytucjonalizacji systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej niezbędne jest systematyczne zwiększanie zasobów mieszkań przeznaczonych dla osób usamodzielnianych.

W 2020 roku z tytułu pomocy dla osoby usamodzielnianej w rodzinach zastępczych spokrewnionych udzielono 7,4 tys. świadczeń na kwotę 4 705,7 tys. zł, w rodzinach zastępczych niezawodowych 3,8 tys. świadczeń na kwotę 2 698,2 tys. zł, w rodzinach zastępczych zawodowych 695 świadczeń na kwotę 449,5 tys. zł, zaś w rodzinnych domach dziecka 481 świadczeń na kwotę 346,2 tys. zł. Najwięcej świadczeń w rodzinnej pieczy zastępczej udzielono z tytułu pomocy na kontynuowanie nauki.

Tabela 31. Liczba świadczeń udzielonych z tytułu pomocy dla osoby usamodzielnianej ogółem w rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2013–2020.

Wyszczególnienie		Lata							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rodziny zastępcze	spokrewnione	13 227	16 112	12 657	11 823	10 588	9 390	8 578	7 431
	niezawodowe	4 022	4 535	4 873	4 596	4 432	4 238	4 061	3 777
	zawodowe	439	585	582	581	619	606	652	695
Rodzinny dom dziecka		46	121	228	488	484	495	514	481
Rodziny pomocowe		0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2013-2020.

Tabela 32. Wydatki poniesione na pomoc dla osoby usamodzielnianej ogółem w rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2013–2020.

Wyszczególnienie		Lata							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rodziny zastępcze	spokrewnione	7 898 613	7 355 432	7 213 477	6 701 895	6 060 894	5 667 285	5 226 349	4 705 651
	niezawodowe	2 458 054	2 659 171	2 845 963	2 898 589	2 811 027	2 867 330	2 970 661	2 698 188
	zawodowe	260 738	282 727	319 610	327 582	401 534	380 611	464 037	449 534
Rodzinny dom dziecka		36 314	83 459	170 330	369 227	323 518	389 745	343 779	346 234
Rodziny pomocowe		0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2013-2020.

Tabela 33. Liczba świadczeń i kwoty wydatków udzielonych z tytułu pomocy dla osoby usamodzielnianej w rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w 2020 roku.

Wyszczególnienie	Rodziny zastępcze			Rodzinny dom dziecka	Rodziny pomocowe
	spokrewnione	niezawodowe	zawodowe		
Pomoc na kontynuowanie nauki					
liczba świadczeń	7 060	3 567	670	423	0
wydatki w zł	3 807 349	1 930 076	365 028	226 554	0
Pomoc na usamodzielnienie					
liczba świadczeń	176	98	10	15	0
wydatki w zł	601 557	624 406	69 390	97 147	0

Pomoc na zagospodarowanie					
liczba świadczeń	151	78	8	11	0
wydatki w zł	296 745	143 706	15 116	22 533	0
Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych					
liczba świadczeń	29	29	7	29	0
wydatki w zł	0	0	0	0	0
Pomoc w uzyskaniu zatrudnienia					
liczba świadczeń	15	5	0	3	0
wydatki w zł	0	0	0	0	0

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za 2020 r.

W 2020 roku w ramach w instytucjonalnej pieczy zastępczej udzielono 7 072 świadczenia na kwotę 4 528,3 tys. zł, z tego najwięcej na pomoc w kontynuowaniu nauki - 6 498 świadczeń na kwotę 3 350,6 tys. zł.

Tabela 34. Liczba świadczeń i kwoty wydatków udzielonych z tytułu pomocy dla osoby usamodzielnianej w instytucjonalnej pieczy zastępczej ogółem w województwie śląskim w latach 2014-2020.

Wyszczególnienie		Lata						
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba świadczeń	ogółem	7 937	7 661	8 656	8 548	8 143	7 290	7 072
	w tym w placówkach prowadzonych na zlecenie powiatu	1 679	1 302	1 014	1 611	1 743	1 439	1 271
	w tym podwyższone	3	5	8	6	382	153	173 652
Wydatki w zł	ogółem	4 839 694	4 764 865	5 273 449	5 280 711	5 130 648	4 806 271	4 528 308
	w tym w placówkach prowadzonych na zlecenie powiatu	932 667	1 003 876	995 361	1 223 914	1 157 297	1 108 421	895 290

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za lata 2014-2020.

Tabela 35. Liczba świadczeń i kwoty wydatków udzielonych z tytułu pomocy dla osoby usamodzielnianej w instytucjonalnej pieczy zastępczej ogółem w województwie śląskim w 2020 roku.

Wyszczególnienie		Pomoc dla osoby usamodzielnianej w instytucjonalnej pieczy zastępczej, z tego:				
		na kontynuowanie nauki	na usamodzielnienie	na zagospodarowanie	w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych	w uzyskaniu zatrudnienia
Liczba świadczeń	ogółem	6 498	163	129	271	11
	w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	1 189	39	34	7	2

	w tym podwyż.	144 790	22 552	6 310	0	0
Wydatki w zł	ogółem	3 350 608	948 313	229 387	0	0
	w tym w plac. prow. na zlec. powiatu	627 698	211 106	56 486	0	0

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-P za 2020 r.

3.3. Postępowanie adopcyjne

Na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, adopcja stała się zadaniem struktur regionalnych, tj. samorządu województwa. Wcześniejsze regulacje umiejscawiały ośrodki adopcyjne w obrębie sektora edukacji, a następnie pomocy społecznej (od 2004 roku). W art. 184 przywołanej ustawy wskazano, iż do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez samorząd województwa należy organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych. Samorząd może jednak zlecić ich prowadzenie podmiotom niepublicznym (na podstawie art. 154 i 190 wspomianej ustawy, przy zastosowaniu procedury otwartego konkursu ofert).

Po zmianach legislacyjnych w 2011 roku, samorządy województw przejęły wcześniej istniejące publiczne ośrodki adopcyjno-opiekuńcze. W 2012 roku w województwie śląskim dotychczas funkcjonujące publiczne ośrodki, przekształciły się w filie Wojewódzkiego Ośrodka Adopcyjnego (WOA) funkcjonującego w ramach struktury organizacyjnej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego. Były one zlokalizowane w Sosnowcu, Rybniku, Częstochowie, Wodzisławiu Śląskim oraz Bielsku-Białej. Filia w Sosnowcu pełniła dodatkowo rolę Wojewódzkiego Banku Danych (WBD) o dzieciach z terenu województwa oczekujących na przysposobienie³³. W styczniu 2020 r. filie WOA w Wodzisławiu Śląskim i Rybniku, zostały połączone i od tego roku funkcjonowały jako jedna w Rybniku.

W styczniu 2018 roku, w wyniku otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych Województwa Śląskiego w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej – prowadzenie ośrodka adopcyjnego na terenie województwa śląskiego w latach 2018-2022 na podstawie Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego nr 2784/233/V/2017 z dnia 28.12.2017 r. realizację zadania zlecono czterem podmiotom.

Tabela 36. Podmioty, którym Województwo Śląskie zleciło prowadzenie w latach 2018-2022 niepublicznych ośrodków adopcyjnych.

Lp.	Nazwa organizacji	Nazwa placówki
1.	Diecezjalne Centrum Służby Rodzinie i Życiu ul. Skautów 1 41-200 Sosnowiec	Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny w Sosnowcu ul. Skautów 1 41-200 Sosnowiec

³³ WBD można określić mianem koordynatora przekazywania informacji o dzieciach z regionu oraz pośrednika w przepływie informacji z Centralnym Bankiem Danych w Warszawie.

2.	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy ul. Nowowiejskiego 15 42-200 Częstochowa	Ośrodek Adopcyjny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Oddziału Okręgowego w Częstochowie ul. Nowowiejskiego 3 42-200 Częstochowa
3.	Śląski Oddział Terenowy Towarzystwa Rozwijania Aktywności Dzieci „Szansa” ul. Chrzanowskiego 17 41-902 Bytom	Ośrodek Adopcyjny i Pieczy Zastępczej Towarzystwa Rozwijania Aktywności Dzieci „Szansa” ul. Kolejowa 6/11 41-902 Bytom
4.	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Śląski Oddział Regionalny ul. Pocztowa 16 40-002 Katowice	Ośrodek Adopcyjny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Śląskiego Oddziału Regionalnego w Katowicach ul. Pocztowa 16 40-002 Katowice

W 2020 roku, nastąpiła zmiana w sposobie prowadzenia publicznych ośrodków adopcyjnych w województwie śląskim. Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą nr VI/19/10/2020 z dnia 20 kwietnia 2020 r. utworzył z dniem 1 lipca 2020 r. wojewódzką samorządową jednostkę organizacyjną pod nazwą Śląski Ośrodek Adopcyjny w Katowicach wraz z trzema zamiejscowymi Oddziałami ds. adopcji i wspierania rodziny w Bielsku-Białej, Częstochowie i Rybniku. Jednostka przejęła realizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej polegające na prowadzeniu ośrodków adopcyjnych na terenie województwa śląskiego.

Śląski Ośrodek Adopcyjny w Katowicach wraz z wyłonionymi w 2017 roku niepublicznymi ośrodkami adopcyjnymi realizuje zadania wynikające z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej poprzez prowadzenie procedur adopcyjnych polegających przede wszystkim na diagnozowaniu i kwalifikowaniu dzieci zgłoszonych do przysposobienia, diagnozowaniu, kwalifikowaniu i prowadzeniu szkoleń dla kandydatów na rodziców adopcyjnych, prowadzeniu doboru rodzin adopcyjnych do dziecka z uwzględnieniem jego indywidualnych potrzeb.

Ośrodki adopcyjne zapewniają również specjalistyczne poradnictwo dla rodzin w ramach pomocy preadopcyjnej i postadopcyjnej (m.in. pomoc pedagogiczną i psychologiczną oraz prawną w zakresie prawa rodzinnego), a także pomoc psychologiczną kobietom w ciąży i pacjentkom oddziałów ginekologiczno-położniczych, które sygnalizują zamiar oddania dziecka bezpośrednio po urodzeniu. Ponadto ośrodki adopcyjne realizują zadanie polegające na promowaniu idei adopcji, a także uczestniczą w posiedzeniach komisji ds. okresowej oceny sytuacji dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych. Mogą również prowadzić szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka oraz dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego. Współpracują również z sądem oraz innymi instytucjami w środowisku lokalnym w zakresie wspierania rodziny.

Śląski Ośrodek Adopcyjny w Katowicach prowadzi również Wojewódzki Bank Danych o dzieciach z terenu województwa śląskiego oczekujących na przysposobienie.

Zadanie, jakim jest prowadzenie ośrodków adopcyjnych, jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, jest finansowane z budżetu Państwa.

Tabela 37. Adopcje związane w ośrodkach adopcyjnych na terenie województwa śląskiego wraz z liczbą przysposobionych dzieci w latach 2012-2020.

Wyszczególnienie	Lata									RAZEM
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Liczba zawiązanych adopcji	358	412	424	426	441	369	319	356	261	3 366
Liczba przysposobionych dzieci	384	497	513	493	535	438	377	437	305	3 979

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych za lata 2012-2020.

W latach 2012-2020 w ośrodkach adopcyjnych na terenie województwa śląskiego zawiązano łącznie 3 366 adopcji dla 3 979 dzieci.

Wpływ na liczbę przeprowadzonych adopcji mają zmienne niezależne od ośrodka adopcyjnego takie, jak:

- liczba dzieci zgłoszonych do ośrodka adopcyjnego, ile z nich zostanie zakwalifikowanych do przysposobienia, jakie będą ich potrzeby w zakresie adopcji i dla ilu znajdą się rodzice gotowi te potrzeby zaspokoić,
- liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych, zgłaszających się do ośrodka adopcyjnego – nawet podejmując działania promocyjne nie ma gwarancji, że będą to kandydaci posiadający właściwe kompetencje, w szczególności do przyjęcia dziecka o specjalnych potrzebach,
- długość trwania całego procesu adopcyjnego, w tym okresu preadopcyjnego zależna od czasu trwania postępowania sądowego i decyzji sądu rodzinnego.

W 2020 roku w województwie śląskim zawiązano łącznie 261 adopcji, w ramach których przysposobiono 305 dzieci. Na spadek liczby adopcji w stosunku do roku poprzedniego niewątpliwie znaczący wpływ miała trudna sytuacja epidemiczna w kraju (wprowadzony od marca 2020 r. całkowity lockdown), w dużym stopniu ograniczająca możliwość bezpośrednich kontaktów pracowników ośrodków adopcyjnych z dziećmi oraz kandydatami na rodziców adopcyjnych, możliwość organizowania szkoleń dla kandydatów na rodziców adopcyjnych oraz diagnozowania dzieci i dorosłych. Ponadto, ograniczeniu uległy bezpośrednie kontakty z pracownikami pozostałych instytucji biorących udział w procesie adopcji (m.in. sądy, organizatorzy pieczy zastępczej) z kandydatami na rodziców adopcyjnych oraz z dziećmi. Zmianie uległy także możliwości pracy sądów, a tym samym wydłużeniu uległ okres regulowania sytuacji prawnej dzieci zgłaszanych do przysposobienia.

Obserwowany na przestrzeni ostatnich lat spadek liczby zawiązywanych adopcji jest również wynikiem zmniejszenia liczby dzieci o uregulowanej sytuacji prawnej, które mogą zostać zakwalifikowane do przysposobienia. Z danych z Rejestru Dzieci z Uregulowaną Sytuacją Prawną w województwie śląskim wynika, że w 2016 roku uregulowano sytuację prawną 888 dzieci, w 2017 roku liczba ta wyniosła 767 dzieci, w 2018 roku 663 dzieci, w 2019 roku 610 dzieci, a w 2020 roku zaledwie 472.

Należy podkreślić, że tylko część z tych dzieci uzyskała ostatecznie kwalifikacje do przysposobienia, ponieważ nie w każdym przypadku leżała ona w najlepszym interesie dziecka. Ośrodki adopcyjne bardzo odpowiedzialnie podchodzą do procedury diagnostycznej kandydatów na rodziców adopcyjnych. Udzielenie kwalifikacji musi wynikać z przekonania, że kandydaci poradzą sobie z opieką nad powierzonym im dzieckiem.

Na uwagę zasługuje również wzrost liczby dzieci w dramatycznie trudnej sytuacji zdrowotnej, rozwojowej i emocjonalnej, z licznymi deficytami, którą dodatkowo pogarsza ich długotrwały pobyt

w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, a także liczba dzieci starszych oraz dzieci z rodzin wielodzietnych. Wszystkie te czynniki znacząco utrudniają proces pozyskiwania dla nich rodzin adopcyjnych. Nie bez znaczenia jest znaczące ograniczenie od 2017 roku możliwości przeprowadzania adopcji zagranicznych. Dla przykładu w 2014 roku ich liczba wyniosła 35, w 2015 roku 32, w 2016 roku 40, w 2017 roku 26, 2018 roku 4, a w 2019 roku zawiązano 1 adopcję zagraniczną.

W 2020 roku w przysposobieniu krajowym zostało adoptowanych łącznie 305 dzieci³⁴, w tym:

- 166 dzieci zakwalifikowanych uprzednio do przysposobienia przez ośrodek adopcyjny działający na terenie województwa,
- 18 dzieci zakwalifikowanych uprzednio do przysposobienia przez ośrodek adopcyjny działający na terenie województwa, zgłoszonych do wojewódzkiego banku danych,
- 70 dzieci przysposobiły osoby spokrewnione lub spowinowacone z dzieckiem,
- 23 dzieci przysposobiły rodziny zastępcze lub osoby prowadzące rodzinny dom dziecka, w którym dziecko było umieszczone,
- 12 dzieci przysposobiły rodziny lub osoby przysposabiające niepozostające w związku małżeńskim (inne niż w/w wymienione), które wcześniej przysposobiły rodzeństwo dziecka.

Liczba przysposobionych dzieci, które zostały zakwalifikowane uprzednio do przysposobienia przez ośrodek adopcyjny działający na terenie innego województwa w 2020 roku wyniosła 7 (w 2019 r. – 33 dzieci). Żadne z dzieci nie zostało przysposobione w przysposobieniu międzynarodowym (w 2019 roku – 1 dziecko)³⁵.

Przed przysposobieniem 22 dzieci przebywało w pieczy instytucjonalnej, 208 dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej i 75 dzieci w rodzinie biologicznej.

Spośród 305 dzieci przysposobionych w 2020 roku:

- 28 dzieci było w wieku poniżej 1 roku życia,
- 138 było w wieku od 1 - 4 lat,
- 87 dzieci było w wieku od 5 - 9 lat,
- 52 dzieci było w wieku 10 i więcej.

W myśl idei deinstytucjonalizacji należy prowadzić działania ukierunkowane na poszukiwanie rodzin adopcyjnych dla rodzeństw, dzieci niepełnosprawnych oraz dzieci w wieku powyżej 10 r.ż. W 2020 roku przysposobiono 23 dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności, co stanowiło 7,5% wszystkich przysposobionych dzieci (w 2019 roku – 2,6%).

Tabela 38. Dzieci przysposobione w przysposobieniu krajowym w ośrodkach adopcyjnych na terenie województwa śląskiego w latach 2013-2020.

Wyszczególnienie	Lata							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020

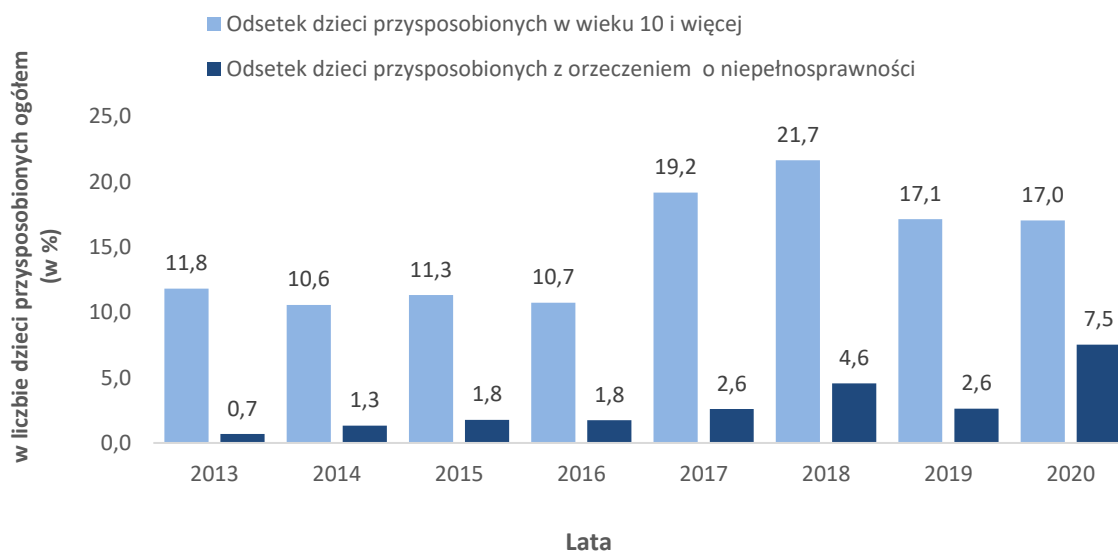
³⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie WRiSPZ-M za 2020 r. Dzieci przysposobione wykazywane są w województwie, na którego terenie zakwalifikowano dziecko do przysposobienia. Podana w sprawozdaniu liczba 302 dzieci za 2020 r. została zwiększona o 3 dzieci zgłoszonych do WBD.

³⁵ Dzieci przysposobione wykazywane są w województwie, na terenie którego działają ośrodki upoważnione do współpracy z organami centralnymi innych państw lub z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi.

Dzieci przysposobione, w tym:	440	454	450	456	386	351	420	305
10 i więcej lat	52	48	51	49	74	76	72	52
Dzieci przysposobione z orzeczeniem o niepełnosprawności	3	6	8	8	10	16	11	23

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-M za lata 2013-2020 r.

Wykres 20. Odsetek dzieci przysposobionych wg wieku i niepełnosprawności w województwie śląskim w latach 2013-2020.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-M za lata 2013-2020.

W latach 2012-2020 zgłoszono do przysposobienia w ośrodkach adopcyjnych w województwie śląskim łącznie 9 185 dzieci, a zakwalifikowano do przysposobienia 3 957 dzieci.

Podkreślić należy, że większość dzieci zgłoszonych do przysposobienia wymaga szczególnych warunków do zapewnienia opieki i rozwoju z uwagi na liczne obciążenia zdrowotne. Z drugiej strony, nie wszyscy kandydaci zgłaszający chęć przysposobienia dziecka wyrażają gotowość do zapewnienia takiej opieki. Poważnym problemem jest dostęp do diagnostyki medycznej dzieci zgłoszonych do ośrodka adopcyjnego. Długotrwałe, często wielomiesięczne oczekiwanie na konsultacje i badania specjalistyczne w sposób znaczący wydłużają proces przygotowania dziecka do wejścia do rodziny adopcyjnej, a brak kompleksowej informacji na temat stanu zdrowia i rozwoju stanowi poważną trudność w znalezieniu rodziców. Rodzina podejmuje świadomą samoocenę i decyzję w oparciu o pełną informację dotyczącą dziecka. Decyzja ta, oparta o możliwe do pozyskania informacje minimalizuje prawdopodobieństwo odrzucenia dziecka, pozwala na szybsze zaplanowanie i wdrożenie ewentualnego leczenia czy pracy kompensacyjnej w obszarach deficytów.

W 2020 roku wydano 190 opinii kwalifikacyjnych dla kandydata do przysposobienia dziecka (w poprzednim roku – 304 opinie), w tym 2 opinie dla kandydata niepozostającego w związku małżeńskim. Przygotowano 304 kwalifikacje dziecka do przysposobienia (w 2019 r. – 305), zaś

liczba dzieci, w stosunku do których złożono wnioski o przysposobienie do sądu wyniosła 311 (rok wcześniej – 379 dzieci)³⁶.

Przygotowanie do adopcji odbywa się między innymi podczas szkoleń organizowanych przez ośrodki adopcyjne. W latach 2012-2020 przeszkolono łącznie 2 373 rodziny, które zgłosiły gotowość do przysposobienia dziecka, w tym w ostatnim roku pomimo panującej sytuacji epidemicznej i wprowadzonych w kraju obostrzeń związanych z pandemią wirusa COVID -19 - przeszkolono 80 rodzin.

Upowszechnianie wiedzy o różnicy między rodzicielstwem adopcyjnym i naturalnym, o znaczeniu więzi w życiu człowieka czy o przebiegu procedur adopcyjnych jest bardzo istotne dla osób, które planują powiększenie rodziny w drodze przysposobienia, bo zwiększa to ich kompetencje jako przyszłych rodziców. Taka edukacja jest również ważna dla pracowników instytucji, którzy podejmują decyzje w sprawach dzieci i ich rodzin tj. sędziów, pracowników socjalnych czy lekarzy w oddziałach noworodkowych, gdzie pozostawiane są dzieci, czy też pracowników pieczy zastępczej zarówno tej rodzinnej, jak i instytucjonalnej.

Tabela 39. Wybrane zagadnienia związane z procedurami adopcyjnymi w województwie śląskim w latach 2012-2020.

Wyszczególnienie	Lata									RAZEM
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Liczba dzieci zgłoszonych do adopcji	1 089	1378	922	1107	1114	997	919	902	757	9 185
Liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji	657	596	457	493	471	321	323	335	304	3 957
Liczba przeszkolonych rodzin	370	305	302	303	270	281	248	214	80	2 373

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych za lata 2012-2020.

Warto wspomnieć, że w 2020 roku w Śląskim Ośrodku Adopcyjnym opracowano *Procedurę dotyczącą wykonywania zadań merytorycznych w Śląskim Ośrodku Adopcyjnym w Katowicach w okresie epidemii COVID-19*, zawierającą ogólne zasady przyjmowania klientów ośrodka oraz przeprowadzania diagnozy dziecka, doboru rodziny do dziecka i nadzoru nad kontaktem rodziny adopcyjnej z dzieckiem). Ponadto, w ŚOA został opracowany nowy autorski, wspólny dla wszystkich oddziałów ds. adopcji i wspierania rodziny program szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka pt. „Droga do adopcji”. Program został zatwierdzony przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej na okres pięciu lat i uwzględniono w nim możliwość zdalnego prowadzenia szkoleń.

Tabela 40. Wybrane zagadnienia związane z procedurami adopcyjnymi w województwie śląskim w latach 2014-2020.

Procedury adopcyjne	Lata						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba zakończonych postępowań kwalifikacyjnych	359	392	375	389	385	323	183
Propozycje doboru rodziny dla dziecka	335	381	352	273	304	278	217

³⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-M za I i II półrocze 2020 r.

Rodziny w kontaktach preadopcyjnych	476	566	461	344	371	430	322
Rodziny z powierzeniem pieczy	640	700	639	418	515	608	584

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych za lata 2014-2020.

Ośrodki adopcyjne wspierają również rodziny świadcząc usługi poradnictwa pedagogicznego i psychologicznego w zakresie postępowania preadopcyjnego i postadopcyjnego.

W latach 2014-2020 udzielono łącznie 3 309 porad skierowanych do rodzin adopcyjnych, 990 porad skierowanych do rodzin biologicznych oraz 4 082 porady skierowane do rodzin oczekujących na przysposobienie dziecka. Warto wspomnieć, iż w roku 2020 udzielono o 321 więcej porad dla kandydatów oczekujących na przysposobienie dziecka w porównaniu do roku poprzedniego. Wpływ na taki stan miała z jednej strony trudna sytuacja epidemiczna w kraju, wymagająca dodatkowego wsparcia psychologiczno-pedagogicznego a z drugiej utrzymanie możliwości udzielania konsultacji pomimo obostrzeń związanych z ograniczonymi kontaktami bezpośrednimi, np. poprzez kontakt telefoniczny lub internetowy.

W latach 2014-2020 odbyło się 6 919 posiedzeń ws. okresowej oceny sytuacji dziecka, w której uczestniczyli pracownicy ośrodków adopcyjnych.

Tabela 41. Poradnictwo pedagogiczno-psychologiczne świadczone przez ośrodki adopcyjne w województwie śląskim w latach 2014-2020.

Poradnictwo pedagogiczno-psychologiczne	Lata						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rozmowy informacyjne dotyczące przysposobienia	625	701	819	708	638	603	515
Poradnictwo dla rodzin oczekujących na przysposobienie	631	508	514	484	560	532	853
Liczba rodzin adopcyjnych objętych pomocą	560	468	445	463	454	522	397
Liczba rodzin biologicznych objętych pomocą	207	237	174	122	92	96	62
Udział w zespołach ds. okresowej oceny (liczba posiedzeń)	455	1 041	1 148	1 327	1 499	1 234	215

Źródło: Miesięczne sprawozdania z działalności ośrodków adopcyjnych w latach 2014-2020.

Na organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych w 2020 roku ośrodki adopcyjne w województwie śląskim otrzymały dotację z budżetu państwa w wysokości 4 370 633 zł, z czego wydatkowano 4 301 652 zł. Kwota dotacji była o 227 577 zł niższa niż w poprzednim roku³⁷.

Realizacja projektów w obszarze adopcji współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Wychodząc naprzeciw potrzebom w zakresie włączenia społecznego dzieci wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wspierania procesu deinstytucjonalizacji usług świadczonych na rzecz dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w okresie od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2018 roku realizował projekt pn. „Koordynacja i rozwój usług adopcyjnych”. Celem tego przedsięwzięcia było

³⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania WRiSPZ-M za I i II półrocze 2020 r.

zmniejszenie liczby dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej poprzez wdrożenie do dnia 31 grudnia 2018 roku przyjaznych dziecku ponadstandardowych działań w procesie adopcji. W ramach projektu wsparciem diagnostycznym i terapeutycznym, w tym: specjalistycznymi konsultacjami medycznymi, diagnozą i terapią logopedyczną, diagnozą i terapią SI, terapią psychologiczną, interdyscyplinarną diagnozą FAS, diagnozą i terapią Biofeedback, a także zajęciami socjoterapeutycznymi, arteterapeutycznymi oraz edukacyjno-rozwojowymi z elementami dogoterapii objęto łącznie 672 dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych. Ponadto z działań mających na celu kształtowanie i podnoszenie kompetencji wychowawczych, w tym warsztatów, kursów i turnusów terapeutycznych, poradnictwa psychologicznego i pedagogicznego oraz coachingu skorzystało 338 rodziców adopcyjnych oraz 399 kandydatów na rodziców adopcyjnych. W ramach projektu wsparciem szkoleniowym objęci zostali również pracownicy ośrodków adopcyjnych oraz innych instytucji zaangażowanych w proces adopcji. Na realizację działań projektu, który współfinansowany był ze środków EFS w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 wydatkowano łącznie 4 114 031,10 zł.

Kontynuację projektu pn. „Koordynacja i rozwój usług adopcyjnych” stanowi projekt pn. „W stronę rodziny – wsparcie usług adopcyjnych”, który od 1 stycznia 2019 roku był realizowany przez ROPS, a od 1 lipca 2020 roku przez nowo utworzoną jednostkę organizacyjną Województwa Śląskiego – Śląski Ośrodek Adopcyjny w Katowicach. Jego celem jest przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych poprzez opracowanie, upowszechnienie oraz wdrożenie do dnia 31 grudnia 2021 roku kompleksowych, ponadstandardowych działań diagnostycznych, terapeutycznych i szkoleniowych w obszarze adopcji, a także wspieranie procesu deinstytucjonalizacji usług świadczonych na rzecz dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Do końca 2020 roku wsparcie w ramach projektu uzyskało 461 dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych, 255 rodziców adopcyjnych oraz 226 kandydatów na rodziców adopcyjnych. Ponadto działaniami dydaktycznymi, upowszechniającymi oraz wzmacniającymi współpracę międzyinstytucjonalną w obszarze adopcji, w tym szkoleniami, superwizją, seminariami oraz webinariami objęci zostali pracownicy ośrodków adopcyjnych oraz instytucji współpracujących.

Realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 projekty wypełniają braki w zakresie systemowego wsparcia dla uczestników procesu adopcji i spotykają się z dużym zainteresowaniem grup docelowych, w związku z czym przewiduje się ich kontynuację w kolejnej perspektywie finansowej.

4. Podsumowanie

Obecny klimat społeczny w kraju jest przyjazny rodzinie. W ramach polityki prorodzinnej realizowanych jest wiele programów rządowych w ramach których rodziny z dziećmi mogą skorzystać ze wsparcia finansowego. Powyższe programy mają powszechny charakter w przeciwieństwie do świadczeń uzyskiwanych z pomocy społecznej, które przysługują tylko rodzinom żyjącym poniżej określonego kryterium dochodowego. Dzięki wsparciu z takich programów polepszyła się sytuacja materialna rodzin, a tym samym mniej rodzin korzysta z pomocy społecznej.

W ostatnich latach poprawił się dostęp do placówek opieki nad dziećmi do lat 3 oraz przedszkoli. Powstaje coraz więcej takich placówek. O ile w 2014 roku funkcjonowało 147 żłobków (wraz

z oddziałami) oraz 40 klubów dziecięcych to w 2020 roku już 385 żłobków i 66 klubów. W latach 2014-2020 systematycznie zwiększał się odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach z 5,1% na początku tego okresu do 12,1% na końcu tego okresu. W 2019 roku w województwie śląskim funkcjonowało 1,9 tys. placówek wychowania przedszkolnego, które obejmowały opieką 155,5 tys. dzieci w wieku 3-6 lat, co stanowiło 91,4% tej grupy wiekowej. Rodziny wielodzietne mogą korzystać ze zniżek na towary i usługi w ramach Ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny (w województwie śląskim z Programu „Śląskie dla Rodziny – Karta Dużej Rodziny”). Samorządy gminne starają się inwestować w infrastrukturę przyjazną rodzinom z dziećmi, natomiast problemem są nadal zbyt wysokie ceny mieszkań.

W regionie mieszkają rodziny, które nadal doświadczają różnego rodzaju trudności i nie potrafią ich przewyciężyć własnymi siłami. W takiej sytuacji mogą skorzystać z pomocy społecznej w postaci świadczeń, pracy socjalnej, infrastruktury socjalnej oraz innych form pomocy i samopomocy w zależności od potrzeb. W 2020 r. takich rodzin w województwie śląskim było 84,8 tys. Liczyły one 163,3 tys. osób. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 3,6%.

Szczególnym typem rodzin doświadczających problemów są rodziny dysfunkcyjne, nie radzące sobie ze sprawowaniem opieki nad dziećmi. Z myślą o tych rodzinach oraz w celu łagodzenia sytuacji kryzysowych w rodzinie powstała ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która podzieliła zadania związane ze wspieraniem rodziny pomiędzy samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki.

Rolą samorządu gminnego jest wspieranie rodziny naturalnej poprzez m.in. asystenta rodziny oraz placówki wsparcia dziennego. Zadaniem asystenta rodziny jest motywowanie rodziców do zmiany postaw i podejmowania działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności funkcjonowania w stopniu zapewniającym bezpieczeństwo dzieci. Na zatrudnianie asystentów rodziny wpłynęły zmiany prawne w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym dotyczące zakazu zabierania dziecka z powodu ubóstwa rodziny. W 2020 roku w województwie śląskim działało 420 asystentów rodziny, którzy obejmowali pomocą 4,8 tys. rodzin. Oprócz tego 1,5 tys. rodzin zostało zobowiązanych do pracy z asystentem przez sąd. W niemal połowie rodzin praca asystentów osiągnęła zamierzone cele.

Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, niejednokrotnie potrzebują pomocy w zakresie organizowania dzieciom czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, radzenia sobie z zaburzeniami zachowania itp. Ważną rolę w sferze pomocy w opiece i wychowaniu pełnią placówki wsparcia dziennego, które mogą być prowadzone w formie opiekuńczej, specjalistycznej i w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę. W omawianym roku w regionie działały 242 placówki wsparcia dziennego o zasięgu gminnym i 10 placówek o zasięgu ponadgminnym. Z placówek tych skorzystało łącznie 4,8 tys. dzieci.

Kiedy wyczerpały się możliwości oddziaływania na rodzinę biologiczną i nie ma szans pozostawienia w niej dziecka np. ze względu na zagrożenie bezpieczeństwa, dziecko kieruje się do pieczy zastępczej – rodzinnej bądź instytucjonalnej. Ze strony powiatu za działania te odpowiedzialni są wyznaczeni koordynatorzy pieczy zastępczej, których na terenie województwa śląskiego jest 226. Koordynatorzy pracują z 3,6 tys. dzieci.

Województwo śląskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem liczby rodzin zastępczych, jak i umieszczonych w nich dzieci. W 2019 roku rodziny zastępcze z naszego regionu stanowiły 13,5% rodzin zastępczych w Polsce, natomiast przebywające w nich dzieci - 13,6% wszystkich

dzieci w rodzinach zastępczych. W pieczy zastępczej w tym samym roku w województwie śląskim przebywało 1,23% osób w wieku do 18 r.ż. (w Polsce 0,99%).

W ramach rodzinnej pieczy zastępczej w 2020 roku swoje funkcje pełniło 3,2 tys. rodzin zastępczych spokrewnionych, 1,5 tys. rodzin niezawodowych, 204 rodziny zawodowe, 58 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, 16 rodzin specjalistycznych oraz 97 rodzinnych domów dziecka. W 2020 roku w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej - w rodzinach spokrewnionych przebywało 3,9 tys. dzieci, w rodzinach niezawodowych – 1,9 tys. dzieci, w rodzinach zawodowych ogółem – 1,0 tys. dzieci, w tym 275 dzieci w rodzinach pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, 32 dzieci w rodzinach specjalistycznych oraz 640 dzieci w rodzinnych domach dziecka. Do głównych powodów umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej w 2020 roku należały: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz uzależnienia, w tym przede wszystkim od alkoholu.

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej uznawane jest za znacznie bardziej korzystne dla rozwoju psychofizycznego dziecka pozbawionego czasowo lub trwale opieki rodziców biologicznych niż pobyt w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Jednak instytucjonalna piecza zastępcza, sprawowana w formie placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-wychowawczej (RPOT) oraz interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego (IOP), stanowi nadal potrzebną alternatywę w przypadku braku możliwości umieszczenia dziecka w pieczy rodzinnej. W placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczane są dzieci powyżej 10 roku życia. Niemniej jednak w wyjątkowych przypadkach (stan zdrowia dziecka, obecność w placówce rodziców czy rodzeństwa) dopuszcza się umieszczenie w placówce młodszego dziecka. W 2020 roku w województwie śląskim funkcjonowało 156 placówek opiekuńczo-wychowawczych. Dysponowały one 2,3 tys. miejsc, a przeciętna liczba umieszczonych w nich dzieci wynosiła 2,1 tys. Od 2021 roku w placówce może przebywać łącznie nie więcej niż 14 wychowanków.

Prowadzenie regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych jest zadaniem samorządu województwa. W RPOT są umieszczane dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W IOP przebywają dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania (nie dłuższym niż do ukończenia przez dziecko 1 roku życia) na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W RPOT można umieścić łącznie nie więcej niż 30 dzieci, a w IOP – 20 dzieci. W 2020 roku w województwie śląskim funkcjonowały 4 regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne (RPOT), które dysponowały przeciętnie 133 miejscami. Wszystkie cztery placówki były prowadzone na zlecenie Samorządu Województwa. Przeciętna liczba umieszczonych w nich dzieci wynosiła 127. W 2020 roku do RPOT napłynęło łącznie 40 dzieci w wieku do 18 r.ż. Oprócz sprawowania opieki RPOT prowadzą aktywne działania w kierunku powrotu dzieci do rodziny naturalnej oraz przejścia do rodzinnej pieczy zastępczej lub adopcji. I tak w 2020 roku RPOT opuściło łącznie 49 dzieci. Obecnie w województwie śląskim prowadzone są 4 RPOT, a Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna w Bytomiu jest prowadzona przez Województwo Śląskie jako dział organizacyjny Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego (o liczbie miejsc statutowych – 27).

W 2020 roku łączna liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w województwie śląskim wyniosła 9 779³⁸, z tego w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 7 535 dzieci a w instytucjonalnej – 2 244 dzieci. Struktura form umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej potwierdza

³⁸ Liczbę dzieci w pieczy zastępczej wykazuje się łącznie z dziećmi cudzoziemców oraz nieletnimi matkami.

utrzymywanie pożądanej przewagi formy rodzinnej (77,1%) nad instytucjonalną (22,9%). Gdyby jednak próbować zastąpić pieczę instytucjonalną – pieczęą rodzinną, w województwie śląskim powinno powstać docelowo ok. 750 nowych rodzin zastępczych. Zatem celem deinstytucjonalizacji tego systemu jest systematyczne zwiększanie liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do pieczy instytucjonalnej, osiąganie standardów przez placówki opiekuńczo-wychowawcze (tworzenie małych placówek do 14 osób), przy jednoczesnym rozwijaniu rodzinnej pieczy zastępczej i zintensyfikowaniu działań zmierzających do umieszczania dzieci w rodzinach adopcyjnych, w szczególności rodzeństw, dzieci starszych (pow. 10 r.ż.) oraz dzieci niepełnosprawnych.

W sytuacji, gdy niemożliwa jest reintegracja rodziny biologicznej, przysposobienie staje się najlepszym rozwiązaniem dla dziecka. W województwie śląskim procedurą adopcji zajmuje się Śląski Ośrodek Adopcyjny w Katowicach wraz z filiami, który m.in. diagnozuje i kwalifikuje dzieci zgłoszone do przysposobienia, diagnozuje, kwalifikuje i prowadzi szkolenia dla kandydatów na rodziców adopcyjnych, prowadzi dobór rodzin adopcyjnych do dziecka z uwzględnieniem jego indywidualnych potrzeb.

W 2020 roku w ośrodkach adopcyjnych przeszkolono 80 rodzin, które zgłosiły gotowość do przysposobienia dziecka. Ośrodki adopcyjne świadczyły usługi poradnictwa pedagogicznego i psychologicznego w zakresie postępowania preadopcyjnego i postadopcyjnego oraz brały udział w zespołach ds. okresowej oceny dziecka. Wydawały opinie kwalifikacyjne dla kandydata do przysposobienia dziecka, przygotowywały kwalifikacje dziecka do przysposobienia oraz składały wnioski o przysposobienie do sądu.

W 2020 roku w województwie śląskim zgłoszono do przysposobienia 757 dzieci, w tym zakwalifikowano do adopcji – 304. W omawianym roku zawiązano łącznie 261 adopcji dla 305 dzieci, wśród których 52 dzieci miało 10 lat i więcej, a 23 dzieci posiadało orzeczenie o niepełnosprawności. Dzieci starsze i z problemami zdrowotnymi zgłoszone do przysposobienia wymagają szczególnych warunków opieki i rozwoju, natomiast nie wszyscy kandydaci zgłaszający chęć przysposobienia dziecka wyrażali gotowość do zapewnienia takiej opieki.

Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia pełnoletniości. Osoba, która ją osiągnęła w okresie pieczy zastępczej, może przebywać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo placówce opiekuńczo-wychowawczej za zgodą, odpowiednio, rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka albo dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia, jeżeli się uczy. W 2020 roku w ramach pomocy dla osoby usamodzielnianej udzielono 3,6 tys. świadczeń i wydano na ten cel 2 434,8 tys. zł. Ważnym elementem procesu usamodzielniania wychowanków jest mieszkanie chronione. Dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne placówki przeznaczonych było 68 mieszkań chronionych z 252 miejscami. W tym okresie skorzystało z nich 233 usamodzielniających się wychowanków.

5. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – wykwalifikowana i doświadczona kadra instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; – wykwalifikowane i posiadające doświadczenie w opiece nad dziećmi rodziny zastępcze zawodowe i niezawodowe, nastawione na rozwój; – wspieranie rodzin przez asystentów rodziny i koordynatorów – zadaniowy czas pracy dostosowany do potrzeb rodziny; – współdziałanie instytucji z różnych obszarów i ich przedstawicieli w odniesieniu do problematyki pieczy zastępczej; – działalność organizacji pozarządowych na rzecz wspierania rodziny i pieczy zastępczej; – realizacja ponadstandardowych działań w obszarze wsparcia preadopcyjnego i postadopcyjnego finansowanych ze środków unijnych; – systematyczne podnoszenie kwalifikacji przez przedstawicieli systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w ramach szkoleń, coachingu oraz superwizji oferowanych nieodpłatnie. 	<ul style="list-style-type: none"> – długotrwałe procesy regulowania sytuacji prawnej dziecka; – niewystarczająca liczba rodzin zastępczych zawodowych, szczególnie rodzin zawodowych specjalistycznych oraz wykonujących zadania pogotowia rodzinnego; – niewystarczająca świadomość lokalnych władz dotycząca funkcjonowania pieczy zastępczej; – niewystarczająca liczba zatrudnionych asystentów rodziny i koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej; – wysoka rotacja pracowników na stanowiskach asystentów rodziny i koordynatorów; – ograniczone środki na zatrudnienie wykwalifikowanej kadry i specjalistów do pracy z rodziną w środowisku lokalnym oraz do realizacji zadań w ramach systemu pieczy zastępczej; – niskie zarobki zawodowych rodzin zastępczych oraz pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej; – deficyt rodzin wspierających; – niski poziom infrastruktury na rzecz pomocy i wsparcia dla małych dzieci; – niedostosowanie godzin pracy wielu placówek wsparcia dziennego do potrzeb rodziców (5 dni w tygodniu, bez weekendów); – deficyt placówek wsparcia dziennego prowadzonych w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (streetworking); – deficyt placówek opiekuńczo-wychowawczych typu specjalistyczno-terapeutycznego; – niewystarczająca oferta wsparcia dla rodzin z dziećmi ze szczególnymi potrzebami; – słaby dostęp do specjalistów dla rodzin z dziećmi ze specjalnymi potrzebami zdrowotnymi i edukacyjnymi (psycholog, psychiatra dziecięcy, neurolog dziecięcy itp.); – niewystarczające systemowe wsparcie dla rodzin adopcyjnych.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – zmniejszenie skali ubóstwa w województwie, – polityka prorodzinna państwa, w tym możliwość realizacji rządowych programów wsparcia rodzin, 	<ul style="list-style-type: none"> – zmiany w stylu życia młodych ludzi - niechęć do podejmowania zobowiązań i odpowiedzialności za drugiego człowieka; – opóźnianie wieku zawierania małżeństw i zakładania rodzin;

<ul style="list-style-type: none"> - rosnąca liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 oraz powszechność opieki przedszkolnej; - optymalne wykorzystanie zasobów istniejących placówek wsparcia dziennego oraz tworzenie nowych jako działań profilaktycznych, wpływających na proces deinstytucjonalizacji systemu wsparcia dziecka i rodziny; - przekształcanie dużych placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w małe placówki; - przekształcanie niespokrewnionych rodzin zastępczych w zastępcze rodziny zawodowe; - przekształcanie zastępczych rodzin zawodowych w rodzinne domy dziecka; - możliwość korzystania z doświadczenia już zatrudnionych asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej; - zwiększenie liczby pogotowi rodzinnych; - dalszy rozwój form wsparcia dla rodzin biologicznych; - lokalna polityka ukierunkowana na rozwój i dofinansowanie do pieczy zastępczej oraz promocja działań zmierzających do rozwoju usług związanych z realizacją <i>ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej</i>; - wzmocnienie wsparcia dla rodzin zawodowych specjalistycznych; - budowanie systemu pieczy zastępczej opartego na rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej; - prowadzenie kampanii promujących rodzicielstwo zastępcze o szerokim zasięgu; - promowanie rodzicielstwa adopcyjnego; - budowanie długofalowej polityki pozyskiwania rodzin zastępczych, towarzyszenie w utrzymaniu motywacji, budowanie efektywnego systemu wsparcia; - rozwój form wsparcia dla rodzin zastępczych (np. grupy samopomocowe); - dalszy rozwój form wsparcia dla rodzin biologicznych; - integracja podmiotów i zapewnienie interdyscyplinarnych działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, w tym wsparcie dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych z powodu uzależnień; - fundusze europejskie przeznaczone na realizację projektów w zakresie deinstytucjonalizacji usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027. 	<ul style="list-style-type: none"> - relatywnie wysoki odsetek dzieci poniżej 10 roku życia przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej i wynikające z tego zagrożenia dla rozwoju społecznego, zdrowotnego i emocjonalnego dzieci; - niewystarczająca gotowość do podejmowania ryzyka związanego z adopcją dzieci, w tym szczególnie rodzeństw, dzieci starszych oraz dzieci z różnymi niepełnosprawnościami; - brak wystarczającego wsparcia finansowego kierowanego do rodzin z niepełnosprawnymi dziećmi; - niski prestiż społeczny rodzin zastępczych; - niekorzystany wizerunek rodzin zastępczych w mediach; - zbyt łatwe i szybkie umieszczanie dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych lub innych formach pieczy instytucjonalnej; - ponoszenie nadmiernych kosztów przez powiaty w związku z umieszczaniem dzieci w placówkach w miejsce dofinansowania rodzinnych form pieczy zastępczej; - brak współpracy między powiatami w zakresie umieszczania dzieci w rodzinnych formach pieczy; - brak lub niska świadomość władz lokalnych w zakresie potrzeby rozwoju i wspierania rodzin zastępczych; - niewystarczająca liczba miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej dla dzieci starszych (pow. 10 r.ż.) oraz dzieci małych (pon. 10 r.ż.) ze szczególnymi potrzebami, wymagających specjalistycznej diagnozy i leczenia; - mała oferta wsparcia skierowana do rodzin biologicznych (epidemia COVID-19); - niewystarczająca oferta wsparcia dla rodzin z dziećmi ze szczególnymi potrzebami zdrowotnymi; - niewystarczające środki i możliwości dofinansowania dla rodzin biologicznych, zastępczych i adopcyjnych z dziećmi ze szczególnymi potrzebami zdrowotnymi; - niewielki dostęp do specjalistów dla dzieci ze szczególnymi potrzebami (psycholog, psychiatra dziecięcy, neurolog dziecięcy itp.); - niewystarczająca oferta specjalistycznych szkoleń dla rodzin zastępczych; - brak możliwości umieszczenia w pieczy małych dzieci wymagających opieki ze względu na niewystarczającą liczbę miejsc; - niejednolite standardy pracy w gminach/ powiatach/ województwie w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; - brak stabilizacji zatrudnienia asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej wynikający z faktu zatrudniania ww. pracowników w ramach projektów
---	--

	<p>finansowanych ze środków krajowych lub unijnych oraz w oparciu o umowy cywilnoprawne;</p> <ul style="list-style-type: none"> - przekazanie zadania wypłaty świadczenia 500+ do ZUS, powodujące mniejszą kontrolę w rodzinach wieloproblemowych; - niewystarczająca współpraca instytucji i środowisk wspierających rodzinę.
--	--

6. Założenia programowe – cele, działania i wskaźniki realizacji

Celem rozwiązań przewidzianych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest stworzenie spójnego systemu wyposażonego w narzędzia opieki nad dzieckiem i rodziną je wychowującą, w sytuacji trudności w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji. Działania podejmowane w ramach tego systemu mają zapewnić rodzinie taką pomoc, aby w jej efekcie wyeliminowane zostało zagrożenie zabrania dziecka z rodziny lub zapewniony został szybki powrót do rodziny dziecka, które z uwagi na jego dobro, okresowo musiało zostać umieszczone poza nią.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej kładzie jednocześnie nacisk na rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, przede wszystkim rodzin zastępczych zawodowych i niezawodowych oraz rodzinnych domów dziecka, traktowanych jako jedno z ważnych - obok profilaktyki - narzędzi wsparcia rodziny naturalnej, a dla dziecka pozbawionego opieki rodziców, możliwości wychowywania w rodzinie. Rodzinne formy pieczy zastępczej mają otrzymywać wsparcie merytoryczne, poprzez pomoc w wychowywaniu powierzonych dzieci (m.in. szkolenia, poradnictwo, grupy wsparcia, wsparcie koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej) oraz wsparcie finansowe obowiązkowe i fakultatywne (możliwość korzystania z dofinansowania do wypoczynku, pomoc przy sprawowaniu opieki i pracach gospodarczych, dofinansowanie do remontu itp.).

Państwo i samorządy są zobligowane do tworzenia i udoskonalania systemu wspierania rodziny i opieki nad dziećmi w przypadku, gdy ich rodzice biologiczni nie są w stanie jej sprawować. Działania te nie ograniczają się do tworzenia miejsc dla dzieci w pieczy zastępczej, lecz służą doskonaleniu całego systemu rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, którego nadrzędnym celem jest zapewnienie każdemu dziecku możliwości wychowywania się w rodzinie biologicznej, rodzinie zastępczej lub adopcyjnej. Wszystkie działania powinny być zatem podejmowane i ukierunkowane z myślą o dziecku, jego prawach i dla jego dobra, aby wzrastało w rodzinie.

Misja programu (główne cele):

- I. Prowadzenie działań na rzecz zapewnienia dziecku prawa do wychowania w rodzinie, a w przypadku dzieci pozbawionych opieki rodziców - do wychowania w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej.
- II. Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej rozumianej jako przekształcanie dużych RPOT w małe regionalne placówki pieczy instytucjonalnej (osiąganie obowiązujących standardów).

III. Systematyczne zwiększanie liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej.

IV. Zwiększenie adopcji, w szczególności rodzeństw, dzieci starszych (pow. 10 r.ż.) oraz dzieci z różnymi niepełnosprawnościami.

Cele operacyjne:

Cele operacyjne		Realizatorzy
Cel operacyjny 1	Promowanie rodziny jako naturalnego środowiska rozwoju. Wspieranie dziecka i rodziny w prawidłowym funkcjonowaniu	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego (zadania statutowe)
Cel operacyjny 2	Prowadzenie i przekształcanie regionalnych placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego (zadania statutowe/ przyszły projekt)
Cel operacyjny 3	Utworzenie Regionalnych Centrów Wspierania Pieczy Zastępczej	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego (przyszły projekt)
Cel operacyjny 4	Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego (projekt)
Cel operacyjny 5	Prowadzenie działań mających na celu zapewnienie dzieciom pozbawionym opieki rodziców biologicznych możliwości wychowania w rodzinie adopcyjnej	Śląski Ośrodek Adopcyjny
Cel operacyjny 6	Budowanie wsparcia preadopcyjnego i postadopcyjnego w województwie	Śląski Ośrodek Adopcyjny (projekt)

Cele operacyjne, działania i wskaźniki realizacji:

Cel operacyjny 1	Promowanie rodziny jako naturalnego środowiska rozwoju. Wspieranie dziecka i rodziny w prawidłowym funkcjonowaniu
Działanie 1.1.	Promowanie i realizacja wydarzeń o charakterze regionalnym na rzecz dziecka i rodziny
Działanie 1.2.	Organizacja konkursów, promujących lokalną politykę prorodzinną
Działanie 1.3.	Upowszechnianie dobrych rozwiązań w działaniach prorodzinnych wdrażanych przez samorządy lokalne
Działanie 1.4.	Udostępnianie zniżek na produkty i usługi dla rodzin wielodzietnych
Działanie 1.5.	Prowadzenie regionalnej strony internetowej dotyczącej problematyki rodziny

Działanie 1.6.	Diagnozowanie i monitorowanie problemów rodziny i wspierania rodziny w regionie
Działanie 1.7.	Wspieranie istniejących lub nowotworzonych placówek wsparcia dziennego, w szczególności w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich

Działania zaplanowane w celu operacyjnym 1 będą realizowane w ramach Programu „Śląskie dla Rodziny – Karta Dużej Rodziny”, finansowanego z budżetu Województwa Śląskiego, z wkładu partnerów Programu, oferujących zniżki dla rodzin wielodzietnych oraz dotacji.

Wskaźniki realizacji:

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 1 część 1			
I.p.	nazwa wskaźnika	źródło danych	wartość docelowa (do osiągnięcia do 2030 roku)
1.	Liczba zorganizowanych wydarzeń o charakterze regionalnym na rzecz rodziny i/ lub integracji pokoleń, w tym konferencji, seminariów i spotkań	ROPS	1 rocznie
2.	Liczba zorganizowanych konkursów z obszaru polityki prorodzinnej	ROPS	co najmniej 1 rocznie
3.	Liczba dobrych praktyk upowszechnionych na stronach internetowych	ROPS	3 rocznie
4.	Liczba pozyskanych partnerów Programu „Śląskie dla rodziny – Karta Dużej Rodziny”	ROPS	co najmniej 10 rocznie
5.	Ilość wspartych placówek wsparcia dziennego, w szczególności w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich	ROPS	10 rocznie

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 1 część 2			
I.p.	nazwa wskaźnika	wartość początkowa (2020)	preferowana tendencja do 2030 roku
1.	Liczba partnerów Programu „Śląskie dla rodziny – Karta Dużej Rodziny”	120	rosnąca

Cel operacyjny 2	Przekształcanie i prowadzenie regionalnych placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej
Działanie 2.1.	Przekształcanie regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych w miejsce dotychczas istniejących placówek o dużej liczbie miejsc, w małe placówki o liczbie miejsc nie większej niż 14
Działanie 2.2.	Tworzenie interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych na terenie regionu
Działanie 2.3.	Organizowanie otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych Województwa Śląskiego na prowadzenie regionalnych placówek opiekuńczo – terapeutycznych i innych zadań z zakresu pieczy zastępczej o liczbie dzieci mniejszej niż 30 miejsc
Działanie 2.4.	Przygotowanie dokumentacji i sporządzanie umów dotacyjnych z zakresu zadań zleconych

Działanie 2.5.	Wydawanie skierowań oraz przygotowywanie porozumień w sprawie przyjęcia dziecka oraz wysokości wydatków na jego utrzymanie w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych
-----------------------	---

Działania zaplanowane w celu operacyjnym 2 będą realizowane w ramach budżetu Województwa Śląskiego i budżetu państwa (koszt utrzymania dzieci w regionalnych placówkach pieczy zastępczej ponoszą powiaty ze względu na miejsce zamieszkania dziecka). Ponadto część działań zamierza się sfinansować w ramach środków wspólnotowych UE lub z innych źródeł zewnętrznych.

Wskaźniki realizacji:

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 2			
I.p.	nazwa wskaźnika	źródło danych	wartość docelowa (do osiągnięcia do 2030 roku)
1.	Liczba placówek w których zmniejszyła się ilość miejsc statutowych	ROPS	łącznie 1-10
2.	Liczba prowadzonych interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych na terenie regionu		
3.	Liczba prowadzonych regionalnych placówek opiekuńczo – terapeutycznych		
4.	Liczba zorganizowanych otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych Województwa Śląskiego na prowadzenie regionalnych placówek opiekuńczo – terapeutycznych i innych zadań z zakresu pieczy zastępczej	ROPS	wg potrzeb co najmniej 3 w okresie obowiązywania programu
5.	Liczba sporządzonych umów dotacyjnych z zakresu zadań zleconych z zakresu pieczy zastępczej	ROPS	co najmniej 3 rocznie w okresie obejmującym konkurs
6.	Kwota umów dotacyjnych przeznaczona na realizację zadań zleconych z zakresu pieczy zastępczej	ROPS	powyżej 5 mln zł rocznie
7.	Ilość wydanych skierowań w sprawie przyjęcia dziecka oraz wysokości wydatków na jego utrzymanie w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej	ROPS	co najmniej 20 rocznie
8.	Ilość przygotowanych porozumień w sprawie przyjęcia dziecka oraz wysokości wydatków na jego utrzymanie w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej	ROPS	co najmniej 20 rocznie

Cel operacyjny 3	Utworzenie Regionalnych Centrów Wspierania Pieczy Zastępczej
Działanie 3.1.	Utworzenie 3 Regionalnych Centrów Wspierania Pieczy Zastępczej na terenie regionu
Działanie 3.2.	Prowadzenie działań na rzecz zapewnienia dostępności do usług specjalistów (m.in. psychiatrów, terapeutów, psychologów, neurologów, specjalistów z zakresu FAS, RDD) dla rodzin zastępczych i kadry pieczy zastępczej (szybka ścieżka dostępu do usług medycznych, diagnostycznych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych dla dzieci przebywających w pieczy zastępczej)
Działanie 3.3.	Organizowanie i prowadzenie działań na rzecz zapewnienia wsparcia dla rodzin zastępczych i kadry wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (szkolenia, superwizje, grupy wsparcia i grupy samopomocowe)

Działanie 3.4.	Organizowanie regionalnych kampanii promocyjnych i innych wydarzeń (np. pikników, konferencji) na rzecz rodzicielstwa zastępczego
-----------------------	---

W ramach powyższego celu operacyjnego planuje się pozyskanie środków finansowych oraz miejsc na działalność Regionalnych Centrów Wspierania Pieczy Zastępczej. Zadaniem Centrum będzie ułatwienie i przyspieszenie dostępu do usług specjalistów, przeznaczonych dla dzieci przebywających w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz kadry pieczy zastępczej (m.in. psychiatrów, terapeutów, psychologów, neurologów, specjalistów z zakresu FAS, RDD). Ma to usprawnić proces diagnozowania, leczenia i rehabilitacji dzieci z deficytami zdrowotnymi, psychicznymi i niepełnosprawnością. Centrum będzie wspierać kompetencje zawodowe i doskonalić umiejętności rodzin zastępczych oraz kadry wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej poprzez organizację szkoleń, superwizje, grupy wsparcia i grupy samopomocowe. Ponadto będzie organizować regionalne kampanie na rzecz rodzicielstwa zastępczego oraz inne wydarzenia mające na celu promowanie rodzinnej pieczy zastępczej (m.in. konferencje, seminaria, pikniki). Działania realizowane przez Centrum będą wzmacniały instytucje wchodzące w skład systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej na szczeblu gminy i powiatu.

Działanie zaplanowane w celu operacyjnym 3 będą realizowane w ramach budżetu Województwa Śląskiego. Ponadto część działań będzie finansowana w ramach środków wspólnotowych UE lub z innych źródeł zewnętrznych.

Wskaźniki realizacji:

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 3			
I.p.	nazwa wskaźnika	źródło danych	wartość docelowa (do osiągnięcia do 2030 roku)
1.	Utworzenie 3 Regionalnych Centrów Wspierania Pieczy Zastępczej	ROPS	1-3 miejsc realizacji usług

Cel operacyjny 4	Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej
Działanie 4.1.	Organizacja szkoleń i prowadzenie coachingu dla pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Działanie zaplanowane w celu operacyjnym 4 będzie realizowane w ramach projektu „Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej”, w ramach osi priorytetowej II. *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działania 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym*, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Projekt jest realizowany od 1 września 2020 roku do 31 sierpnia 2022 roku i współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W późniejszym okresie planuje się pozyskanie środków z UE na kontynuowanie zadania.

Wskaźniki realizacji:

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 4			
I.p.	nazwa wskaźnika	źródło danych	wartość docelowa (do osiągnięcia do 2022 roku)
1.	Liczba uczestników projektu	Projekt „Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej” PO WER 2.8	916
2.	Liczba pracowników, którzy w wyniku realizacji projektu podnieśli kompetencje w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej	Projekt „Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej” PO WER 2.8	870
3.	Liczba złożonych wniosków o dofinansowanie projektów w perspektywie finansowej UE na lata 2021 - 2027	Wniosek aplikacyjny	1 - 2

Cel operacyjny 5	Prowadzenie działań mających na celu zapewnienie dzieciom pozbawionym opieki rodziców biologicznych możliwości wychowania w rodzinie adopcyjnej
Działanie 5.1.	Pozyskiwanie rodzin adopcyjnych dla dzieci przebywających w pieczy zastępczej, w szczególności dla dzieci starszych, niepełnosprawnych oraz rodzeństw
Działanie 5.2.	Prowadzenie kwalifikacji dzieci do przysposobienia
Działanie 5.3.	Przygotowanie kandydatów do roli rodziców adopcyjnych

Wskaźniki realizacji:

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 5 część 1			
I.p.	nazwa wskaźnika	źródło danych	wartość docelowa (do osiągnięcia do 2030 roku)
1.	Liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji	Śląski Ośrodek Adopcyjny (na podstawie miesięcznych sprawozdań z działalności ośrodków adopcyjnych)	700 (do 2022 r.) - niepubliczne ośrodki adopcyjne realizują zadanie w ramach otwartego konkursu ofert na lata 2018-2022
2.	Liczba przysposobionych dzieci	Śląski Ośrodek Adopcyjny (na podstawie miesięcznych sprawozdań z działalności ośrodków adopcyjnych)	670 (do 2022 r.) - niepubliczne ośrodki adopcyjne realizują zadanie w ramach otwartego konkursu ofert na lata 2018-2022

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 5 część 2			
I.p.	nazwa wskaźnika	wartość początkowa (2020)	preferowana tendencja do 2030 roku
1.	Odsetek przysposobionych dzieci powyżej 10 r.ż. w przysposobieniu krajowym do ogółu przysposobionych dzieci (Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdanie WRiSPZ- M)	17,2%	utrzymująca się/ rosnąca
2.	Odsetek przysposobionych dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności w przysposobieniu krajowym do ogółu przysposobionych dzieci (Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdanie WRiSPZ- M)	7,6%	utrzymująca się/ rosnąca

Cel operacyjny 6	Budowanie wsparcia preadopcyjnego i postadopcyjnego w województwie
Działanie 6.1.	Realizacja działań diagnostycznych i terapeutycznych dla dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych
Działanie 6.2.	Zapewnienie rodzinom adopcyjnym dostępu do usług specjalistycznych, w tym wsparcia pedagogicznego i psychologicznego
Działanie 6.3.	Doskonalenie kompetencji wychowawczych rodziców adopcyjnych oraz kandydatów na rodziców adopcyjnych poprzez organizację szkoleń, warsztatów oraz innych form wsparcia
Działanie 6.4.	Promowanie idei adopcji poprzez organizację spotkań integracyjnych, kampanii społecznych i wydawanie publikacji
Działanie 6.5.	Podnoszenie kompetencji pracowników ośrodków adopcyjnych oraz instytucji współpracujących

Wskaźniki realizacji:

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 6			
I.p.	nazwa wskaźnika	źródło danych	wartość docelowa (do osiągnięcia do 2030 roku)
1.	Liczba zrealizowanych godzin wsparcia diagnostycznego i terapeutycznego dla dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych	Projekty finansowane ze środków unijnych	10 000 godzin
2.	Liczba dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych objętych ponadstandardowym wsparciem diagnostycznym i terapeutycznym	Projekty finansowane ze środków unijnych	900
3.	Liczba ponadstandardowych szkoleń, warsztatów oraz innych form wsparcia dla rodziców adopcyjnych oraz dla kandydatów na rodziców adopcyjnych	Projekty finansowane ze środków unijnych	50

Wskaźniki realizacji działań celu operacyjnego 6			
I.p.	nazwa wskaźnika	źródło danych	wartość docelowa (do osiągnięcia do 2030 roku)
4.	Liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych objętych ponadstandardowym wsparciem	Projekty finansowane ze środków unijnych	250
5.	Liczba rodziców adopcyjnych objętych ponadstandardowym wsparciem	Projekty finansowane ze środków unijnych	500
6.	Liczba przeprowadzonych kampanii/ akcji i spotkań promujących ideę adopcji	Projekty finansowane ze środków unijnych	20
7.	Liczba wydanych publikacji/ informatorów skierowanych do otoczenia instytucjonalnego i pozainstytucjonalnego ośrodków adopcyjnych	Projekty finansowane ze środków unijnych	3
8.	Liczba utworzonych Punktów Wsparcia Pre- i Postadopcyjnego	Projekty finansowane ze środków unijnych / Śląski Ośrodek Adopcyjny	1
9.	Liczba zorganizowanych szkoleń, warsztatów i kursów dla pracowników ośrodków adopcyjnych oraz instytucji współpracujących	Projekty finansowane ze środków unijnych	30
10	Liczba zrealizowanych turnusów kursów terapeutycznych dla rodzin adopcyjnych	Projekty finansowane ze środków unijnych	15

7. Sposób realizacji i ramy finansowe

Zadania wynikające z Programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie śląskim na lata 2021-2030 realizowane będą przez dwie jednostki organizacyjne Samorządu Województwa Śląskiego:

- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego,
- Śląski Ośrodek Adopcyjny w Katowicach.

Wśród źródeł finansowania zakłada się wykorzystanie środków pochodzących z:

- budżetu Samorządu Województwa Śląskiego,
- budżetu Państwa – w tym z dotacji celowych przeznaczonych na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej (adopcje);
- z funduszy unijnych:
 - ze środków projektu „W stronę rodziny – wsparcie usług adopcyjnych”, realizowanego w ramach osi priorytetowej IX *Włączenie społeczne*, działania 9.2. *Dostępne i efektywne usługi społeczne i zdrowotne* Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, którego celem jest m.in. podejmowanie działań w zakresie podniesienia jakości i dostępności usług wsparcia rodziny, wspierających proces deinstytucjonalizacji, w tym wspieranie tworzenia nowych miejsc w funkcjonujących placówkach, w połączeniu

z rozszerzeniem oferty wsparcia lub tworzeniem nowych placówek oferujących wsparcie dzienne dla dzieci i młodzieży, rozwijanie środowiskowych form opieki nad dziećmi i młodzieżą, wsparcie i rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej oraz podnoszenie jakości usług realizowanych w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej, wsparcie i rozwój pracy z rodziną, asystentury rodzinnej oraz instytucji rodziny wspierających rodzinę w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, a także rozwój usług adopcyjnych. Realizacja projektu potrwa do 30 czerwca 2023 roku. Jego wartość wynosi: II etap - 4 650 000,00 zł, z czego 3 952 500,00 zł stanowi dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz III etap – 2 849 999,00 zł, z czego 2 422 499,15 zł stanowi dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego;

- ze środków projektu „Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej”, realizowanego w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działania 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym* w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, którego celem jest podniesienie kompetencji zawodowych przedstawicieli instytucji realizujących zadania w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej, poprzez organizację działań dydaktycznych, w tym szkoleń służących podnoszeniu kompetencji zawodowych, a także superwizji oraz coachingu. Projekt jest realizowany od 1 września 2020 roku do 31 sierpnia 2022 roku. Wartość projektu wynosi 4 402 612,72 zł, w tym dofinansowanie z Unii Europejskiej – 3 710 522,00 zł. Wartość projektu dla Województwa Śląskiego 1 592 541,89 zł, w tym dofinansowanie z Unii Europejskiej – 1 342 194,30 zł.
- w ramach nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2021 – 2027.

8. Monitoring i ewaluacja programu

W Programie, przy celach operacyjnych określono wskaźniki realizacji dla poszczególnych działań. Zakłada się, że ich poziom będzie monitorowany co najmniej raz na 2 lata. Na podstawie zebranych danych zostaną sporządzone raporty monitoringowe. Informacje ujęte w tych raportach planuje się wykorzystać w raporcie ewaluacyjnym.

Koordinatorem procesu monitoringu Programu będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, który w tym zakresie będzie współpracował ze Śląskim Ośrodkiem Adopcyjnym w Katowicach.

Dodatkowo, na potrzeby opracowania raportów monitoringowych, zostaną wykorzystane poniższe źródła danych zastanych:

- zasoby własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego oraz Śląskiego Ośrodka Adopcyjnego w Katowicach (sprawozdawczość);
- sprawozdania pochodzące z monitoringu realizowanych projektów unijnych;
- Sprawozdania WRiSPZ – dane z poziomu województwa, powiatu i gminy;
- Bank Danych Lokalnych GUS.

9. Aneks

Karta monitoringu realizacji Programu

Cel operacyjny.....

Jednostka/ Dział

Monitoring za rok

1) Wskaźniki realizacji

I.p.	Nazwa wskaźnika	Źródło danych	Wartość za ... rok
1.			
2.			
3.			

2) Łączna kwota poniesiona na realizację działań ujętych w celu operacyjnym ... w r. (w zł):